

Západ

Ročník 8.

Číslo 2.

Duben 1986

Casopis pro Českou Slovanii

Cena \$3.25

Západ

Časopis pro Čechy a Slovaky

Západ, bi-monthly for Czechs and Slovaks,
published by the **Collegium Bohemicum** in Canada
Second Class Mail Registration Number 4890
ISSN 0226-3068

Vydává: Collegium Bohemicum jako dvouměsíčník
Redakční rada: Eva Límanová, Stanislav Reiniš, Josef Škvorecký, Miloš Šuchma, Václav Táborský, Jan Uhde, Ota Ulč

Redaktor: Miloš Šuchma
Administrátorka: Milada Reinišová
Grafická úprava: Věra Držmišková, Ctirad Smolík
Sazba: Prague Typesetting, Inc.
Tiskne: Prague Typesetting, Inc.

Adresa redakce: Západ, Box 9021, Terminal P.O., Ottawa, Ont., Canada, K1G 3T8

Články nemusí vyjadřovat názory redakce
Nevyžádané rukopisy se nevracejí
Redakce si vyhrazuje právo na zkrácení a úpravu příspěvků
Redakční uzávěrka vždy 1. února, dubna, června, srpna, října a prosince

Adresa administrace: Západ, Box 322, Waterloo, Ont., Canada, N2J 4A4
Předplatné, příspěvky na tiskový fond, inzerci a změny adres zasílejte na adresu administrace

Předplatné

1 rok:		2 roky:	
Can: \$18.00	Kanada	Can: \$33.00	
US: \$18.00	USA	US: \$33.00	
US: \$21.00	ostatní země (letecky)	US: \$39.00	
	nebo ekvivalent v cizí měně		

Československo vzhledem k devizovým a poštovním předpisům zdarma
Cena jednotlivého čísla \$3.25.

Odběratelé v USA a v Kanadě mohou platit osobním šekem
V ostatních zemích bankovním příkazem nebo mezinárodní poštovní poukázkou (patrně nejvýhodnější pro evropské předplatitele)

Předplatné v Evropě lze poukázat na poštovní účet číslo 98601-202 u poštovního šekového úřadu 2000 Hamburg, BRD. Bankovní směrové číslo 200 100 20
Předplatné lze rovněž poukázat přímo na bankovní konto Západu do Bank of Montreal, 239 Weber St. N., Waterloo, Ont., Canada, N2J 4H5 (TSA No. 5037-246)

Ročník 8. Číslo 2. Duben 1986

Obsah

Zajímavosti ze světa Na tácky k protinožcům (O. Ulč)	1
Československo Nová kramářská píseň	6
Svědectví Deziluze a poznání (J. Lederer)	9
Interview Rozhovor s Pavlem Tigridem	15
Interview s ministrem Ottou Jelínkem	16
Historie Svetlo z juhovýchodu (E. Purgina)	18
Clevelandská dohoda 1915 (J. Mlynárik)	19
Televize Tržiště pražských senzací (J. Vejvoda)	20
Film Animovaný svět Jana Švankmajera (J. Uhde)	22
Režisér jako šampión	24
Dokumenty O lidech zásadních (O. Rambousek)	25
Fórum Na okraj Škvoreckého argumentu (V. Klemeš)	26
Já o voze (J. Škvorecký)	26
Zahradníkem lidských duší (M. Zelený)	27
Jel bych tam zítra (A. Wagner)	28
Literatura Kentaur (V. Cícha)	29
Návštěva (T. Jína)	32
Prečo sa strana doma bála (I. Čičvák)	32
Dopisy Fotografie na titulní straně <i>Současná Ukrajina.</i>	33

Do každého čísla vkládáme propagační kartu ZÁPADU. Prosíme, předejte ji dál svým známým, o nichž si myslíte, že by o ZÁPAD měli zájem.

ZÁPAD DO VŠECH SVĚTADÍLŮ!!!

Ota Ulč

Na táčky k protinožcům a protinožkyním (Dokončení)

Jedeme pustinou, kde skákají vačnatci a mečí ovce, a zmáčknutím konfliktu začne burácet berlínská filharmonie, Karajan, celičkový koncert, bez barbarského reklamního přerušování. Ano, toť ona do dálav doléhající stanice ABC-FM, na níž též promlouvá sametovým hlasem náš muzikolog Kovaříček. Kéž bychom v Americe měli takovýtý vládní podporovaný zdroj estetického povznesení! Jak jen se ta Austrálie v poválečných letech předělala!

Podstatně se změnila její etnická struktura. Pouze stát Izrael procentuálně absorboval víc příchozích. Australané, bývalý jednolitý anglosaský kmen na periférii světa, z národů jsou teď různých.

A styl života se změnil pro všechny. Tam, kde se monotónně servíroval ovčí eintopf, vyvstaly restauranty s globálním výběrem.* Na úřadech visí italské, řecké, srbochorvatské, všelijaké další nápisy. V *Baltic News* jsem se dozvěděl řadu čerstvých podrobností o životě za onou částí železné opony a o jedincích šťastně prchajících pryč. Domů jsem si přivezl vědcem Mirkem Ciglerem vymyšlený nástěnný národnostní kalendář, ano, máme v něm poznamenán jak osmdvacátý říjen, tak osmdvacáté září, den sv. Václava. Navíc se dozvídám, že 20. srpen je den maďarského sv. Štěpána, a 18. listopad den neexistující nezávislosti Litvy a svátek Sikhů, narodil se jim guru Nanak.

V Melbourne Petr Rada tvoří čtrnáctidenní *Hlasy Čechů a Slováků v Austrálii*, šestnáct stran článků a informací. O mně tam napsal tak krásně, že teď hledám komponistu, jenž by mi to krásno zhudebnil.

Slyšme a závidíme, kdekoli jinde na světě zavanuti, odvanuti jsme: Jakousi pidgin češtinu lze zaslechnout na rádiu v Texasu. V Kanadě jsou na tom líp, tam menšinám věnují i pár okamžiků, aby zamžikaly na televizní obrazovce. Australská vláda etnické povědomí neignoruje, natož aby je zadupávala. Poskytuje prostředky k provozu rozhlasu i televize.

Proti Czechoslovak broadcasting se ale v Adelaide vzburili Slováci, správně tvrdíce, že českoslovenština neexistuje. Takže se víc než zfedera-

lizovali, zcela se separovali, mají svůj program, Češi též mají svůj. Selanky však dosaženo nebylo, neboť pouňoroví žehrají na posrpnové, že se hbitěji zmocnili mikrofonu.

Národnostem se přiděluje podle velikosti, takže na Řeky a Taliány se dostane denně, kdežto na Čechy v Adelaide jen v pondělí od půl jednácté do půl dvanácté večer. Předcházejí nás Rakušáci, Estonci a Finové, kdežto po nás už jen řadí rock-and-roll.

Melbournskou stanicí neznám, tam mě nepozvali.

Povím o Radio 2EA v Sydney, tam se vysílá ve *třiapadesáti* jazycích. Tedy nejen česky a slovensky, ale i čínsky mandarínsky a kantonsky, galsky ve skotské a irské verzi, též arménsky, maltsky, vietnamsky, v jidí a urdu.

Studio je moderní, počínání v něm naprosto profesionální, o výsledek se starají Vlasta Vlažná, Vladimír Špaček a Jana Reichová, naše kamarádka všudybylka. Vystřídali jsme Hinduštance a po nás přišli Španělé.

Vysílá se v neděli večer (20:15 až 21:15), prime time, vy se máte, liboval jsem si a dozvěděl se, že to je doba, kdy australský národ, včetně své přirostlé české větvičky, se vesměs dívá na televizi. Naštěstí naši si zvykli zapnout magnetofon a vysílání si pak vyposlechnou podle libosti.

A nedávno došlo ke zřízení samostatné etnické televize, stanice SBS-TV. Nikoliv práce archivářská, nikoliv nostalgický návrat. Ne zrada nového života, ale jeho obohacení. Dívají se původním směrem a vybírají si tam. Egyptský film v osm hodin večer, v deset pak něco jugoslávského, standartně partyzánského. Nebo i nestandardně českého — například *Hra o jablko*, film Věry Chytilové. V Melbourne jsme se potkali s jeho hlavní představitelkou Dášou Bláhovou. Ač přišla do Austrálie až teď v osmdesátých letech, s gstem energicky už zvládla angličtinu, už je zpět ve svém oboru, ve filmu a televizi, role dostává nikoliv podřadné.

Většina československých přistěhovačů míří do metropolitních oblastí, však tam též sídlí většina Australanů veškerého původu. V Melbourne gigantickou práci pro našince vykoná a stále vykonává František Váha — ať on sepiše memoáry, veřejně žadoním.

Neštěpíme se jen na Čechy a Slováky, ale i na tvory příslušící k té či oné emigrační generaci. Toto nejsou převážně biologické, ale politické

UNIKÁTNÍ METROPOLE

generace, jež formoval, tmelil a do dnes je spojuje společný dramatický prožitek: čili Mnichov 1938, Unor 1948, Srpen 1968. Ted' v osmdesátých letech přichází nová generace, jež prožila valnou či veškerou dobu své dospělosti v poinvazním režimu. Těchto nejnovějších se do Adelaide dostavilo kolem pěti set, v Sydney a v Melbourne jich bude víc.

Na rozdíl od našinců v Jižní Africe, jejichž naprostá většina je čerstvě poinvazního data, v Austrálii (jakož i v USA, v Kanadě aj.) jsou to pohromadě veteráni radikálně odlišných, představy a rozhled jim formujících a případně deformujících zážitků. Pravděpodobnost ba nevyhnutelnost disharmonie je tak dána.

Nedomáhám se uniformity, od požadavků totalitní jednoty jsme utekli a nebudeme si ji přece zavádět v dosud bezpečné pluralitě demokratické vzdálenosti. Ale nicméně poznámku si zaslouží povzdych, že přece jsme si trochu zbytečně až přesprlili daleko.

V Sydney jsem měl přednášku na univerzitě pro SVU (Společnost pro vědu a umění), přišlo tam téměř sto lidí a povídalo se skoro až do půlnoci. Pak mě dobrák Jan Jirásek odvezl přes veleměsto na právé probíhající šibřinky v sokolovně — nikoliv patectické předprvoválečné barabizně, tak jak je známe v Americe, ale do zbrusu nové velikánské stavby; s oprávněnou pýchou mě výboří vzali na inspekci. V sále živo, přítomných dvakrát, třikrát tolik jako na přednášce, vůbec se jejich preferenci nedivím, ale hlavou mi vrtalo: je tu vůbec někdo, kdo se zajímá o obě; je našince, jenž kupuje exilovou literaturu a též nacvičuje prostrná?

* V Melbourne nás staroaustralský patricijský přítel vodil do nejnoblesnějších jídelen. Na oplátku jsme ho vzali ke Gypsy Baronovi v dělnické čtvrti Richmond. Ve výtečném prostředí k české krmi nám lidal, trylkoval, čardáše rozjžděl vlastní Eddy Zlatý, a přítel connoisseur byl ze všeho u vytržení.

Československý Country Club (CCC) v Sydney by snad mohl vypomoci, aby tvorové různých těch politických generací, rozhledů a očekávání občas ve vzájemné své přítomnosti poněkud zamhouřili oči, méně postřehli ona dělitka, a tím pak na sebe lépe viděli.

Česká katolická duchovní správa, bohoslužby v kostele sv. Františka Saleského či v kapli sv. Antonína, třeba též něco činí.

A jsou jedinci, kteří různě užitečně pomáhají, bez nároku a zájmu o veřejné oznamování zásluh.*

K národnostnímu a generačnímu štěpení teď přibýlo další, v Kanadě a v Evropě dobře známé, totiž vztah k československému režimu — normalizovat či nenormalizovat se. Jedna rodina se zařídila takto: manžel se odstěhoval, spíš na oko než doopravdy, matka s dětmi zažádala o veřejnou sociální podporu a jen co ji dostala, s dětmi odjela do ČSSR, australský erár ji tam podporu posílá, čili z platby chudinské se stala tuzexová, takže tato superznormalizovaná vykuk maticka teď pobírá plat v korunové ministerské výši.

Našinců v rurálních oblastech jsem potkal pramálo. Jedna energická Češka žije s manželem vynálezcem daleko od všeho pryč na farmě, samotě. Povíдалa mi o honbě a zabíjení jedovatého hada, co se jí vetřel do kuchyně.

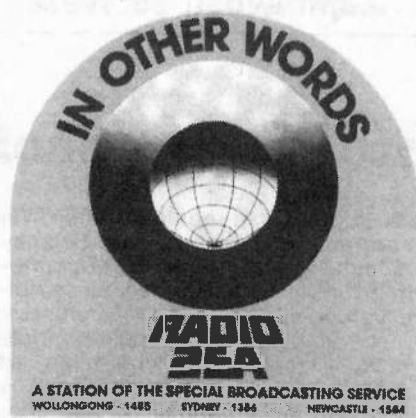
Matematici jsou nejpočetnější profese, s jakou jsem se v Austrálii potkal. Zbylí v Československu vůbec nějaký počtáři? Mysterii mi nikdo nevyšvětlil. Jedna polomatematička se se svým dočasným manželem věnovala dvouletému vědeckému výzkumu slepic na ostrově Lord Howe.

***

Odstrašující reportáže o tragickém osudu uprchlíků se tisknou zejména začátkem dovolených, kdy prcháni zas, rok co rok, započíná. *Mladá fronta* uveřejnila 22. června 1985 celostránkové svědectví o australské hrůze. Autor Jan Čech cituje přistěhovalce, který si v automobilce týdně vydělává toliko 380 žebračkových dolarů, a dodává, že 99% našinců dychtí po návratu do reálného socialismu.

Ve švýcarském *Reportéru* (č. 4, 1985, str. 21-22) plativý Chartista rovněž popisuje Austrálii jako doko-

* Musím se zmínit o zásluhách Martina Polesého, tvůrce a majitele hotelu Oxford Towers, jenž žel, koncem r. 1985 zemřel. Z Martinovy iniciativy vznikl tzv. Czechoslovak Relief Fund, jehož příspěvky k podpoře osob mimo Austrálii jsou odepsatelné z daní. Martin mi dal kopii berního rozhodnutí, citují doslova: "Australian Taxation Office, AF 1595B Pt 49 — July 3, 1985: If the public benevolent institution itself is in Australia, it is not essential that the granting of assistance be limited to persons in Australia." Podepsán D. J. Cortese, Deputy Commissioner of Taxation. — Máme něco podobného někde jinde?

nalé inferno: loupeže, AIDS, též rakovina prsů ho děsí.

Přeptával jsem se, co kde komu jak a kolik vadí, a dotazování odpovídali: místní politické uvažování, naivní představy o Sovětském svazu, komunismu, například.

Ano, to my též máme ve školách, sdělovacích prostředcích, jak v Evropě tak v Americe. Něčeho australského jsme ale přece jenom ušetřeni: totiž oně tzv. *british disease*, z Anglie dovezeného neduhu, choroby naprostého zneužívání moci odborových organizací.

Viděl jsem fotografie a četl reportáž z továrny, v níž došlo k modernizaci — nové stroje způsobily, že z desetičlenných týmů k potřebě zbyl jen jeden dělník. A britské řešení? Nikdo propuštěn či přeložen či přeškolen. Devět trubců sedí osm hodin denně na židlích před strojem a pobírají plyn plat. Nejenom to — vydupali si ještě lépe placené přesčasy.

O tom, jak se neduh uplatňuje v australských podmínkách, jsme se dozvěděli na stavbě parlamentu v Canbeře. Přes víkend se totiž kdosi vloupal do kantýny, škoda pramalá. Ale jen se to dozvěděli odborářští předáci, okamžitě vyhlásili stávkou, s odůvodněním, že členstvu je odepřena možnost vstupu do dostatečně bezpečné restaurační prostory. Začne-li poprchávat, jde se domů, stavbaři odmítnou pracovat uvnitř pod střechem.

Choroby a následné paralýzy se rozrůstají též horizontálně. Příklad: Na každé stavbě s počtem tolika a tolika zaměstnanců musí být přítomna ošetřovatelka, respektive ošetřovatelky. Ty patří se svým uniim. Takže když ve špitální kantýně zkusne puding a nemocniční kádry začnou stávkovat, taktéž solidárně se musí zachovat odborová příslušnice na stavbě, což ovšem znamená, že bez fungující ošetřovatelky nemůže fungovat stavba — takže pořád někde dochází k nutným zádrhelům, průtahům, potížím, značnému zdražení. Naprosto se nelze spolehnout, že dojde k dodržení termínů a kalkulo-

vaných výloh. Málem jsme v zemi vůbec nepřistáli, rozhodli se totiž stávkovat hasiči na jednom letišti, čili bez hasičů nic nemůže a nesmí na letišti fungovat, a když jedno letiště, proč ne všechny ostatní, však máme odborářskou solidaritu.

Tak tohle by mi v Austrálii asi vadilo nejvíc.

A co vzdálenost od ostatního světa?

Je to víc vzdálenost psychická než fyzická. "Pro mě to je otázka několika hodin — vlezu do letadla, tam si trochu pospím, a probudím se v Londýně," řekl matematik Jaroslav Kaucký.

Dohodli jsme se ale, že pro většinu to je zejména otázka peněz, aby do onoho letadla k pochрупnutí mohli vlézt.

***

"Vy se tím živíte?" zeptal se mě krajan po jedné z přednášek.

Neživím, za povídání ani halír nevymáhám. Inu, zajímám se o to naše exilové češství, o diásporu, o radosti a starosti existenční, kulturní, transkontinentální asimilace. Jak se pozměnila či nepozměnila celá ta etnická skupina, vytržená z času a vyvezená do jiného prostoru. Na nás Rusové nedosáhli, realsocialistům se nepovedlo nás zadusit, jsme tedy pryč, pohrobci pohřbené demokracie. Tak kolik toho demokratického dědictví jsme si odvezli, zachovali, dali rozkvéstí?

Jak si počínají jedinci, kolik povědomí je zachováno, nakolik rovnýma nohama skočili do studené asimilační tůně?

Kolik kdo koresponduje za oceán, v nové zemi se s našinci stýká, mateřský jazyk užívá, časopisy a knihy v mateřském jazyce dále čte?

Ne zrovna povzbudivou zkušenost jsme udělali v severním tropickém Queenslandu, státu obrovském rozlohou. *Západ* tam má všeho všudy jednu abonentku v odříznutém městyse jménem Emerald. V hlavním městě Brisbane nikoho.

Tedy tam do tropů, k zeleni, barevné květeně, též hadům a krokodýlům míří na dovolenou Australané všemožných národnostních kořenů. K moři do nestudených vod, na ostrůvky, na Cape York, konec kontinentu s odolnými vozidly po nedostatečných stezkách. Mapa varuje: "Due to extreme weather conditions detours may be necessary."

Též se v divočině doluje a hledají další vzácné substance. Kdo ví, třeba se podaří, co se právě podařilo (vyčetl jsem 19. srpna 1985 v *The Cairns Post*) v Temma Mining Camp na ostrově New Britain: Kdosi našel kus zlaté zubní protězy, jež patřila japonskému vojákovi za druhé světové války, nález ale pokládal za autentický nuget, způsobil zlatou hotečku, začalo se dolovat a vsutku, vsutku

už se tam našlo dost zlata k oplombování celé armády.

Po onom nešikovném přistání v Brisbane jsme dorazili do severního centra Cairns, kde už pak brzo končí asfaltka. Město před sto a několika lety založil swashbuckler ("chvastoun" dle Procházkova anglicko-českého slovníku) William Ingham. Pokračoval se svým lopatkovým parníčkem Louisa za zlatem na Novou Guineu, tam ho snědla jedna domorodá posádka.

Fabulózní Great Barrie Reef na východ, kilometrová náhorní rovina, tzn. table-land na západ, zajímavá končina s jmény Kuranda, Mareeba, ba i Millaa Millaa. Do vábivých říčních vod a tůní jsme nevlezli, podrobné mapy totiž varují před všezravnými krokodýly. Je to tam končina velmi škrtá, od italského farmáře jsme koupili ovoce jménem babako ve tvaru podlouhlého paw-paw, novinku přivezenou z Jižní Ameriky, právě teď poprvé vypěstovanou, s chutí několika ovocí dohromady.

Džungle je tu hlasitější, živější než u Amazonky, ptáci více vřeští, stromy velikánské, hady jsme nepotkali. A za džunglí kopce téměř beskydské, místo žita tam roste cukrová třtina a je vyšší než nejvyšší žací stroje.

Pustili jsme se též k jihu na ostrov zvaný Magnetic, tak to pojmenoval mořeplavec James Cook. V Sydney krajan a navíc plzeňan František Baychek nám nabídl klíče ke své vile, přímo na pláži, určitě se nám tam bude líbit.

Měl naprostou pravdu. Do vod se ještě nedostavily jedovaté potvory, medúzy, marine stingery dle oné podrobné opatrné mapy. To až v říjnu přijedou a pozdrží se do února, maximálně do března. Po menším dotyku bestie místo potřit octem (emergency láhve jsou k použití na některých plážích, v jakoby poštovních schránkách), po větším dotyku nutný převoz do nemocnice, popřípadě na hřbitov.

Manželka si libovala, že Magnetický ostrov je v mnohém k nerozeznání od její rodné jižní Číny.

Mně to tam trochu připomínalo nerodnou jižní Evropu: dámy odkládaly vrchní část plavek, vystavující prsní obličny slunci a okolí.

A co tedy krajané tam na severu? Již před lety mi přátelé ve Švýcarech povídali o jakési Andulce, zcela papuánské dívence. Adoptovala ji česká rodina na Nové Guineji, český ji vychovala, rodina pak výhodně prodala nikoliv malé majetky, odstěhovala se právě sem do Queenslandu, dcera dospěla a oženil se s ní posrpnový našinec: přece jenom lepší, bližší česká Papuánka než cizí Australanka.

Tedy jsem si usmyslil, že si s ní popovídám, interview udělám jako kdysi s globetrotterem Rudolfem Klimou na Tahiti či se Zdenou Ryšavou, rczenou Žabkovou, bývalou kuchař-

kou mezi lidožrouty na Nové Guineji, posléze na Cookových ostrovech.

Dopadl jsem prabídně. Zatelefonoval jsem Andulčiným adoptivním rodičům a od paní matky jsem dostal tak strašně vynadáno, jako jsem si neuzil čtvrt století, tedy od rozloučení se socialistickým budováním. Co že si to dovoluji, opovažuji, jak vůbec vim, takováhle drzost, bičován jsem byl. Nabízel jsem reference, zavolejme panu Váňovi, nejvyšší našinecké instanci do Melbourne, ten vám potvrdí, že nejsem podvodník, ale kdepak, nepořídil jsem, neoblomil jsem. Toliko se přisná, velmi mě tupicí dáma uvolila, abych předložil otázky písemně jí a ona že je po zcenzurování dceři třeba předat.

Posléze jsem se dozvěděl, že Andulka Papuánka beztoho není na souši k dosažení, že sídlí na lodi, vlastní lodi, na níž se v zahálce upíjí její původně vlastenecky laděný manžel.

V Cairns že je třicet našinců, pravil jeden informátor; ale kdepak, třicet rodin tam je, tvrdil kdosi druhý.

Vyhledali jsme, spíš přepadli, o víkendu jednu rodinu, hověla si u bazénu před hezkým domem a neměně hezkým oceánem. Ač zastižení nezdvoračtívím našeho vpádu, hezky přátelsky se k nám zachovali, začali nás hostit s tvrzením, že s našinci Českoslováky se nestýkají. Jejich přítomní přátelé — našinci Českoslováci — přikyvovali, potvrzující děravost této společenské konvence.

Dostalo se nám pozvání na pár dní dopředu, jež pak ale na velmi poslední chvíli odpozdali.

V kouzelné končině zvané Mission Beach, kde džungle ta největší, nejbohatší, taková ta správně tarzanovitá dolézá až k pobřežnímu písku, kde v okolí dopravní nápisy varují CASSOWARIES CROSSING (oni veleptáci, za

něž lze kupovat nevěsty na melanéžských ostrovech), kde lze za nevyšoké ceny koupit moderní vilky v téměř bavorském stylu, sídlí našinec, žije se výrobou cínových panáčků a též si otevřel fyzikální středisko.

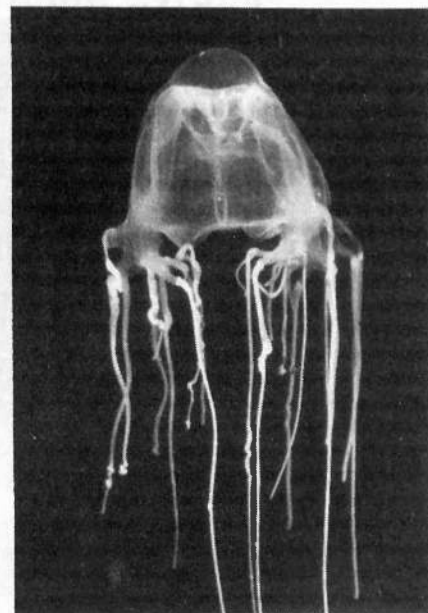
"Toho musíte navštívit a vyzpovídat," nabádal společný přítel.

Inu, pokusil jsem se, dojel tam a nepořídil. Nějak se to dotčným nehodilo.

Jeden architekt se vzdal budování a vyrábí čokoládu.

Dlouhovousatý samorost s vizáží Dostojevského je placeným krmičem papoušků.

Jedna rodina pronajímá melbournsko-sydnejským luffákům pokoje tam hodně nahoře, kde už končí sjízdné silnice.

MEDÚZA — ZARJIE ZA PŮL HODINY

V Townsvillu, druhém největším městě Queenslandu je Češka, v knihovně skutečně má exilovou literaturu, má tam Ulče a měla mě za Škutilu.

Nejčastěji slyšený verš od posrpnových přistěhovalců: Českou knihu, české cokoliv tištěné jsme neviděli už celých těch patnáct, šestnáct let. To, prosím vás, existuje? A proč?

Že by se tak překotně aklimatizovali? Jestliže aklimatizovali, proč se s lidmi téhož původu a řeči stále stýkají?

"Tam je moc horko, tam blbnou," odmávl je krajan z frigidnějšího prostředí.

Jenže, medle, znám lidi, žijící ve všelijakých výhních, a takhle ale vůbec nereagují.

Co se tedy stalo, přihodilo?

Lucie, atraktivní dcera Prahy, nám řekla, že se přestala o "tamější" zajímat proto, aby zabránila, nepropadla nostalgii.

Takže tedy máme problém s domluvou: "tamějším" my míníme netamější, ono české kulturní počinání mimo, daleko od drátů.

Pak mě dodatečně napadlo: proč se divit a smutnit nad nezajmem o činnost a četbu, vždyť to ale vůbec naprosto nemusí být výraz, důkaz mentální lenosti, ochablosti, či překotné, kotrmelcové asimilace. Třeba tihle lidé nechtou tady, protože nechtěvali ani tam. Nechybělo jim to tam, nechýbí jim to tady. Podal jsem jim *Západ*, do ruky sice vzali, ale nenamáhali se zalistovat.

Tak kdo je typický, kterých je víc? Ovšemže je více jich. Však pětadevadesát procent našinců na Západě se o nic českého tištěného nezajímá.

Takže těch nás pár bloudů píše zcela planně, grafomanšti doslova do větru?

Inu ne, kdepak, tyhle kulturní počiny, dopady, počínání, smysl se přece nikdy nekalkuloval a kalkuloval nebude sčítáním nosů.

***

Vraceli jsme se z Magnetického ostrova, u silnice mezi eukalypty v řídkém stínu parkoviště, zde tedy pojíme. Sedli jsme a synátor ukazuje k vyřezanému nápisu nad hlavou: FUCKEN EMIGRANTS FROM PRAGUE ČSSR. Jenže byli to dvojjazýční řezbáři, neboť učinili sdělení též o "zarsraných emigrantech z Československa" a uvedli rok 1982.

Inu, tedy zcela na závěr: vztah k zemi odchodu, utíkat do vzdáleného závětří, odtud se dívat na moře, na mapu, do dálky, a vyčkávat pošťáka. Anebo na tu vzdálenost vystrčit kostřec a být doma tam, kde zrovna jsem. A jestliže se to zájemci nepovede, má aspoň ujištění, nikoliv nejmenší satisfakci, že jeho děti tyhle problémy nikdy mít nebudou, ty už dobře vědí, kam pořádně patří.

...a ještě o našincích v Austrálii

Několik staletí se už rozprcháváme po planetě a dosud tak málo víme o našem českém exodu či exodusu. O anabázích a výsledcích v Americe již pár prací vyšlo. A nyní naši znalosti notně vypomáhá Michael - jinak však Mirek - Cigler knihou *The Czechs in Australia*. V Melbourne ji v r. 1983 vydal Australasian Educa Press Pty Ltd.

Austrálie bude v r. 1988 oslavovat své dvousté narozeniny. Událost zrodila projekt nazvaný Australian Eth-

nic Heritage Series, encyklopedii národnostních skupin a jejich osudů v nejbližším kontinentu, a hlavním redaktorem je právě Mirek Cigler, profesor sociálních věd v Melbourne.

Dovídáme se: První Čech vstoupivší mezi klokany byl Tadeáš Haenke, z pověření císaře Josefa II. vyslán věnovat se botanickému sbírání a bádání. To bylo koncem osmnáctého století.

Prvním českým permanentním usedlíkem se stal Marek Blucher, narozený v Praze r. 1801. Usedlík to však nedobrovolný. Při svém cestování Evropou byl totiž v Anglii odsouzen k sedmiletému žaláři pro krádež tkaniček - ano tkaniček, "laces". Tehdejší britská justice ho však mohla za zločin oběsit. Toliko tedy deportace. Zemřel bez dědice, jemuž by odkázal svých 38 liber.

Usedlíci dobrovolníci se začali trousit v první polovině 19. století. Mezi nimi byl nejpozoruhodnějším našincem Jan Lhotský, doktor přírodních věd a medicíny, politický disident s následnými kádrovými problémy. Obtěžován rakouskými byrokraty a policií se vydal za kopečky. Do Sydney dorazil v r. 1832, založil tam muzeum, pustil se do úspěšné, kádrově nezatižené práce výchovné, vědecké, publicistické. Lhotský zdobí obálku Ciglerovy knihy.

První zmínka o českých kolonistech v Austrálii vyšla v pražském časopise *Květy* v r. 1840. Obsahovala též část deníku řezníka Josefa Jílka.

V roli misionářů mezi domorodci (Aborigines) se dostavili jak Moravští bratři, tak katolíci (našinci se jmény Josef Sbořil, Bedřich Chmelíček, Jan Kramář, Josef Hulka). V knize je fotografie z r. 1889 - kněží v černých sutánkách, v horkých a vlhkých Northern Territories, spolu s domorodu mládeží.

Raná léta padesátá minulého století, zlatá horečka, zlatokopové se hrnou. Čtvrt miliónu jich přistálo v Melbourne, až tři tisíce týdně. Z našinců se stal nejznámější trutnovský rodák Čeněk Paclt, posléze autor knihy *Cesty po světě*, užitečného informačního zdroje pro případné následovníky.

A Ciglerova kniha je velmi užitečným zdrojem poučení a porozumění pro nás. Například: V r. 1927 přijel do Austrálie klub AFK Vršovice, fotbalisté uhráli za čtyři měsíce dvacet zápasů, noviny o nich psaly jako o Bohemians Prague a v Brisbane obdrželi dárek — párek klokánků zvaných wallabies. Hle, vysvětlení.

Nejdelší a nejpodrobnější část knihy je věnována nejpočetnější přistěhovalecké vlně - pouňorovým uprchlíkům. Absolventům vesměs mizerné existence v německých lágrech s malou šancí integrace v západní Evropě či v severní Americe. Jelo se tedy k protinožcům, bez ponětí o budoucím

osudu. Často ani kapitán plavidla nevěděl, v kterém přístavu vysadí pasažéry. V r. 1949 přijelo 4.167 Čechoslováků, v r. 1950 jich bylo 5.020; téměř všichni cejchováni jako tak zvaní "contract immigrants" — osoby po dobu dvou roku odkázané na milost či spíš nemilost místních úředníků. Takže lékárníkovi třeba přidělili funkci metaře v místě A a manželku mu poslali zametat do místa B, stovky mil daleko. Zbytečná, hanebná praxe.

MUDr. Zdeněk Souček začal jako děvečka pro všechno v Západní Austrálii, povýšil na ošetřovatele v bláznici v Melbourne (druh práce značně čistý mezi poúnorovými) a konečně se směl vrátit k medicíně - na ostrově Macquarie v Antarktidě. Po odsouzení mrazivé brigády směl odjet jako lékař na Novou Guineu do tropů. Pracoval tam šest let, vrátil se do Austrálie a znovu zažádal o právo tam konečně provozovat medicínu. A zas neuspěl. Vrátil se tedy do Antarktidy, kde na ostrově Macquarie zemřel v r. 1967.

Pouze patnáct procent přistěhovalců mělo možnost pokračovat ve svém původním povolání. Cigler uvádí tabulku s profilem zaměstnanců v Kew Mental Hospital, nemocnici pro duševně choré; z učitele ošetřovatele a po letech zas učitel, z právníka po letech obchodník, z chirurga, pomocné síly v kuchyni, zas chirurg.

Vzdor tolika potížím, zbytečným klackům naházným do cesty, řada jedinců uspěla výborně. Milan Vyhňálek vybudoval v Tasmánii továrnu Lactos, jednu z nejmodernějších v jižní hemisféře. Vyrábí 47 druhů sýrů, vyváží do dvaceti zemí. Od Alžběty II. obdržel O.B.E. — Order of the British Empire, jakýsi Řád úspěšné práce.

Dr. R. Krupička se skupinou českých vědců založil farmaceutickou firmu Intrade Chemical Holdings, Ltd. Čech M. Krajník zkonstruoval a vyrobil první australský automobil, který se kdy dostal k předvedení na evropském autosalonu. Hodně architektů uspělo. Antonín Šponer dokonce založil alpské letovisko Thredbo. Uspěli ve sportu, ve vědách i v umění. sňatkových preferencích: 1,128 československých dívek se vdalo za našince. 191 za Poláky, 165 za Němce, 136 za Maďary, 111 za Rakušany, sedm za Čiňany a jedna za Fidžana.

Výňatky z odpovědi kardinála Tomáška redakci časopisu "Otázky míru a socialismu"

V Praze dne 2. listopadu 1985

Vážená redakce!

Váš časopis uveřejnil v 9. čísle článek Vasilu Bejdy "Kam jde Vatikán?", k jehož některým pasážím nemohu jako nejvyšší představitel katolické církve v Československu mlčet.

... Je dobře známo, že státní orgány zasahují do našich církevních záležitostí a to do nejmenších podrobností prostřednictvím státního dozoru nad církvemi na úrovni vlády, ministerstva, krajů, okresů a národních výborů.

Tento státní dozor má u nás tak absurdní rozměry, že zasahuje i do osobního soukromého náboženského života.

... Často se velmi bděle kontroluje, zdali jednotlivý občan navštěvuje bohoslužby. Na tyto otázky pravidelně odpovídají stranickým orgánům tzv. straničtí důvěrníci a dohlížitelé.

Mnoho občanů, na které bylo podáno udání pro účast na bohoslužbách si stěžuje, že museli opustit své pracovní místo, nedostali se na studia nebo z nich byli vyloučeni.

Situace věřících je typická pokud jde o tisk. Čl. 20 naší ústavy stanoví: "Všichni občané mají stejná práva a stejné povinnosti..."

Mimo jiné to znamená, že nejen ateisté, ale i věřící mají stejné právo na tisk. Jaká je však skutečnost? V knihkupectvích je dostatek literatury ateistické, avšak t.č. není k dostání ani jedna kniha náboženská. Proč? "Ústřední církevní nakladatelství" má zřejmě určitá omezení, pokud jde o souhlasy k tisku náboženských knih. A pokud je něco povoleno, je náklad tak nízký, že je v nejkratší době rozebrán.

Naším věřícím není lhostejné, že u nás již řadu let — až do roku 1985 — deset diecézí čeká na jmenování biskupů. Sv. Otec je stále připraven k tomu, aby i u nás obsadil všechny diecéze, takže zábrana je někde jinde!

... Proto neustálé psaní o míru a volání po odzbrojení a míru bude teprve tehdy nejen věrohodné, ale také účinné, až ve všech státech světa se bude bděle a vytrvale nejen hlásat odzbrojení a mír, ale také důsledně se bude dodržovat spravedlnost s respektováním základních lidských práv a to ve stejné míře pro každého občana.

S pozdravem

arcibiskup pražský

Opravy:

V prosincovém čísle Západu 1985 v článku "Hudba — manifestace nádeje" (překlad interview s Rafaelem Kubelíkem) bylo nesprávně uvedeno "... to mě naučil Feuchtwanger". Ve skutečnosti mělo být správně Wilhelm Furtwängler (slavný dirigent). Omlouváme se.

Také se omlouváme kolegovi Ottovi Ulčovi, že jsme mu v únorovém článku o Austrálii zkomolili řadu jmen: Quantas, Adelaide, atd.

Náboženská víra a praktiky ve východní Evropě

Pod tímto názvem uveřejnilo v srpnu 1985 Výzkumné středisko rozhlasového vysílání Svobodné Evropy výsledek ankety s návštěvníky západní Evropy z Československa (1 780 tázaných), Polska (1 743), Maďarska (1 171), Rumunska (1 256) a Bulharska (1 171) v letech 1979-80 a 1983-84.

Uvádíme nejzajímavější výsledky a srovnání.

Víra v Boha

	Československo		Maďarsko		Rumunsko		Polsko		Bulharsko		Američané	Západoevropané	Japonci
	79-80	83-84	79-80	83-84	79-80	83-84	79-80	83-84	79-80	83-84	1978	1978	1978
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Ano	54	43	61	57	52	66	75	87	44	43	95	75	39
Nejistota	24	22	17	18	17	20	18	8	27	29	3	9	38
Ne	21	34	21	23	29	13	6	4	28	25	2	16	23

Návštěva kostela (1983-84)

	ČSSR	Rumunsko	Polsko	Maďarsko	Bulharsko
	%	%	%	%	%
Pravidelně	13	15	33	18	14
Často	12	20	28	14	15
Příležitostně	22	25	19	26	26
Zřídka	25	24	15	21	22
Nikdy	28	15	4	20	22

Nová kramářská píseň

Dostali jsme z Prahy magnetofonový pásek a mile nás překvapilo, že jeden z oblíbených žánrů našeho folklóru zase ožil. Na rozdíl od písní proslavených Ljubou Hermanovou — Anežka Bémová z Celetné ulice nebo Panna Lízi co zvončila blízko viaduktu, v nichž anonymní autor líčí krvavé mordy a skrz naskrz zkažený mladíci, prostě černou kroniku dávno uplynulých dob — známe autora. Jmenuje se JUDr. Jahelka, je polooficiální umělec, to znamená, že desky mu nevydávají, ale rovněž nedostává honoráře pendrekem. Podle hlasu a projevu lze soudit na mladého muže s velkým smyslem pro humor hudební i slovní, který hraje dobře na kytaru a má pěveckou kulturu. Jeho písně čerpají zcela viditelně z Černé kroniky denního tisku a pokračují tak v tradici staré kramářské písně. Pojednávají také o mordech, nevěrných mužích a ženách krvavě končících, o rafinovaných pomstách a jiných lumpárnách naší doby. Jahelka však prý nesmí vystupovat na veřejnosti. Je prý pouze trpěn po hospodách. Škoda. Jeho inteligentní humor, hudebnost nápaditost ve skladbě, textařská schopnost a pěvecký projev zůstávají tak širší veřejnosti utajeny. Ačkoliv je to zpěvák a skladatel, který by se mohl směle postavit vedle našich semaforových lásek šedesátých let. Proč nesmí zpívat alespoň na nějaké kabaretní scéně, je nepochopitelné. Snad jen proto, že je moc současný. Asi proto, že zlehčuje náš vážný problém zločinnosti v našem jinak bezvadném socialistickém zřízení. A tak na scénách kabaretů, v televizi a na estrádách zpívají epigonky Ljuby Hermanové zcela bez problémů o staré Anežce Bémové a panně Lízi, písně, které jsou z dob zvrhlého kapitalismu a už dávno mrtvé v konzervě našeho folklóru. Škoda, škoda. Lidi by se moc zasmáli. Škoda taky, že Západ nemůže připojit zvukový záznam. Tak alespoň pár textů, které jsme pro vás z pásky opsali.

-sa-

Robertek

Ve městě taková stála vila,
pohledná žena v ní sama žila.
Do práce moc často nechodila,
přestože holičkou zručnou byla.

Na místo chodily často za ní
svobodné dívky i vdané paní
a nikdo v okolí neměl zdání,
copak si sdělují na potkání.

Časem se sousedům divný zdálo,
že před vilou luxusní auto stálo
a dvě stovky na nákup bylo málo,
jako by snad něco tu nehrálo.

Začly se povídat různé fámy,
proč do vily každé den chodí dámy.
Proč mají blažený výraz v líci,
když potom vyjdou na ulici.

A jenom zasněžení věděli, čeho si tam ženy cení.
Že totiž: Robertek Robertek pobaví výborně,
on nikdy nezklame, dycky je ve formě.
Robertek, Robertek, milenec senzační,
po němž vždy tělo lační.

Příslušnice VB Kateřina
náčelníkem byla pověřena
hodit se do gala a v civilu
navštívit navečer onu vilu.

Těsně po setmění stiskla zvenku
na brance tlačítko nóbl zvonku,
majitelce špitla skrze vrátka,
že ji k ní posílá kamarádka.

Ložnice, kam ji pak vedla žena,
podezřele byla zařizena:
Tlumené světlo a na zdi vzadu
nemravný žurnály ze Západu.

Paní nastavila levou kapsu,
když předtím vobvyklou řekla taxu:
hodina použití sou dvě kila,
na postel krabičku položila.

A jenom zasněžení věděli, čeho si tam ženy cení.
Že totiž...

Tajemství vily, zdroj blahobytu,
leží tu v krabičce z bakelitu.
Na baterky model části těla,
co z muže opravdu chlapa dělá.

Má jméno Robertek a přednosti,
optimální rozměr, tři rychlosti.
Jenom ho netočit do obrátek,
aby se nezadřel jako v pátek.

Druhej den na VB u výslechu
probralo se všechno beze spěchu,
vod chvíle, kdy přítel za pár marek
zakoupil v Hamburku tenhle dárek.

Dělnice, technicky, prodavačky
měly potěšení z týchle hračky,
co přispívala paní na výživu.
Soud ji pak odsoudil pro příživu.

A jenom zasněžení věděli, co bylo a co už není.
Že totiž Robertek, Robertek pobavil výborně,
von nikdy nezklamal, dycky byl ve formě.
Robertek, Robertek, ženy želí ztrátu,
propad ve prospěch státu.

Pastička

1.
Slunce už zapadlo za velkou mez
i u nás v Zlámaný Lhotě.
Stejně jak předečirem Lojza i dnes
protáhnul se dírou v plotě.
V poslední chalupě bydlel pan Král,
před chvílkou na vzduch šel trošku,
v hospodě na návši mariáš hrál,
zanechav doma svou Božku.
Lojza a Božka v týdletý době
měli se dycky náramně k sobě
a chudák manžel neměl tušení,
proč Božka často lajntuchy mění,
proč je mění.

2.
Jedenkrát měl pan Král náramnej spěch,
a tak dřív zapíchnul karty.
Před chalupou se mu zastavil dech:
Lojza líbal Božku na rty.

Zhrzenej manžel měl náramnou chuť
 použít hned hrubé síly
 nebo mu nasypat do piva rtuť,
 zdecimovat ho ve chvíli.
 Musím to všechno vymyslet přesně,
 aby mě nemohli postihnout trestně.
 Těš se, proutníku, na pomstu děsnou!
 Po tý mý pomstě šance tvý klesnou!
 Šance klesnou...

3.
 Druhej den na půdu vylezl hned,
 bylo tam krámů až běda,
 i pořádný železa nechal tam děd,
 líčival je na medvěda.
 Pan Král z nich vočistil špínu a práci
 a péra promazal mastí.
 Z masivních čelistí šel vážně strach:
 nejohroznější ze všech pastí.
 Večer když dával praseti šrotu,
 umístil tajně železa k plotu.
 Čelisti sklapnou na letný dotek,
 ten impuls přijde z Lojzových botek.
 Z jeho botek...

4.
 Někde u sousedů zaštěkal pes,
 přes cestu přeběhlo kotě,
 stejně jak předevčirem Lojza i dnes
 protáhnul se dírou v plotě.
 Cestu mu ozářil měsíční jas
 a Lojza náramně ztuhnul,
 nastraženou léčku uviděl včas,
 v poslední chvíli se uhnul.
 Jen počkej, Králi, ty se budeš mračit,
 nepodaří se ti mě zmrzačit!
 Než si nad tebou vodplivnu hnusem,
 tak ty tvý pasti znečistím trusem.
 Svojm trusem...

5.
 Lojza stáh kalhoty, udělal dřep,
 přeměnil v činy svá slova
 a považoval to za zlatěj hřeb,
 co Krále rozčilí znova.
 Jenže mechanismus fungoval hned,
 pojistky se uvolnily,
 když produkt Lojzíkův dokončil let,
 čelisti se vymrštily.
 Sotva kdy Lojza zas přijde k plotu,
 do budoucna má jednu jistotu:
 žádnou už ženu nesvede k hříchu,
 v železech nechal svou mužskou pýchu.
 Mužskou pýchu...

Balada

1.
 Devizový cizozemec z Bavorska západní Němec
 vylizoval guláš z hrnce,
 zapíjel ho českým sektem, sudeťáckým dialektem
 chlubil se, jak složil srnce.
 Jezdival k nám do vesnice vždycky předem hlášen,
 valutama z prkenice platil za svou vášeň.
 V nablejskanym mercedesu měl pár nóbl pušek,
 na lov s ním vycházel k lesu náš předseda Dušek.

R: Borovice, slivovice, kamizolka zelená, sova pálená...

2.
 Jedenkrát cirkusáci měli u nás velkou práci:
 medvěd se dal do zvracení.
 Prohlídnul ho Franta Mlynář, jézedáckej veterinář,
 a nařídil utracení.

KOLÁŽ PAVEL TAUSSIG

Když pak došlo k exekuci, začal Dušek šilet:
 "Za pár dni má přijet, kluci, Němčour kňoury štílet!
 Kdyby mu vlez před bouchačku medvěd místo kance,
 na nejednu tvrdou kačku byla by tu šance!"

R: Borovice, slivovice, kamizolka zelená, sova pálená...

3.
 Medvěd dostal chleba skývu, zavřenej byl hned do chlivu,
 večer vodili ho k mlázi.
 Nedaleko vod posedu schovali mu hrnec medu,
 vyčmuchal ho bez nesnázi.
 Když přijel host za šoulačkou bylo všechno v suchu,
 pro brtníka už je hračkou najít med po čuchu.
 Takže Němčour na posedu s flintou ráže devět
 napjatě kouká dopředu, zda mu přijde medvěd.

R: Borovice, slivovice, kamizolka zelená, sova pálená...

4.
 Miša puštěn byl z řetězu, funí houštím kolem jezu
 pro svou denní dávku medu.
 Jž má kousek na paseku, když mu zkřížil jeho štreku
 starej E:ážek na mopedu.
 Když uviděl lítou šelmu, ukrutně se leknul,
 ještě štěstí, ze měl helmu, na zem sebou seknul.
 Na staříka už jdou mdloby, moped vrčí v díře,
 na svý cirkusácký doby vzpomnělo si zvíře.

R: Borovice, slivovice, kamizolka zelená, sova pálená...

5.
 Němec čeká plnej vervy, jako struny už má nervy,
 když v tom slyší divný zvuky.
 Už se rozhrnuje roští, chudák lovec voči třešti
 a flinta mu padá z ruky.
 Na paseku u posedu, kde myslivec slídlil,
 vyjel medvěd na mopedu a bravurně řídil.
 Z opuštěný kulovnice vyšla náhle rána,
 odražená nábojnice trefila Germána.

R: Borovice, slivovice, kamizolka zelená, sova pálená...

6.
Byla z toho hrozná mela pro nimrody z Brodu,
republika utrpěla devizovou škodu.

Kocourek Mourek

Skleničky na stole se ještě klepou,
na loži v objetí Maruška s Pepou,
citová náklonnost je k sobě pojí,
za týden předseda život jim spojí,
v podnájmu mazlí se a pijou na zdraví,
Maruška Pepovi takto pravi:

Pepane můj milej šikovnej chlape,
z mycáku voda mi soustavně kape.
Vykul se z peřin a spravit to prubni,
kleště a šroubovák máš na zárubni.

Pepan se tak, jak byl, pod mycák zabořil,
v dřepu tam s vodpadem něco tvořil.
Když Pepa pod dřezem sňal jednu z rourek,
vzbudil se Maruščin kocourek Mourek.
Začal se radovat, mňoukal a skákal,
Pepanův zadek ho ke hrátkám zlákal.
Zahryz se do něho s kočičí hravostí,
čimž začal rychlý sled událostí.

R:
Představte si Pepu v dřepu v Adamově rouše
a malýho kocoura, jak do zadku ho kouše.
Začal drápek a ten chlápek vymrštil se jako drátek,
hlavou břink o umyvadlo, tím to pro něj všechno zvadlo.
Na mý čistý svědomí, upad do bezvědomí.

Maruška vykřikla, k němu se vrhla,
studeným potem jí pokožka zvlhla.
Veškerý pokusy oživovací,
míjí se účinkem a Pepa zvrací.
Telefon v předsíni poslední je šance,
za chvíli už houká ambulance.
Zřízenci s Pepanem nosítka vláčí
tam, kde se schodiště doprava stáčí.

Ten, co šel vepředu a špatně slyšel,
chtěl vědět, jak Pepa k úrazu přišel.
Maruška, jež vedle nosítek hopsala,
příhodu podrobně jim popsala.
Voba dva zřízenci na to pohřichu
válej se na schodech v záchvatu smíchu.
Nákladem házeli a měli vinu,
že Pepa z nosítek spad v mezaninu.
zlomil si nohu a naštipnul sanici.
Zřízenci vypráví na stanici,

R:
jak si
představili Pepu v dřepu v Adamově rouše
a malýho kocoura, jak ho do zadku kouše.
Začal drápek a ten chlápek vymrštil se jak drátek,
hlavou břink o umyvadlo, tím to pro něj všechno zvadlo.
Vo humor je připraví trest za újmu na zdraví.

Žižkovský moritát

Poslyšte příběh překrutný, kterýžto udál se roku 1967
v Praze na Žižkově:

V hospodě U dubu seděl krejčí Karas,
právě šestý pivo vyzunknul naráz.
Proč já mám za ženu takovou hyenu,
rozumoval nahlas.

Rumbárum rumbá rumbumbárum

Po vosmym pivečku byl tu náhle nápad
a krejčík s nadhledem začal věc chápat:
jako se voběsím, tím Mářu vyděsím,
zas to bude klapat.

Rumbárum...

Na tu svou legraci tuze moc se těšil,
hned druhej den ráno kšandy si sešil,
aby ho unesly, až vodkopne seslí,
užil kvalitní tesil.

Rumbárum...

Nejlepší voprátka z prádelni šňůry je,
vona se do hrdla správně zaryje.
Užiju si švandy, zavěšen na kšandy,
až mě najde Marie.

Rumbárum...

Žena se navrácí, jen pár kroků zbývá,
krejčík se pokorně u stropu kývá.
Jazyk má na modro, voči v sloup nadobro,
jak to při tom bývá.

Rumbárum...

Srdcervoucí výkřik rozlehl se noci
a ubohá žena k zemi se kácí.
Srdeční zástava boj nad ní vy...áva,
konec je s legrací.

Rumbárum...

V krejčím se pohnulo nečistý svědomí,
už se chystal sléztí, vtom někdo zvoní.
Sousedka vod vedle přiběhla sem hnedle,
hrom aby bacil do ní.

Rumbárum...

Žádněj živej není, vemu si památku.
Penízky, řetízky, porculán, látku.
Tupě zírá krejčí, jak po bytě smejí
a krade v šuplátku.

Rumbárum...

V krejčím už kyne žluč, má násilný spády,
počkal, až obrátí se k němu zády.
Když kradla z lednice, z vejšky kop ji do zadnice,
šok ji sklátil záhy.

Rumbárum...

Dvě mrtvolky v bytě, to se mně nelíbí.
Musím si vopatřit ňáký alibi.
Uvolnil kšandičky, ne však krk ze smyčky,
dopustil se chyby.

Rumbárum...

Poučení bych měl nakonec vykládat:
s žerty je potřeba chytře nakládat.
Při každym humoru mít se na pozoru
a bystře uvažovat.

Rumbárum...

Vo tý cikánský tragédiji

Možná vám teď trochu pokazím náladu, poté co zazpívám votřesnou baladu vo tom, co se stalo u města Popradu. Snad vás tím vo spánek nevokradu.

Nákladní véeska ze služby pohřební nevozí na korbě předměry spotřební, ten její náklad je žel také potřebný: tři rakve velké a dvě prostřední.

Asi na dvacátým kilometru stopnul to auto kluk v modrym svetru. Vyšvih se svižně na ložnou plochu, zrovna když začalo přšet trochu.

I schoval se do rakve, do té vlevo, po chvíli pak usnul jako dřevo, bogaj hore háj dole háj, hore dole háj.

Vo kus dál cigáni vopřeli motyky, což bylo součástí pracovní taktiky, a dle své zaběhlé rodové praktiky zapadli radostně do putyky.

Výčepní alkohol posílil kondici, navečer vyšli ven s úsměvem na líci. Nevadil deštík jim z nebe se valící, autáky stopujou na ulici.

Přejela spousta aut i pár kobyľ, až je vzal s rakvema automobil. Občané cigánské národnosti na korbu složili svoje kosti.

Rakve, co tam byly, nevadily, Rómové zpívali a rum pili bogaj hore háj dole háj, hore dole háj.

Když řidič předjížděl vozidlo fekální, probudil stopaře Rómů řev bengální, chtěl zjistit, zda trvá porucha frontální, či zda už počasí je normální.

Když víko vod rakve vodšoupla pravice, cigáni na korbě propadli panice, rázem je tu jejich konečná stanice, za jízdy skáčou přes postranice.

Lakatoš Fero se vrhnul z korby, zaryl se nosem do jarní orby. A jeho bratr Ján zvanej Bidlo z vejšky spad vobkročmo na svodidlo.

Po lštvánovi zbyl jenom širák nestih už zabrzdít vlekem tirák. Šaňo si při pádu překous jazyk, Gejzovi pres brucho prejel gazík.

Divil sem se tomu stejně jak vy, že souzen byl šofér a kluk v rakvi bogaj hore háj dole háj, hore dole háj. □

Svědectví

Jiří Lederer

Deziluze a poznání

Výňatky z druhého dílu paměti sociálně-demokratického novináře, které vyjdou v Sixty-Eight Publishers v roce 1986.

* * *

Do velké místnosti, kde měla být tisková konference, ještě nosili židle. Přinesli jich hodně, právem, účast byla velická. Předseda Černík už tam byl taky. Pozval Jiřího Rumla a mne k předsednickému stolku — abychom tam byli za předsednictvo Svazu novinářů. Vypadal klidně, trochu usmívavě. Uvážím-li, že ještě před nedávnem byl v děsivém šoku, znamenalo to, že se umí perfektně ovládat. Vyprávěl mi totiž Josef Smrkovský, že se s Černíkem na chvíli setkali někde na sovětském území, kam je odtáhli jako válečné zajatce. Když se setkali, Černíkovi zcela povolily nervy. Padl Smrkovskému do náruče a usedavě plakal. A neustále opakoval, že je to jejich konec, že se už nikdy domů nevrátí. Viděl se již před popravčí četou spřátelené sovětské armády. A nyní již byl Černík opět ve svém žilvu. Vrátil se do Prahy, dokonce už zase mohl na Hrad a zůstal předsedou vlády. Neočekávaný obrat jeho osudu mu opět vlil dostatek sebevědomí do duše.

Z té tiskové konference si už dnes vlastně nic nepamatuju. Soudím tedy,

že její obsah nebyl zvláště zajímavý a důležitý. Co jsem si však z konference odnesl, byl velmi nepříjemný dojem z prezidenta Svobody, z jeho chování. Přišel později, Černík přerušil konferenci a dal mu slovo. Prezident vystupoval jako spasitel. Konečně Černík taky hovořil o jeho zásluhách, všichni mu mohutně tleskali a jemu to dělalo náramně dobře. Mluvil jsem o nepříjemném dojmu — tento dojem vyplynul z jeho sebechvály.

Po prezidentově projevu jsme tam chvíli ještě postávali a tu jsem zjistil, že je tam i několik ministrů. Jeden z nich ke mně přišel. Byl to ministr vnitra Pavel. Byl jsem tím trochu překvapen, protože jsme se zas tolik neznali. Mluvil se mnou neúředně, dával mi rady do života. Dobře si vzpomínám, jak mi radil, abych hlavně dával pozor při jízdě autem. Povidal mi: To se ani nenaděješ, budeš mít jeden vůz před sebou a druhý za sebou a donutí tě k zastavení, ty zastavíš, z vozů vyskočí několik chlapů a odtáhnou tě... Vlastně to nebyla přímo rada, byla to jeho autentická vzpomínka na vlastní zážitek z 50. let, takovým způsobem ho prý zatýkali.

Ale to není všechno, co souvisí v mých vzpomínkách s ministrem vnitra Pavlem, oním oslavovaným a veřejností hýčkaným ministrem. Byl oblíbený, takže svou popularitou konkuroval Dubčekovi, Černíkovi a Smrkovskému... Nechával prohlašovat o

KOLAŽ PAVEL TAUSIG

svém ministerstvu, že je zbaveno sovětských poradců, ačkoli oni po celý rok 1968 seděli v kancelářích nedaleko od ministerovy úřadovny.

Ministr vnitra Pavel musel v roce 1968 rozhodovat i o mně. Když jsem na jaře jel s Eluš do Polska, rozbourěného nedávnými demonstracemi a stávkami studentů a velkou vlnou antisemitismu, abych připravil k reportáži o této nové polské situaci, ministr Pavel schválil současně cestu jednoho rozvědčíka. Jmenoval se Milan Michl alias Moza a byl zástupcem náčelníka druhého odboru hlavní zprávy rozvědky. Předpokládali, že se ve Varšavě sejdu s vyhozeným filozofem Leszkiem Kolakowským; o tomto filozofovi měla pražská centrála zprávu, že je ve spojení se západo-německou tajnou službou. A v pražském ministerstvu soudili, že já budu s Kolakowským dojednávat jeho práci na pražské univerzitě. A Milan Michl jel do Varšavy, aby to všechno koordinoval s polskou rozvědkou a aby po návratu mohl podat zprávu.

Ve Varšavě jsem byl, skutečně jsem se sešel s Kolakowským — ale nemluvili jsme o ničem jiném, než o situaci v Polsku, o tom, co to všechno může znamenat pro další vývoj. A potom mi Kolakowski vyprávěl, že usiluje — zatím marně — o vydání pasu, aby mohl odjet do Anglie, protože odtamtud měl nabídku na oxfordskou univerzitu. Milan Michl toho tedy z Varšavy o mně mnoho přivést nemohl.

Ale ne proto o tom všem vyprávím. Připomínám to, že je to v bezprostřední souvislosti s populárním a skutečně oblíbeným ministrem Pavlem. Přece Pavel musel podepsat rozkaz o vyslání Milana Michla do Varšavy. A Pavel musel vědět, že Michlova cesta je namířena proti mně, proti jednomu z nejdemokratičtějších novinářů roku 1968. Nevadilo mu to, rozkaz podepsal.

Neříkám to proto, abych očerňoval Pavla. Byl to přece sympatický muž, vypadající velmi skromně. Na veřejnosti si nikdy na nic zvláštního nehrál. Ale pořád to byl komunistický ministr. A to je širší problém. Co komunistických vůdců — Dubček, Černík, Smrkovský — stálo na špičce žebříčku popularity v Československu! A základem této popularity byly iluze veřejnosti, která se domnívala, že toto jsou vůdci, kteří zaručí našim lidem svobodný a slušný život. Byli oslavováni, vynášeni do nebes, přímo zbožňováni. A přitom základem zvláštní role, kterou odehrávali v roce 1968, nebyla demokratická politika, jak se veřejnost mylně domnívala, ale krize komunistické strany. Krizí oslabená strana umožnila otevření prostoru, jehož mnozí využili k hlásání netradičních názorů — a tak se dostával do pohybu proud, jemuž se říkalo obrodný proces.

* * *

Je přirozené, že příjezd Zdeňka Mlynáře v roce 1977 na Západ vyvolal velký rozruch. Zájem novinářů dlouho neznal konce. Já jsem v té době seděl v ruzyňské věznici a dověděl jsem se o jeho odjezdu ze zprávy Rudého práva.

Nestává se přece často, aby jeden z nejvyšších funkcionářů komunistické strany odešel do emigrace. Pozornost, kterou vyvolalo Mlynářovo rozhodnutí odejít do exilu, byla přirozená a samozřejmá. Jenže v určité části emigrace nebyl přijat s otevřenou náručí. Možná u někoho hrálo roli, že se na Západě věnuje tolik pozornosti bývalému komunistickému tajemníkovi. Jenže to je právě to, co ten zájem vyvolalo. Takový odchod je přece svědectvím o rozpadu části vládnoucí komunistické vrstvy a zároveň důkazem vnitřní krize komunistického hnutí.

Chci hovořit o jednom příběhu, v němž právě Mlynář hrál hlavní roli. Tento příběh v mém životě lecos znamenal a proto ho zařazuji do svých vzpomínek na poinvazní dobu.

Je všeobecně známo, že po sovětské invazi nejmocnějším mužem ústředního sekretariátu komunistické strany v Praze byl právě Zdeněk Mlynář. Byl členem předsednictva a hlavně tajemníkem, který byl vedoucí silou činnosti celého aparátu strany. Dubček, ochablý a vnitřně rozvrácený posledními událostmi, byl neschopen činnosti. Indra zůstal jako politický invalida v Sovětském svazu. Všechny hlavní nitě se sbíhaly do rukou tajemníka Mlynáře. Byl mladý, rozhodný, chladně kalkulující — uvažoval a pracoval bez sentimentality. O nikom a o ničem neměl žádné iluze, ani o Sovětském svazu, ani o situaci v tehdejší Československu.

Ale nechci kreslit Mlynářův portrét. Na to ho znám příliš málo. Mluvím o něm z jiného důvodu.

Někdy v létě roku 1968, tedy nedlouho před invazí, Josef Smrkovský na několika shromážděních napadl Přemysla Janýra, který spolu s jinými oživoval sociální demokracii, zadanou v červnu 1948. Smrkovský zcela jednoznačně prohlásoval, že organizování sociální demokracie je provokací Moskvy, aby měla důvod k zásahu a že Janýr je agentem KGB. Když to Smrkovský prohlásil několikrát, zašel jsem za ním a říkal jsem mu, že mne celá záležitost moc zajímá, protože se s Janýrem znám celou poválečnou dobu, že jsme spolu po válce pracovali v sociální demokracii. Ptal jsem se ho po důkazech, na jejichž základě tak hovoří. Smrkovský mi dobrodušně odpověděl, že důkazy nemá žádné, ale že ta informace je zaručená a že je od Zdenka Mlynáře. A tak jsem se chystal za Mlynářem. Mezitím však došlo k invazi, život se převrátil a jen pomalu se vracel do starých kolejí.

Přemysl Janýr ihned po invazi odjel do Vídně, ale brzy se v Praze znovu objevil — aby formálně ukončil studium na novinářské fakultě. Já jsem tehdy byl oponentem jeho diplomové práce. Všechno dopadlo dobře, Janýr dostal výtečnou známku — a mohli jsme společně vyrazit do pražských ulic. Jenže já zrovna neměl čas, zrovna v tu dobu začínala porada předsednictva Svazu novinářů s tajemníkem Mlynářem. Janýr mi řekl, abych tedy s Mlynářem pohovořil o tom jeho údajném moskevském agentství. Souhlasil jsem. Janýr na mne čekal blízko budovy ÚV.

Poradu zahájil Mlynář. Mluvil o několika problémech. Mě tehdy zaujal jeden. Mlynář říkal, že je třeba Moskvě předhodit někoho jako tu Kremlevě neustále omílanou kontrarevoluci. Vycházel z předpokladu, že kdyby Praha mohla říct: ten a ten, to jsou kontrarevolucionáři, tak by Moskva přestala s neustálým připomínáním tohoto problému. Ještě prostěji řečeno, Mlynářovi šlo o to, aby se nějakým způsobem Moskvě zacpala huba. A povídal nám tehdy na poradě, že by podle něho měli odejít do zahraničí ti, kteří jsou ve veřejnosti dost známi, někteří novináři a spisovatelé. Že by se pro ně nejdřív mohlo najít místo na zastupitelských úřadech republiky někde v Africe a podobně. Později by zůstali v exilu a Praha by je mohla prohlásit za kontrarevoluci a zároveň je nevystavovat žádnému nebezpečí. Byla to prostě určitá modelová hra, vymyšlená s dobrým úmyslem. Jenže nám z předsednictva Svazu novinářů se to absolutně nikomu nelíbilo.

Když bylo po poradě, zůstal jsem v místnosti a Mlynářovi jsem povídal, že bych s ním chtěl mluvit mezi čtyřma očima. Souhlasil. Všichni odešli. Vyprávěl jsem mu o historii s Janýrem a Smrkovským. Řekl jsem mu, že mi nejde o nic jiného, než zdali opravdu má proti Janýrovi důkazy.

Mlynář se usmál a řekl, že hned uvidím. Otevřel malý trezor v pracovně a vytáhl tenoulinké desky. Než desky otevřel, vysvětloval mi, že tady jsou důkazy o spolupráci Janýra se státní bezpečností a že tato spolupráce z Janýra zřejmě učinila vhodný nástroj Moskvy.

Dobře si pamatuji, že mi tehdy ukazoval dva dokumenty. Jeden jsem zapomněl a druhý obsahoval jmenný seznam předúnorové mládežnické komise sociální demokracie v Českých Budějovicích.

Prohlédl jsem si ty papíry a ptal jsem se, zda je to všechno. Přikýval. Na to jsem mu vyprávěl, že o tom, co mi ukázal, vím od Janýra řadu let. Když se totiž Janýr po mnohaletém vězení vrátil domů, začala ho státní bezpečnost soustavně nutit ke spolupráci. Člověk, který ztratil ženu i dítě, člověk, který byl zbaven pracovní perspektivy a těžko hledal zaměstna-

ni — toho pracovníci bezpečnosti systematicky znervózňovali. A když si už nevěděl rady, napsal jim seznam mládežnické komise jihočeské sociální demokracie — aby se jich zbavil, aby měl od nich pokoj. Stejně to nebylo žádné tajemství. Ale oni mu pokoj nedali — tehdy Janýr napsal ostrý protestní dopis ministrovi vnitra. Teprve to pomohlo. Od té doby mu dali pokoj — aniž se kdykoli zavázal ke spolupráci se státní bezpečností. Zůstal čistý — jako byl do té doby.

Tohle všechno jsem Mlynářovi říkal tehdy v jeho pracovně. A taky jsem z toho vyvozoval, že bylo neodpovědné, když se z takových papírů dělají dalekosáhlé závěry, které poškozují pověst veřejně činného člověka.

Mlynář reagoval nakonec rozumně, i když poněkud rezignovaně — že tedy oba dokumenty dá ad acta a že se s nimi už nebude nic dělat. Co by se s nimi v té době taky dělat dalo?

Rozloučili jsme se v dobrém a já jsem pospíchal za Janýrem na bývalé Denisovo nádraží. Z dálky jsem mu oznamoval, že je všechno vyřízeno a v pořádku.

Jenže vlastně zdaleka nebylo v pořádku všechno. Celá na pohled drobná událost vrhá zpětně světlo na politiku komunistické strany v roce 1968. V celé hře nešlo tolik o Janýra jako takového, ale o to, že Janýr byl nejaktivnějším oživovatelem bývalé sociální demokracie. Nikdo z vedení komunistické strany se nechtěl smířit s tím, že by takzvaný obrodný proces mohl a měl obrodit i sociální demokracii. Z toho měli všichni hrůzu. Konečně jejich nálady mi mnohokrát tlumočil bývalý sociální demokrat a v roce 1968 člen sekretariátu ÚV KSČ Evžen Erban. Vždyť právě Evžen Erban ode mne neustále chtěl, abych působil na Janýra, abych brzdil jeho veřejnou činnost. Navíc Erban organizoval skupinu bývalých sociálních demokratů, kteří se stali členy komunistické strany po vynuceném sloučení v roce 1948. Tato skupina měla paralyzovat akce za obrození bývalé sociální demokracie.

Pochopitelně vedoucí činitelé komunistické strany měli z obnovované sociální demokracie hrůzu proto, že by to mohlo vyprovokovat Kreml k tvrdým protiopatřením, že by to mohl být signál, aby vydali rozkaz svým tankům. Avšak ta motivace u vedoucích komunistů byla nejspíš širší: oni se báli o mocenský monopol své strany. Dobře věděli, že komunistická strana neustále ztrácí pozice mezi občany a hlavně mezi dělníky ve velkých továrnách. A že naopak v těch podnikcích, kde se již začaly vytvářet základní buňky sociální demokracie, vyrůstá nový, pro komunisty velmi nebezpečný politický protivník. Vedoucí komunisté si příliš dobře uvědomovali, že obrozená sociální demokracie by na sebe strhla velké

masy lidí — a proto byl dobrý každý, i nízký, podraz proti těm, kteří o tuto obrodu usilovali. A tak se Janýr stal terčem neomalených útoků.

Je ironií osudu, že oba hlavní aktéři tohoto příběhu — Mlynář a Janýr — žijí v exilu a na jednom místě, v rakouské metropoli.

***

Ve Vídni jsem navštívil taky Wericha. Bydlel v krásném a rozlehlém měšťanském bytě, který mu půjčil dávný přítel. Zatelefonoval jsem mu nejdřív, telefon vzala paní Zdenka. Projevila okamžitě nelichovou radost a chtěla, abych k nim zašel ihned, ale vyšlo mi to až na druhý den.

Když jsem k nim přišel, byl u nich na návštěvě jeden dávný Pražák, který utekl z Československa po únoru ve čtyřicátém osmém. Pocházel z Vysočan, kde měl zdědit menší továrnu. Celou dobu emigrace se zabýval obchodem a procestoval celý svět. Žil taky delší dobu v Argentině. Za několik měsíců později jsem se s ním zas sešel v Praze, taky byl u nás na návštěvě.

Werich seděl s bývalým vysočanským továrníkem, povídali a popíjeli. Paní Zdeňka mi ukazovala byt, protože jsem hned obdivoval jejich přechodné bydliště. Ale ona vlastně se mnou chtěla být o samotě. Nařikala si na Jana, že se děsivé bojí návratu, že by chtěl domů, do Prahy, ale nemůže, protože na to nemá sílu, nemá sílu překonat ten strach, který je v něm. A tak mě prosila, abych mu vyprávěl, jak to v Praze vypadá a že se tam žít dá. Moc mě prosila. Říkala mi, že už to tady nemůže vydržet — sama, bez perspektiv a vlastně bez blízkých lidí, nemá to smysl hrát si na emigraci.

Werich na nás volal, abychom nechali toho procházení bytem, že jsem přece nepřišel do Vídne, abych si prohlížel kvartýry, ať si prý sednu, že toho máme hodně k probírání.

Paní Zdenka šla připravit večeři. Seděli jsme u jídelního stolu — Werich, bývalý vysočanský továrník a já. Seděl jsem proti Werichovi. Byl ještě unavenější a zestárlější, než býval, když jsem s ním mluvil naposled na Kampě.

Díval jsem se na něho a mlčel. Stával se trochu nervózní, čekal, že začnu vyřizovat vzkazy od různých pražských přátel. Ale já jsem vlastně nevěděl, co mu mám povědět, jak mám začít. To souvisí s mým vztahem k Werichovi. Znal jsem se s ním osobně desítky let a často jsem ho navštěvoval, zejména od 60. let. A přece jsem v jeho přítomnosti měl nějak trému. Takový ostřílený novinář — a měl jsem opravdu trému. Pravděpodobně jsem příliš citil Werichovu převahu — jeho vědomosti, jeho schop-

KOLÁŽ: PAVEL TAUSSIG

nost pregnantně a vtipně vyjadřovat své názory, jeho zkušenosti, jeho znalost spousty lidí doma i v zahraničí, jeho popularita, jeho všestrannost, prostě to všechno na mne doléhalo. A zejména tehdy, v roce 1968, Werich, to byla velká postava veřejného života.

Seděl přede mnou jakoby schoulený do sebe, vráscitý, sešlý — a bylo mi ho líto.

Zeptal se mne na něco a na někoho — a já jsem mu odpovídal. Ale pořád to nebylo ono, protože určovatelem hovoru vždycky byl Werich sám, i když jsem mu třeba dřív při interview já kladl otázky, on si stejně odpovídal na to, co jeho zajímalo, a ne na to, co se já ptám. A konečně jsme se dostali tam, kam Werich chtěl a potřeboval. Povídal, opravdu povídal — to nebyla otázka — že uvažuje o tom zase se vrátit. Ale že si pořád není jistý, co má udělat.

Mlčel jsem, i když mě paní Zdenka tak prosila, abych se ho pokusil přemluvit. Ale mně se zdálo, má-li se to podařit, tak nesmím naléhat, musím mu podstrčit nějaký ten podnět a nic víc, ne ho přímo přemluvat; to by ho mohlo jednak podráždít a jednak u něho vyvolat podezření.

Werich utíkal s paní Zdenkou a Voskovcem již v roce 1939 před Hitlerem. Do Ameriky. A tam s Voskovcem taky zpívali do amerického rádia pro Československo. Pamatuju si na píseň, v níž líčili, jak Pepa Stalin žene Hitlera a že je to ta správná věc i pro nás.

A teď přede mnou seděl Werich, který utekl z Prahy ze strachu před potomky Pepy Stalina. Jak on je všechny nenáviděl, a nikoli od včerejška, ale od prvního dne, co se vrátil po válce z Ameriky. Voskovec to doma nevydržel, protože to byl jiný domov, odešel zpátky a v Americe žil a umřel. Werich zůstal doma — kvůli malé Janě a i kvůli paní Zdence. Ženské chtěly zůstat doma.

Mnoho, mnoho lidí si Wericha představovalo na základě jejich písní.

Byly vtipné a mnohdy i bojovné. A tak si lidé Wericha představovali jako bojovníka. Jenže on byl vším, jen ne tím. Protože bojovník je bojovníkem teprve tehdy, když bojuje za nepříznivých okolností, v době velkého rizika — a nikoli když se to může a dělá to kdekdo. Werich byl moudrý, protože pochopil, v čem se Československo nachází, a pochopil i psychologii těch, kteří u nás vládli z cizí vůle.

Začal mi vyprávět, že si někdy představuje, jak se vrátil do Prahy. A jak všude potkává ty Ivany s tupými tvářemi a se zbraněmi. Lidé chodí po ulicích, jako by se nic nedělo, jako kdykoli předtím. A tak si na ně člověk zvykne, že je má pořád kolem sebe. A právě v tu chvíli, kdy si zvykne, kdy se přizpůsobí, přijde Ivan k němu domů a něco mu udělá a on se nebude moci bránit. Má to smysl?

Vyprávěl jsem mu o lidech, které znal, jak se chovají, co si myslí, o čem uvažují. Ale to všechno jsem dělal, abych nevypadal hloupě, že mlčím. Jinak se mi vůbec nechtělo mluvit. V celé jeho postavě, v jeho pohybech a výrazně v tom, co říkal, jsem vycítoval nepotlačitelný strach. Strach, který utkvěl hluboko v té osobnosti, který tu osobnost přímo ovládal. Proti takovému strachu jsou všechna vyprávěčská slova slabá a marná.

Nevyhověl jsem paní Zdence, neříkal jsem mu, aby se vrátil. A nakonec se stejně vrátil, protože ho ten strach zřejmě přešel, když slyšel stále víc o tom, jak to v Praze vypadá. Strach se schoval a Werich se mohl vydat na cestu domů se šťastnou paní Zdenkou.

Zanedlouho jsem přišel na Kampu. Werich zářil, napínal opět svaly, sršel vtipem a sarkasmem — vyprávěl mnoho moudrostí o tom, co jsme u nás zrovna žili. Už nebyl tak vrásčitý. A kdybych mu řekl, že jsem rád, že překonal ten děsivý strach, který jsem na něm viděl ve Vidni, tak bych se ho hluboce dotkl. On už o něm neměl ani ponětí.

Opustil jsem jeho dům. Potuloval jsem se po Kampě.

Podzim 1968. Lidé se procházeli mezi trávníky tohoto pražského zákoutí. Na druhém břehu Vltavy jsem pozoroval jezdící kolony sovětských okupantů.

Myslel jsem na Wericha. A vlastně jsem tím myslel na náš osud. Osvobozené divadlo působilo jen necelé jedno desetiletí. A stalo se obrovskou kapitolou v historii naší kultury. Když oba klauni z Osvobozeného divadla utíkali do Ameriky, bylo jim něco přes třicet. Vlastně kluci. A už to podstatné měli za sebou. Jen něco přes třicet — a to hlavní končilo.

Takový je náš osud. Neustále začínáme jakoby znova, protože někde se nám něco přerve a naráz je po všem.

Nedovedu domyslet a nikdo nedovede domyslet, co by bylo z Osvobo-

zených, kdyby mohli nerušeně působit na své scéně až do stáří. Od roku 1938 už nikdy nemohli dělat to, co dělat chtěli a co dělat uměli. Pravda, Werich i po válce řekl a napsal mnoho pěkných a moudrých vět, které nejednoho člověka potěšily a povzbudily. Ale vždycky ty věty mluvil s tlumítkem na ústech a vždycky ty věty psal s uzlem na psacím stroji.

A tak bylo nejen s Werichem, tak bylo s mnoha lidmi, tak bylo s celým naším národem. Pořád není pánem ve svém domě.

Nikdy jsem Werichovi nevyčítal, ale ani nezalžíval, že nemá sílu na zápas s mocí, která nám vládne. Jen mi někdy bylo líto, že se trochu hlasitě nezastal někoho, kdo to zastání potřeboval. Jenže právě takové zastání znamenalo postavit se proti vládnoucí moci, a na to Werich neměl.

Ale budme spravedliví: Werich nikdy neučinil nic, co by si tolik přáli mocní, neřekl to, co by tak rádi od něho slyšeli. Znal hranici, kterou nikdy nesmí překročit.

Dnes už je Kampa pustá. Werichovi tam již nejsou. Vůbec nejsou. Ale Werichem se budeme zabývat ještě dlouho, hodně dlouho. Jeho osud byl naším osudem.

***

Mnohokrát jsem psal a hovořil o tom, co mne nejvíce fascinuje na osobnosti T. G. Masaryka. Že ve čtyřiašedesáti letech se vzdal svých soukromých starostí a bolestí a pustil se do velkého zápasu, jehož výsledky měly dalekosáhlý význam pro celou naši společnost. Odešel do zahraničí a postavil se do čela zahraničního odboje. Prostě na Masarykovi mě okouzluje to, že to byl chlap, který nenařikal a zápasil.

Nemám rád nařikavé politiky a státníky. Tím méně jde-li o naše politiky. Nářků v naší historii, plačtivosti a sentimentality bylo víc než dost. Proto ve mně zanechal hořký pocit pomnichovský projev prezidenta Beneše. V roce 1968 jsem v novinách kritizoval nařikavý tón projevu tehdejšího premiéra Lenárta. První Dubčekův veřejný projev po sovětské invazi pro mne znamenal hluboké zklamání — že se nesl na pokraj slz, které sice na mnoho lidí u nás působily, ale politik a státník má být chlap, nikoli uplakaná baba.

V září 1968 byla tisková konference v bývalé Strakově akademii, v předsednictvu vlády. Účast byla obrovská. Byla to snad první tisková konference po invazi. Za vládu se dostal místopředseda Hamouz. Vyléval potoky nářků do novinářských řad. Líčil, jak děsivá je jejich situace, že je Moskva neustále atakuje a vyhrožuje, že není dne bez útoků a východu. A že hlavním terčem útoků je československý

tisk, rozhlas a televize. A že si ve vládě s tím nevědí rady.

Díval jsem se na toho okrouhlého, podsaditého člověka za předsednickým stolem a říkal jsem si: Tak tohle je náš představitel, tento chvějící se muž, v jehož očích jakoby se chvílemi leskly slzy.

Nařikal a zapřisahal nás, novináře, jako bychom my byli těmi, kteří způsobují těžkosti národu a jeho vládě. My je přivádíme do neštěstí, protože píšeme bezudně to, co si myslíme. Ne, nedovolil si na nás útočit, na to se necítil dost silným, spíš se snažil působit na naše city, usiloval o to, aby v nás vyvolal soucit. Snažil se o to, abychom pochopili třeskutou vážnost chvíle a takřka bezvýhodné postavení vlády v zemi, okupované sovětskými vojsky.

Byla tam stisněná nálada. Každému z nás bylo z toho vládního představitel nevolno. Cítili jsme, jak nedůstojně se chová. Jak žeboní, jak prozrazuje, že vlada neví, kudy kam.

Asi za dva týdny po zmíněné tiskové konferenci byla svolána do předsednictva vlády další konference. Opět mnoho lidí a opět za předsednickým stolem místopředseda vlády Hamouz. Vždycky strašně rád pozorují lidi, kteří vystupují na veřejnosti. Snažím se podle jejich tváře a očí poznat jejich náladu, jejich niterný svět. Tentokrát přišel úplně nový, zcela jiný Hamouz. Především držel pevně svou bradu. Jako by vystupovala poněkud do popředí. A to je vždycky znamení pevné vůle, rozhodnosti. Kdesi zapadl ten zkormoucený, nařikavý, umorovaný místopředseda. Před námi stál představitel moci.

Nevím, co všechno odehrálo roli v této proměně jednoho československého poinvazního státníka. Možná, že se upevnila jeho osobní pozice ve vládě. Možná, že zrovna nedávno z Moskvy přišel vzkaz, který svědčil o určité spokojenosti Kremlu. Nevím, ale sebevědomí bylo očividné. A rozhodnost taky.

I tady bylo vidět, jak je doba nestálá, jak je jakákoli stabilita pryč, jak je všechno plynulé, v pohybu, v napětí.

Tentokrát Hamouz mluvil jinak. Už vůbec nenařikal na sověty, už vůbec jako by tlak Moskvy neexistoval. Jako by tu vůbec nebyly sovětské okupační jednotky. Jako bychom byli normální stát, normální republika, normální společnost. Jako by všechno bylo na svém místě a v pořádku.

A tak začal útočit, už nenařikal, ale útočil, a to na nás, na novináře. Útočil na ztrátu pocitu odpovědnosti, na poškozování společnosti, útočil proti nám, že působíme proti socialismu, proti komunistické straně, proti Sovětskému svazu.

***

Bylo to nejspíš v březnu, ještě určitě před mistrovstvím světa, pozval nás k sobě dlouholetý aparátčík komunistické strany, který poctivě podporoval požadavky kulturní fronty na svobodu projevu. Byli jsme u něho v kanceláři na ústředním sekretariátě strany. Asi čtyři nebo pět členů koordináčního výboru. Říkal nám, že situace se neustále zhoršuje, tlak z Moskvy narůstá, v Kremlu jsou nespokojeni, že se poměry u nás neuklidňují a že strana nedrží moc pevně v rukách, že si intelektuálové dovolují tolik, že to překračuje všechny přípustné normy. Když tak vyličil situaci v černých barvách, a konečně bylo cítit v celé atmosféře, že má pravdu, pravil, že musíme něco dělat. Musíme jako kulturní pracovníci vydat nějaké veřejné prohlášení, kterému by Kreml rozuměl a který by jej možná mohl uspokojit, takže by tlak odtamtud mohl poněkud polevit. A teď řekl to, proč to vůbec připomínám, vždyť konečně jde o zcela epizodní příhodu; řekl — že v podstatě můžeme opakovat to, co už jsme prohlásili mnohokrát, ale musíme to povědět jejich marxleninským jazykem, kterému oni rozumějí, který je jim vlastní a který mohou přijmout bez tlumočnicka.

Když domluvil, bylo chvíli ticho — dívali jsme se na něho trochu vyděšeně, podívali jsme se po sobě a pokrčili rameny. Okamžitě pochopil, že narazil, že nám je to nesrozumitelné a tudíž nepřijatelné. A tak ještě dodal — že nesmíme zapomenout, jak je tam u nich v Moskvě jazyk důležitým nástrojem moci, jak pomocí něho ovládají masy a konečně působí i na cizinu, že by to pro nás měla být maličkost v této věci se přizpůsobit, zejména když by to možná mohlo pomoci nám, naší společnosti.

Rozešli jsme se, nemělo to pro nás smysl pokračovat, protože jsme nevěděli, v čem vlastně pokračovat.

On to ten aparátčík myslel vážně a poctivě. Konečně o několik měsíců později ho vyhodili a skončil v jednom dopravním podniku. Dnes je už v penzi.

* * *

Pěkný májový víkend, zajeli jsme s Eluš k příbuzným do Dvora Králové. Jezdili jsme tam rádi, příjemné prostředí lidí, kteří nás vždy vítali s tou přislovečnou otevřenou náručí. Odpočívali jsme tu po pražských dnech, plných napětí a pochmurných očekávání po Dubčkově pádu a Husákově vzestupu ke slávě.

Nevim proč, otevřel jsem rozhlasový přijímač. A tam z toho malého přístroje na nás začala řvát pražská skutečnost, od níž jsme na chvíli odskočili. Do mikrofonu ve velké jídelně vysočanského ČKD podivnou češtinou křičel Husák a pomocí nějakých mně

nepochopitelných vln se jeho hlas ozýval v našich uších a stal se kontrunktem k pohodě s dvorskou černou krávou. Eluš nebo Mila pravila, zavři to, kdo to má poslouchat — a já byl fascinován silou, rozhodností a nízkou úrovní projevu nového komunistického vůdce, projevu, který nikdy nikde nebyl uveřejněn. Byla to Husákova protiofenzíva — tím projevem získával komunistickou spodinu z Libně, z Čechie, a tak se jí přizpůsobil, aby byl ještě lepší a ještě radikálnější než Jodas a Kapek. Jako by chtěl překřičet všechno, co napsal v 60. letech, kdy už zas po tolika letech věznění a odstrkování mohl, do *Kulturního života* všechno, co se naprohlášoval v prvních měsících předcházejícího roku — teprve dvanáct měsíců od toho uteklo, ale on to chtěl překřičet, jako by vždycky byl tím nejpevnějším komunistou. Překřikoval své protivníky ve straně a hlavně své svědomí. Dosáhl svého cíle, svého životního snu, stal se prvním komunistou Československa, i když ne za okolností, jaké by si přál. Stríkal z něho takový nasmrádlý proud útoků a narážek, invektiv a ran pod pás na všechno, co bylo tak či onak spjato s měsíci naděje na svobodu. A přesvědčoval sebe i přítomné, že oni vědí, co mají dělat a že to budou dělat, ať si kdo říká, co říká. Potom to vyštekli — že si nedají radit od žádných Šiků, Krieglů a Ledererů. Sklídil potlesk, v přijímači to bušilo, jako by už chtěl spadnout se stolu.

Eluš trochu zbledla, byla ve čtvrtém měsíci těhotenství. Mila se na mne dívala, čekala, co řeknu, a já si jen tak pro sebe ulevil — a podívejme se!

Později jsem mnohdy přemýšlel, proč zaútočil zrovna na nás tři, na dva známé politiky a na jednoho méně známého novináře. Došel jsem nakonec k závěru, že si vybral tato tři jména nikoliv náhodně, ale zcela záměrně — jména zněla německy a židovskými, to se právě hodilo do demagogického ohňostroje těch dnů, kdy Husák nejvíce trpěl nejistotou a slabostí své pozice ve straně.

* * *

Vyhnali nás odevšad, kde se dalo. Zakázali vstup do klubu spisovatelů na Národní třídě, do klubu novinářů v Pařížské ulici i do filmového klubu v Jungmannově ulici. Většinou jsme to respektovali. Někteří se pokoušeli zákaz přelomit a chodili tam navzdory všemu, i s rizikem, že budou vyhozeni. A byli. Pokládal jsem to za zbytečná gesta. Nemám chuť chodit tam, odkud mne vyhazují. A potom, zrovna tohle nepokládám za základní problém.

Mnohé bývalé komunisty takové věci dráždily a přímo provokovaly. Cítili je jako osobní urážku. A mnohdy bývali pobouřeni na ty mnohé, kteří

se udrželi na svých místech, ačkoli vůbec nebyli členy strany, byli odedávna bezpartijní, zachovávali si po celý život odstup od politického dění a tudíž se ani v osmašedesátém do něčeho nezapletli. A tak potom nebyli ani trestáni ani pronásledováni.

Měl jsem několik takových přátel. Známy skladatel Viktor Kalabis. Co jsme se spolu nadiskutovali po únoru 1948. Vyjadřoval brzy po této události hluboké pochybnosti nad vývojem, zejména v kulturní oblasti, které rozuměl a která mu byla vším. Měl strašnou nechuť vůči všemu, co se dělo v divadle a hlavně v hudbě, kde Nejedlý prosazoval své oblíbenice. Upozorňoval mne, že z toho nemůže být nic jiného než katastrofa. A já jsem ho horlivě přesvědčoval o opaku. Nechápal mne. Znali jsme se od dětství, spolu jsme pořádali ještě v Solnici své první kulturní večery. A po Únoru jsme stáli každý jinde.

Ovšem Viktor nikdy nevyjadřoval hlasitě a křiklavě své pochybnosti a názory. Toužil po nenápadnosti. Smysl svého života viděl v komponování a nikoli v nějakých politických polemikách, nikoli v zápase proti síle, na niž nestačil. A tak vytvořil skladby, které měly nemalý ohlas spíš v cizině než doma.

Naděšenectví v osmašedesátém sledoval s přirozenou skepsí. Ničeho se neúčastnil. Věnoval se dál hudbě, které rozuměl. A tak zcela logicky přešel v počátku sedmdesátých let do nového svazu skladatelů, stejně jako jeho slavná žena, cembalistka Zuzana Růžičková. Nezměnili se, zůstali tím, čím byli. Muzikanty, kteří se nepletou do politiky.

Měl jsem se proto na ně hněvat? Měl jsem je podezřívát z oportunistu a kariérismu? Jen proto, že mne ten váleč dějin přejel, a je nikoli?

Mohl bych tyto lidi odsuzovat? Již po Únoru viděli jasněji a viděli dál než já. Mohl jsem jim já dělat teď, v nové situaci kazatele?

Někteří moji kolegové, vyhození komunisté, byli v tom směru příliš horliví. Patřivali po léta k mocenské elitě, k táboru vítězů. A dlouho je nenapadlo, že v těch padesátých letech a vlastně i později trpěli statisíce nebohých, nevinných lidí. Tedy v době, kdy tito moji kolegové, včetně mne, pochopitelně, psávali nesmysly do novin, oslavovali komunistický režim, stáli na stráží ideologické čistoty — a teď, když je to zmáčklo, tak se pobuřovali na ty, kteří si dál dělali svou práci.

Jak mi pravil jeden z těch obyčejných: — Co naříkáte; to, co vy prožíváte teď, to my máme v mnohem děsivější podobě dávno za sebou, a to všechno jsme prožívali tehdy, když vy jste se slunili...

Mnozí moji kolegové se pořád motali v kolotoči nářků. A pokládali za svinstvo, že si někteří lidé žijí dál klidně, bez těžkých problémů. Zdálo se jim, že je to všechno nespravedlivé.

Ne všichni moji kolegové tak postupovali, tak mysleli. Bylo mnoho takových, kteří si otevřeně říkali: — Pomáhali jsme jednou zločinecké organizaci a teď za to pykáme, zřejmě právem.

Nezapomenutelné bývaly večery v klubu Tesla na Vinohradech. Tam poprvé jsme viděli a slyšeli Jaroslava Hutku. Byl nadmíru působivý, i když ne všechno, co předváděl, se nám líbilo. Obdivovali jsme však atmosféru, kterou dovedl vytvořit tak prostými prostředky. Byli jsme tam jedinými starci — všude okolo nás dvacetileté mládí, které se radovalo z každé nové načaté písničky a které zpívalo s Hutkou. Celým svým vystoupením Hutka sděloval mladým divákům, že v životě jsou cennější a hlubší hodnoty, než které denně poskytuje oficiální propaganda. Hutka mladé lidi osvobozoval ze zajetí současnosti. V tom byla jeho síla. Proto se ho úřady začaly obávat a ze strachu ho začaly pronásledovat.

V třiasedmdesátém roce jsem naposled viděl Norberta Frýda. Potkal jsem ho na chodníku před klubem spisovatelů na Národní třídě. Dlouho jsme se neviděli. Měl v očích radost i strach. Když mi podával ruku, rozhlížel se na všechny strany — a potom se na mne omluvně podíval. Říkal mi, že by se mnou chtěl naléhavě mluvit. A rozpačité patřil okolo sebe. Potom mne vzal za ruku a mlčky mne vedl do vedlejší ulice, do té, která z Národní směřuje do Bartolomějské. Tam mě zatáhl do jednoho z těch starých domů. Stáli jsme na chodbě za dveřmi.

Začal mi vyprávět o svém životě. A říkal mi, že musím pochopit, proč zůstal ve straně a proč se účastnil tvoření nového Svazu spisovatelů. Měl v očích slzy a chvil se po celém těle. Svěřoval se mi, že nemá sílu a odvahu postavit se proti tomu, co nás všech-

ny hněte. — Oni by mne jinak zničili, já to vím — skoro šeptal. — Jirko, já se už nikdy nechci dostat do koncentráku.

Bylo mi ho líto. Stál jsem proti němu a neustále jsem se mu díval do smutných židovských očí, které viděly koncentračnický život, umírání, ponižování.

Mohl bych tomu člověku říct jen jedno jediné slovo vřítivity? Jakým právem?

Pohládl jsem ho po rukách i po tváři a řekl jsem mu, že ho úplně chápu, že na tom, co dělá, nevidím nic špatného. A že jsem taky od svých přátel neslyšel jedno špatné slovo o něm. Posmutněle se usmál. Podal mi ruku, rozloučil se se mnou a naznačil mi, abych chvilku ještě počkal na chodbě domu. Odešel.

Asi za minutu jsem vyšel za ním. Ještě jsem ho zahlédl na chodníku směrem k Můstku. Zdálo se mi, jako by jeho krok byl pevnější.

***

Možná, že jsem na myšlenku vytvořit knížku rozhovorů se zakázanými spisovateli přišel v rozmluvě s Ludvíkem Vaculíkem. Jisté je, že on byl myšlenkou náramně nadšen a pobízel mne, abych spěchal s její realizací. Nebylo to však snadné. Dlouho jsem si nebyl jist, zda je správně opomenout autory, kteří mohli publikovat normálně v nakladatelstvích. Ale zkušenosti ukázaly, že cesta, kterou jsem šel, je jediná schůdná v dané situaci.

Zašel jsem k Werichovi. V rozhovoru jsem se mu zmínil, co dělám. Werich reagoval jako vždy velmi opatrně. Nezdálo se mu to, cítil v tom určité nebezpečí. Vymluvil se zatím, zda bych mu mohl ukázat dva, tři už hotové texty. A tak jsem mu přinesl ty první tři. Po čase mi pověděl, že ne, že se mu to nelíbí, že Havel je příliš politicky ostrý a že se mu do toho vůbec nechce. O něco málo později dával dlouhé interview Jiřímu Janouškovi, to byl pro něho novinář, ten přece směl publikovat a taky publikoval. Werichovi se zřejmě zdálo, že cesta s Janouškem je bez problémů a bez rizika. A tak Werich v *Českých rozhovorech* není, i když by tam právem patřil.

Je pochopitelné, že jsem chtěl mít v knížce i Bohumila Hrabala. I když jsem pochyboval, že mi po interview poskytnutém v Tvorbě v lednu 1975 vyhoví. Interview v Tvorbě měl velký ohlas, zejména mezi mladými. Zrovna ten den jsme se sešli s Vaculíkem a říkali jsme si, že bychom za Bohoušem měli zajet — aby si nemyslel, že ho teď neznáme. Zajeli jsme do Kobylis, do jeho nového panelákového bytu. Cesta to byla zbytečná. Dlouho jsme marně zvonili. Večer jsem pak Hrabalovi napsal dopis, kde jsem mu

kromě jiného sděloval, že jsme za ním byli s Vaculíkem. Nikdy mi neodpověděl, ačkoli můj dopis byl přátelským projevem.

Když jsem Hrabala potřeboval k rozhovoru pro knížku, nemohl jsem ho nikde sehnat. Stěžoval jsem si Vaculíkovi. Ten mi řekl, — půjdeme za ním do dietní jídelny v Holešovicích, on tam chodí na oběd. A skutečně jsme ho tam chytili. Začal jsem mu vyprávět, jakou knížku dělám. Bohouš srkal polívku a oči měl pořád upřeny na mne. Poslouchal soustředěně. A potom mi povídal: — Víš co, zejtra v jednu, po obědě se sejdem, kde? kde bysme se nejlíp sešli? aby to bylo odsud blízko, jo, na Letný, tam co stál Stalin. To bude nejlepší.

A potom jsme už o tom vůbec nemluvili. Bavili jsme se o jiných záležitostech. Na druhý den jsem přišel v určenou dobu na betonovou plochu, která zůstala po nejmohutnějším Stalinově pomníku na světě. Bohouš už tam přecházel.

Proč jsme se sešli, jsme si už povídat nemuseli. Bohouš mi ihned začal vysvětlovat, co a jak. Tím, že dal interview Jirkovi Hájkovi do Tvorby, se jeho situace změnila. V té původní verzi se jim interview zdálo nedostatečné, chtěli tam mít pár slov o novém Svazu spisovatelů. Bohouš mi říkal, že Hájkovi vysvětlil, proč nemá nejmenší chuť něco upravovat, ale má-li to tam být, ať si to tam Hájek připiše sám. A tak se taky stalo. — Teď teda mám vydávat v nakladatelstvích a to už zas nemůžu být autorem Petlice, to pochopíš — vysvětloval mi Bohouš — a když dám interview do Tvorby, tak už nemůžu tobě, to přece není možný. Nemůžu sedět na dvou židlích, když jsem se už takhle rozhodl.

Zrovna byl obrácen směrem ke kachlíkové budově ministerstva vnitra. Zastavil se, pokýval hlavou a poznamenal, že když vidí tu budovu, dělá se mu slabo od žaludku a že už by tam nikdy nechtěl na žádný rozhovor, už toho má všeho dost. — Chápeš to? zeptal se mne. A já mu pověděl, že moc dobře.

Mluvili jsme ještě o jiných věcech, velmi přátelsky, ale o těch už vyprávět nemohu. To, co jsem o rozmluvě s Hrabalem pověděl, jsem povědět směl, protože on sám to řekl vyšetřovateli Titovi, když byl vyslýchán jako svědek v mé kauze. A já jsem to potom při uzavírání spisů četl.

I tenhle příběh s Bohumilem Hrabalem je náš, český osud. Dnešní vládcí Hrabala vydávají a dokonce se snaží ho prezentovat jako svého autora. A přitom málokterý český spisovatel je jim, té směšné vládnoucí vrstvě, tak bytostně vzdálený a cizí jako Hrabal. Je přece úplně jiného ražení než komunisté. On je člověk se vším všudy. Nejraději bych to napsal s velkým "C".

□

Rozhovor s Pavlem Tigridem

Západ: Pane Tigride, vy už jste napsal deset knížek, teď píšete jedenáctou; o čem?

Tigríd: Jedenáctou a předpokládám, že poslední, protože je to velká dřina a já už jsem starší pán — rád bych také dělal miň, více přemýšlel a četl a méně psal. Pišu rád. Já vám řeknu, jak jsem to nazval: ten titul jsem ukradl jednak od Josefa Čapka a jednak od Shawa. Pracovní název je "Kulhavý průvodce inteligentní ženy po vlastním osudu". Co to znamená? V redakci *Svědectví* v Paříži s mnou chodí řada lidí, hlavně mladých kolem dvaceti let, a má na pamětníka, to jest na mne, na starce, mnoho otázek. Hlavní z nich je: A prosím vás, pane redaktore, jak jsme do toho spadli, v čem žijeme, kde to začalo? Co jste způsobili vy a co ti druzí? Jsou ti druzí tolik vinni na našem osudu jak se říká? A co vlastně jsme a kam patříme? Co to vlastně je být Čech? Jakou máme tradici? Jaká je naše identita? Národní, lidská, osobní? Tyto otázky mě zaujaly, jednak tím, že jsou naprosto platné, řekl bych moderní, jsou základní, odtud skutečně je třeba začít, a za druhé jsou historicky a pro novináře zajímavé. A tak jsem si nechal od těchto mladých dát řadu otázek o nejnovější historii české a slovenské, a hlavně české, samozřejmě, to znamená víceméně od založení Československé republiky po dnešní dny. A ty otázky se pokouším zodpovědět krátce, pokud možno ne nudně a s odkazy na literaturu pro ty, kteří se chtějí potom touto otázkou zabývat podrobněji a dozvědět se víc. Je to takový kulhavý průvodce po osudu těchto lidí, kteří opravdu nevědí, jak do toho spadli. A jak se v reálném socialismu, který neuznává žádné hodnoty než ty nejstupidnější konzumní a ideologicky neplatné, jak se v tom dá žít, když se ten mladý člověk rozhodne tam zůstat a žít; jak se v tomhle systému dá žít důstojně a pokud možno, jak říká Havel, bez lži. Tak o tom je má příští knížka.

Z: To je ovšem strašně široké téma, historické, politické, sociální; můžete naznačit nějak bliž některé ty otázky?

T: Některé otázky jsou velmi precizní. Například otázka Mnichova. Měli jsme bojovat nebo nebojovat? Jaký byl pan prezident Beneš, jaký byl člověk? Byl to státník nebo jenom politik? Jak to, že nakonec všechno prohrál? Takový moudrý muž? Byli u nás komunisté idealisté? Jak to bylo s Němci? Jak to bylo s německo-židovskou kulturou v Praze? Jaká byla vůbec první republika? Kdo to byl

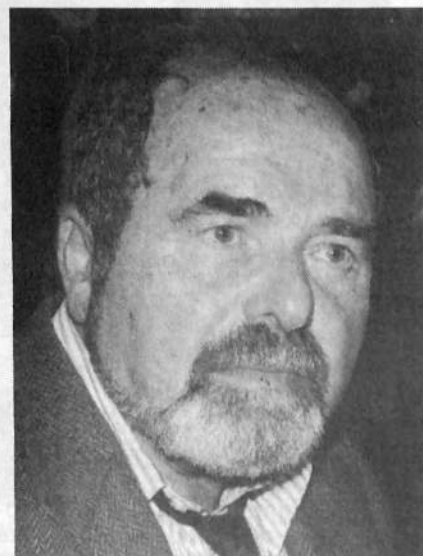
pan Peroutka? Kdo to byl Jan Čep? Takové otázky. Někteří lidé řeknou, no tak ať si to ti mladí lidé nalistují; to patrně řeknou historikové, kteří by tuto práci samozřejmě pojali jinak. Vědecky, skutečně. Já jsem novinář, já ji podám novinářsky, žurnalisticky. Ale kde to mají ti mladí nalistovat? Nejenom, že nejsou prameny nebo že nejsou dost přístupné, ale ti to mladí lidé ani ty, na které se ptají, neznají. To jsou lidé, kteří neexistují. Když řeknete Jan Čep dvacetiletému, tak si myslí, že je to třeba krasobruslař; neví a nemůže vědět, a tudíž ho nemůže nalistovat. Hodža, Osuský, dokonce i Masaryk. Já jsem se ptal několika mladých lidí, studentů, vysokoškoláků, aby mi jmenovali dvě tři díla T. G. Masaryka. Jeden věděl jedno a druzí nic. Neznají. Nemohou ani znát, natož aby to četli. Čili tento "Kulhavý průvodce po našem osudu" by měl být takovým prvním pokusem tyto otázky mladým lidem zčásti zodpovědět a hlavně je vést k pramenům. K literatuře. Ke knihám.

Z: Vaše odpovědi budou patrně vyjadřovat vaše osobní názory.

T: Ne, nebudou. Já nepišu paměti a myslím, že mé osobní názory by zajímaly málo lidí. Já cituji. Přečetl jsem už dvě stě padesát knih, paměti, memoáry různých lidí a teď vidím, že to různí pamětníci vnímali z různých stran. Vezměme například otázku Slovenska. Co kniha, to různý názor. Takže já z nich cituji, tím na ně také upozorním a občas, když se mě moje tazatelka, inteligentní žena, která se jmenuje Lucie, zeptá: A prosím vás, jaký je na to váš názor, tak se někdy pokusím svůj názor říct co nejstručněji.

Z: Pane Tigride, vy už řadu let pracujete jako hlavní redaktor a vydavatel známého čtvrtletníku Svědectví. Jak už vlastně dlouho Svědectví vychází? Můžete nějak postihnout vývoj tohoto časopisu?

T: Já už se to skoro stydím říct. Svědectví vychází od roku 1956, takže letos mu je třicet let. Myslím, že je to periodikum s nejdelsí životností dokonce i z časopisů první republiky, protože ta trvala dvacet let. Například *Přítomnost* mohla trvat jenom dvacet let. Ale to není podstatné. Podstatnější je, že tento časopis se stal přece jenom jakousi tribunou všech Čechů a Slováků bez rozdílu, jestli žijí doma nebo v cizině. To znamená časopis, který nejenom že je čten na obou stranách předělu, ale který tento předěl překonává. Takže se stává, že některá čísla *Svědectví* jsou z padesáti, sedm-

PAVEL TIGRID

desáti procent vyplněna příspěvky autorů z domova, někdy zase obráceně. Z toho mám samozřejmě radost, a pokud budu moci, tak to budu dělat dál. Vývoj *Svědectví* vlastně zrcadlí nejen celý politický a diplomatický vývoj ve světě, mezinárodní situace, ale taky filozofický, morální a etický vývoj. Neboť v určité době, dejme tomu v roce 1956, byla na pořadu maďarská revoluce, co z toho pošlo, co to znamenalo v tom světě. Z toho vyšla myšlenka gradualismu; to znamená, jestli je možno tento tvrdý stalinový systém nějakým způsobem reformovat, liberalizovat, polidštit, chcete-li; a i tomu jsme věnovali dlouhou řadu *Svědectví*. Čím dále tím více komunistů psalo do tohoto časopisu, ať už pod pseudonymem nebo otevřeně, a k této otázce se vyjadřovali. A redaktor zde mluvící více méně tušil, že aby byl podán důkaz nereformovatelnosti tohoto systému — já myslím, že podán byl; v roce 1968 v Československu a později v roce 1981 v Polsku — že ten důkaz museli podat komunisti sami. A oni ho podali. Takže celá ta debata byla důležitá, nebyla marná a položila otázku: co teda jiného, jestliže jsme v sevření Sovětského svazu a jeho systému, jak se v něm pohybovat? To je základní otázka. Není pravda, a *Svědectví* to stále opakuje, že se nic nedá dělat. Vždycky se dá něco dělat. Musí k tomu být vůle, nějaký žebříček hodnot, kterým se řídím v tom prostoru svobody, který mám. Každý občan, i v Československu, má určitý prostor morální svobody, který buď užije, nebo se na něj vyflákně. A já myslím, že úsilí nás všech a myšlenka, která nás dnes vede — nejen ve *Svědectví*, ale vůbec — je za prvé hledání identity. Zároveň je nutno popírat to, co se rozmohlo nejen v Československu,

ale i v jiných zemích stalinského systému — mravní lhovost. Nic se nedá dělat, vykašlu se na to a budu stavět svůj domeček, svoji chatu nebo pucovat svoje auto. To ovšem nikomu nevyčítám. To také patří ke svobodě člověka, který chce mít od pátku od večera do pondělí do rána svůj klid. Ale to nestačí, řekl bych. Musí být také určitý mravní kód. A žádné hrdinství k tomu není třeba. Neudávám, nelžu, když nemusím, kradu jenom pokud musím a pokud to prospívá mé rodině. Nedělám si z toho ctnost. To je ohromný rozdíl. Čili žiju skromně jako občan, ale zároveň — a to je myslím mladé generaci patrné — vytvářím si svůj osobní generační a nakonec i národní profil. A o ten dnes jde. Svědectví se bude pokoušet určit, co to je dneska být Čech, co to je tuto identitu specifikovat a potom z ní vyvést určité důsledky.

Z: *Pane Tigride, vy otiskujete v časopisu články politické i kulturní velké řady autorů naprosto protichůdných směrů. To znamená, že otiskujete také řadu materiálů, s jejichž názory vy osobně nesouhlasíte.*

T: To dělá půvab každého časopisu, jinak by to byla nuda. Není nic horšího, než nudný časopis, nudné vysílání. Ale to je také základní otázka demokracie, svobody slova, atd. Řekni, že s vámi nesouhlasím, ale budu se bit do smrti, abyste mohl svůj názor vyslovit, platí stále. Měl jsem tady nedávno návštěvu svého ruského emigrantského kolegy, spisovatele a novináře, který nedávno přišel ze Sovětského svazu a který je svým způsobem přece jenom sovětský člověk. Ten mi položil přesně stejnou otázku. Já vidím, že tu tiskneš věci, se kterými přece nesouhlasíš. Říkám, no nesouhlasím. Tak proč to tiskneš ve svém časopise, když nemusíš? A jen těžko jsem mu vysvětloval, že toto je také síla svobody. Že síla systému, ve kterém my na Západě žijeme, je v tom, že se stále a za svobodného rozhodování lidí ničí, kritizuje a tudíž se také stále vylepšuje. Je nutno řvát, kde je velká velká nespravedlnost, bída, kde jsou lidi v nouzi duševní i materiální. A tím se tato společnost drží, proto kapitalismus překonává, už by měl přece dávno zahynout. Nezahyne — právě proto, že se z vlastních sil ničí, kritizuje a tím také vylepšuje.

S Pavlem Tigridem rozmlouval pro časopis Západ Pavel Pecháček, šéf čs. vysílání Hlasu Ameriky.

Interview s ministrem Ottou Jelínkem

MINISTR SPORTU A MULTIKULTURALISMU OTTO JELÍNEK (PHOTO CREDIT: PHOTO FEATURES LTD.)

“Volejte Auto Jelínek,” napsala mi naše nová sekretářka. Kanadská federální vláda má totiž 40 ministrů a není divu, že ta mladá dívka nevěděla, jak správně napsat jméno ministra pro multikulturalismus a sport Otto Jelínka. Ale výjimečně jsem pochopil, zavolał a včas se dostavil na interview s ministrem ve stavu čistém a strážlivém. (Za Západ se ptal Václav Táborský.)

Západ: Povězte nám něco o vaší sportovní kariéře.

Otto Jelínek: Začal jsem bruslit se

svou sestrou ještě v Praze, bylo to na tom starém stadiónu na Štvanici. Bruslili jsme jen tak rekreačně. Ale než jsem začal jezdit se sestrou — Marie byla hodně mladá — měl jsem původně jako partnerku Jindru Kramperovou. Ta se později stala mistryní Československa. Viděli jsme se s Jindrou ještě několikrát, kdy já závodil za Kanadu, ona za ČSR.

My jsme odešli s celou rodinou na Západ v roce 1948. To mi bylo osm let. Bylo nás pět dětí, čtyři bratři a sestra Marie. Otec měl továrnu na zátky, které vyvážel do celé Evropy. Šli jsme napřed do Švýcarska, pak do Kanady.

Otec si zařídil podobnou továrnu jako v ČSR. Všichni jsme museli pracovat doma. Já například třídil špunty. Ale kromě toho jsme se sestrou pokračovali v tom krasobruslení. Pak jsme jednou vyhráli místní mistrovství v Oakvillu — a jedna událost vedla ke druhé. Přestože jsme neměli v plánu jezdit mezinárodně, když jsme vyhráli jako junioři a pak jako senioři, dali jsme se do toho. Napřed jsme vyhráli severoamerické mistrovství. Pak jsme měli jet reprezentovat Kanadu na mistrovství světa do Prahy v r. 1961. Původně jsme měli letět do Prahy s americkými bruslaři, protože v létě jsme s nimi trénovali na Lake Placid. Ale nemohli jsme se po mistrovství ve Filadelfii dostat do stejného letadla, což bylo dobře. To staré letadlo s celým US krasobruslařským týmem havarovalo v Bruselu. Nikdo to nepřezil. Naši rodiče si mysleli, že jsme v tom zůstali s nimi. My se o té havárii dozvěděli až v Praze, kam jsme se dostali poprvé od našeho útěku. Honem jsme volali rodičům, abychom je uklidnili. Kvůli té tragédii bylo mistrovství světa o rok odloženo. Tak jsme se vrátili o rok později a vyhráli jsme ho — pro Kanadu.

Z: Jak dlouho jste ještě bruslili?

IJ: Stali jsme se členy Ice Capades. Vydělali jsme si nějaké peníze, za které jsem pak založil vlastní podnik.

Z: To je ta továrna, kterou vidíme u dálnice z Toronta do Hamiltonu?

OJ: Ne, ta byla mého bratra. Já jsem vyráběl brusle, které jsme pak prodávali přes ten jeho podnik, Jelínek Sports.

Z: Jak jste se stal z obchodníka politikem?

OJ: Já jsem často kritizoval vládu kvůli jejímu nepochopení soukromého podnikání. A právě bývalý předseda Konzervativní strany Robert Stanfield mi navrhl, abych se místo stěžování v Oakvillu stal poslancem a stěžoval si pak veřejně, v ottawském parlamentu. Já jsem si ovšem nikdy nepředstavoval, že bych byl politikem. Taky jsem si nikdy nepředstavoval, že budu mistrem světa v krasobruslení. Ale v politice, stejně jako ve sportu, jedna událost vedla k druhé. A protože jsem si myslel, že by soukromí podnikatelé měli mít větší možnost rozvoje a méně kontroly, tak jsem Stanfielda poslechl. Kandidoval jsem za konzervativce a stal jsem se poslancem.

Z: Ještě ze svého pobytu v Ottawě si pamatuji, že jste několikrát hovořil o akcích sovětské KGB proti Kanadě.

OJ: No jo, to se povedlo, jednou jsme je chytili, ale vy je nemůžete všechny vyhodit. To je jako točit dvě. Vykopnete jedny agenty a jiní už se hrnou dovnitř.

Z: Mnoho lidí kritizuje kanadskou politiku, že tu existují tři socialistické strany, včetně té vaší. Hlavně je to kvůli takové podivné zahraniční poli-

KONGRESOVÝ BANKET ČESKOSLOVENSKÉHO SDRUŽENÍ V KANADĚ, KONANÝ 18. 5. 1985 V OTTAWĚ: ZLEVA E. L. KILLHAM, ZÁŠIUPCE VEDOUČÍHO U.S. DELEGACE NA KONFERENCI LIDSKÝCH PŘÁV V OTTAWĚ, M. GAWALEWITZOVÁ, PŘEDSEDKYNĚ POLSKÉ ORGANIZACE V OTTAWĚ, V POZADÍ PROF. G. SKILLING, J. CORN, PŘEDSEDA CS. SDRUŽENÍ V KANADĚ, M. ŠUCHMA, REDAKTOR ZÁPADU, MINISTR O. JELÍNEK, PANÍ JELÍNKOVÁ.

tice. Nepodléhá vaše vláda levicovým tlakům, pokud jde o antiamerikanismus, postoj k Nikarágue, Angole a jiným problémům?

OJ: Naš ministerský předseda Brian Mulroney jasně vysvětlil, že naše vláda podporuje politiku USA. Také vztahy tohoto premiéra s americkým prezidentem jsou daleko lepší než kdy v minulosti. Pokud jde o SDI (Star Wars Defence System), dali jsme možnost kanadským podnikatelům, aby se ucházeli o eventuelní kontrakty. Ale v jedné věci asi máte pravdu. Asi se naše vláda nestaví dost pevně proti komunistické expanzi, tak jak by si to mnoho lidí včetně mě přálo. Ta změna se ovšem nedá dělat příliš náhle. Ale v jiných záležitostech musíme spolupracovat se všemi vládami. Já sám jsem jako ministr sportu podepsal mnoho sportovních dohod se SSSR, NDR a dalšími komunistickými zeměmi. Věřím, že mosty mezi lidmi se musí stavět, a sport je nejlepším prostředkem k dorozumění. Já ovšem při takovém podpisovacím aktu nikdy neopomenu podotknout, že ta dohoda neznamená, že bych souhlasil s jejich vládou nebo ideologií. Ale když se na to podíváte objektivně, naše vláda mění to stanovisko, které ti liberální socialisté dlouho propagovali. My si nedopisujeme se sovětskými politiky nebo se neobjímáme s Fidelem Castrem jako to dělal Trudeau.

Z: Váš denní rozvrh musí být doslova vyčerpávající. Co jste všechno stihl dnes?

OJ: No je to bláznec. Nikdy jsem si nepředstavoval, co to znamená být ministrem, kolik času to zabere. Dnes ráno jsem měl schůzku se svými voliči v Hamiltonu, interview s multikulturální televizí v 11 dopoledne, tiskovou

konferenci o volejbalu v hotelu Sheraton do jedné, schůzi se svými provinčními kolegy v ontářijském parlamentě od jedné do půl čtvrté, poradu s ředitelem programu "Bud' fit" od 4 do 6, a teď jsem tady na večeři se skupinou Kanadanů lotyšského původu. Dnes přespím doma, proto je má žena naštěstí tady se mnou, ale zítra musím zase do Ottawy na zasedání parlamentu. Ale to jsem měl dneska velice lehký den, jindy je to horší. Ve své dvojí funkci pořád jezdím po celé Kanadě. A taky zodpovídám za přípravu zimních olympijských her v Calgary r. 1988, tam musím letět nejméně jednou za měsíc.

Z: Máte nějaký cíl? Co byste chtěl dosáhnout během své ministerské kariéry?

OJ: Chtěl bych obrátit trend, který zavedla liberální vláda. Její téma bylo: oslavujeme své rozdíly. Já si myslím, že podstata multikulturalismu je dát stejnou příležitost všem Kanadanům bez rozdílu. Zachování jejich kultur, to bude samozřejmě pokračovat. To vlastně zavedl už konzervativní ministerský předseda John Diefenbaker. Tak tedy oslavujme to, v čem jsme si podobní, dejme stejnou příležitost všem občanům politicky, sociálně i ekonomicky. A tak si snad všichni uvědomí, že multikulturalismus, to je Kanada. Když se mi to podaří, pak budu rád, že jsem mohl trochu přispět k dějinám téhle krásné země.

Z: Co budete dělat po olympiádě?

OJ: Má žena by asi chtěla, abych se stal znovu podnikatelem, abych se vrátil domů a mohla mě častěji vidět.

□

Emil Purgina

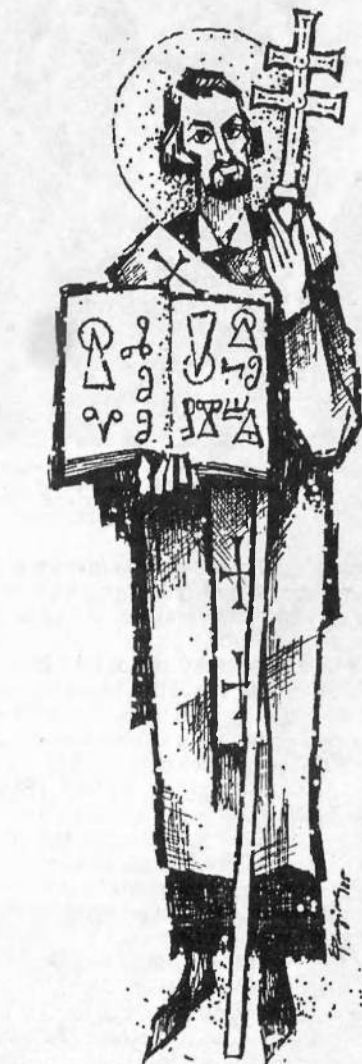
Svetlo z juhovýchodu

Nebýva veľa výročí, ktoré by sa tak výrazne vyčleňovali z príboja rok čo rok zaplavujúcich náš život, ako minuloročné 1100. výročie smrti sv. Metóda, prvého arcibiskupa Veľkej Moravy a plnomocného apoštolského delegáta pre slovanské krajiny so sídlom v Nitre. Sv. Metód, starší brat Konštantína-Cyrila, filozofa, je spoluzakladateľom slovanskej kultúry. Ich život a dielo sa zapísalo zlatými písmenami do histórie našich dejín.

Ak sa v minulosti naši národní buditeľia viac s romantickým nadšením, než s vedeckými dokladmi usilovali čeliť nepriateľským tvrdeniam, že nemáme dejiny (a že teda nemáme právo ani na súčasnosť), posledné archeologické a archívne objavy potvrdzujú, že už na úsvite doby, v ktorej sa začala formovať tvár dnešnej Európy, sme mali dejiny, v ničom nezaostávajúce za dejinami ktoréhokoľvek iného národa. Mali sme štátnikov i vojvodcov — hlavne však mali sme bohato rozvinutú kultúru.

V polovici 9. storočia Veľká Morava, ktorá je vlastne kolískou našich dejín, bola rozvinutým štátom s bohatým kultúrnym zázemím. V roku 861 knieža Rastislav vyslal posolstvo k pápežovi Mikulášovi I. so žiadosťou, aby mu poslal misionárov. Chcel totiž vymániť svoju ríšu spod vplyvu bavorskej cirkevnej správy. Rím však nemal vierozvestov, ktorí rozumeli slovanskú reč a tak sa Rastislav po porade so Svätoplukom obrátil na byzantského cisára Michala III. Ten, ako vieme, vyhovel tejto žiadosti a poslal na Moravu solúnskych bratov Konštantína-Cyrila a Metóda.

Konštantín (rehoľné meno Cyril) bol najmladší zo siedmych detí vysokého úradníka solúnskej provincie. Ich matka bola slovanského pôvodu. Na carihradskej univerzite stal sa obľúbencom ministerského predsedu Byzantskej ríše Theoklista. Tu si osvojil všetky filozofické náuky, aritmetiku, astronómiu a všetky druhy gréckeho umenia. Naučil sa päť jazykov, okrem iného i staroslovienčinu (macedónsko-bulharské nárečie). Keď v roku 862 zavítalo do Carihradu posolstvo z Veľkej Moravy, úlohou misijného diela medzi Slovanmi bol poverený Konštantín, ktorý i napriek chatrnému zdraviu vytvoril nádherný plán pre toto dielo. V prvom rade vytvoril slovanské písmo (hlaholiku). Za vzor mu slúžila grécka kryptografia. Do tohto písma preložil všetky texty liturgie, Nového zákona a Žalára. Pre účinkovanie medzi Slovan-

KRESBA EMIL PURGIŇA

mi, Konštantín si vybral vhodných spolupracovníkov, predovšetkým svojho najstaršieho brata Metóda, ktorý až do toho času spravoval byzantskú provinciu na severe ríše, v ktorej žilo hodne Slovanov.

Žiaľ, Konštantínove účinkovanie na Veľkej Morave trvalo iba necelé štyri roky. (Zomrel sotva 42 ročný.) Jeho dielo však dokončil Metód, ktorý po návrate z Ríma ku Kocelovi, bol znova poslaný späť s posolstvom a so žiadosťou, aby pápež povýšil Metóda na arcibiskupský stolec riemsky. Pápež Hadrián II. v roku 869 schválil toto nové arcibiskupstvo. Metód okamžite upravil cirkevné pomery, zaviedol slovanské bohoslužby a kňazské úrady obsadil slovanskými kňazmi. Avšak solnohradský arcibiskup Adalvin, ťažko znášal stratu pravomoci nad Veľkou Moravou a tak v roku 871 dal odviecť Metóda do

Nemecka, kde bol uvrhnutý do žalára a trýznený. Na zákrok pápeža Jána VIII. bol Metód prepustený na slobodu, a v r. 874 i kráľ Ľudovít musel uznať samostatnú slovanskú cirkevnú provinciu.

Metód po svojom návrate z väzenia prežil medzi našimi predkami približne 12 rokov v intenzívnej apoštolskej a vychovávateľskej práci. Sedemdesiatročný Metód zomrel 6. apríla 885 na Veligrade.

Panovník knieža Svätopluk nedocenil zjednocujúcu silu slovienského písma a kultúry. Vyhnaním Metodových žiakov a likvidáciou slovanskej liturgie sám prispel nepriamo k rozkladu moravskej spoločnosti.

Sv. Cyril a sv. Metód už v Benátskom dišpúte obhajovali slovanské písomníctvo a liturgiu, nie ako privilegium, ale ako prirodzené a neodškriepiteľné právo každého národa na vlastnú kultúru. Proti jednoliatému mocenskému chápaniu univerzalizmu postavil prvý raz v dejinách ľudstva jazyk a to ako znak národnej suverenity, rovnocennosti a rovnoprávnosti.

Vierozvestovia sv. Cyril a sv. Metód vyoralí svojím pôsobením u nás hlbokú brázdú, ktorú ani tisícročie nezavialo. Položili skvelé základy slovanskej kultúry. Za to im patrí vďaka všetkých slovanských národov. □

Politická, hospodárska a duchovní budúcnosť sveta je ohnískom spekulatívnych debat ve vedeckých ústavoch i vládach, na pracoviskách i v hospodách, v totalitním i demokratickém tisku.

Polemická kniha Pavla Steigera "Zápas o duši" nehledá odpovědi na budoucí politicko-státní a hospodárské rozčlenění Evropy, Ruska, Blízkého východu, severní Afriky a zbytku světa ani u intelektuálů, ani u politiků, ani u lidu, ani u piva, ani v Rudém právu, ani v New York Times, ale v bibli, u starozákonných a novozákonných proroků. Více než tři tisíce biblických proroctví je již dnes přesně vyplněnou historií. Jsou zbývající proroctví přesně vyplněnou budoucností?

Objednejte si tuto nekonvenční knihu na adrese:

**Zápas o duši
1647 Hummer Court
Leadville, CO 80461
U.S.A.**

Cena \$7 nebo dobrovolný příspěvek.

Clevelandská dohoda 1915

Keď rekapitulujeme rozhodujúce historické činy, ktoré vedli k vzniku samostatného československého štátu roku 1918, nemôžeme opomenúť prvú dohodu amerických Slovákov a Čechov z roku 1915, na ktorej mysleli na budúci spoločný štát oboch národov západných Slovanov. O tri roky neskôr vznikla ešte ďalšia dohoda na severoamerickom kontinente, avšak tá iba detailizovala text dohody prvej. Základný zmysel prvej dohody — totiž vytvorenie spoločného štátu — zostával nezmenený. Obe dohody — clevelandská i pittsburská — podľa miest uzavretia, mali základný význam pre prvý československý zahraničný odboj a boli najvýraznejším vyjadrením túžby Čechov a Slovákov vytvoriť národný štát, aká sa vôbec za prvej svetovej vojny objavila v emigrácii.

Zatiaľ čo v domácej slovenskej politike, no aj v českej, vytvorenie samostatného štátu bolo iba márnou ilúziou a vlastne nereálne čo len na pomyslenie, Slováci a Česi v slobodnom americkom svete mali na túto otázku podstatne vyhranenejší názor. Americká demokracia, obsahujúca základné tendencie slobodného vývinu národov na základe sebaurčovacieho práva a akcentujúca celý súbor demokratických slobôd, umožňovala slovenským a českým krajanom skôr pochopiť postuláty národných ambícií a žiadať slobodný vývoj pre svoje národné celky. Americké krajania sa na realitu v podunajskej monarchii dívali už z odstupu a zo "školy" americkej demokracie. Preto ich morálny, no aj materiálny príspevok k československej samostatnosti bol zo všetkých akcií krajanov v zahraničí najvýznamnejší.

Bolo to možné preto, že Česi a Slováci vytvorili v USA politické organizácie a rôzne spolky, uskutočňovali politickú činnosť. Pokiaľ ide o Slovákov, bola to aj ich početná sila v USA. Ved' v rokoch 1871 až 1914 sa do Spojených štátov vysťahovalo pol milióna Slovákov, z celého počtu 650.000 osôb, ktoré sa zo Slovenska vysťahovali. Slovensko v tomto období patrilo k najväčším európskym vysťahovaleckým centrá. Pred prvou svetovou vojnou americké vysťahovalectvo pohltilo 80-90% celej emigračnej vlny zo Slovenska. Toto vysťahovalectvo vyvrcholilo roku 1905, keď sa podľa amerických údajov doprísťahovalo vyše 52.000 Slovákov. Boli to predovšetkým ťažké sociálne okolnosti, najmä na východnom Slovensku, ktoré nútili k hľadaniu chleba za morom. Hoci Slováci tvorili necelú šestinú obyvateľov Uhorska, avšak na nich v uhorskom vysťahovalectve pripadlo vyše 50%. Hoci v emigrač-

ných vlnách zemerobotníci, nádenníci a sluhovia tvorili 65-70%, zväšcia nergamotní, predsa sa za desaťročia života v USA vzdelali a spolu s inými časťami emigrácie pomáhali vytvoriť politickú spoločnú slovenskú organizáciu, Slovenskú ligu.

Krátko pred vypuknutím prvej svetovej vojny sa v politickom hnutí amerických Slovákov prejavili snahy formulovať požiadavku národnej svébytnosti, realizovanej v istej štátnej forme. Memorandum koncipoval tajomník Slovenskej ligy Ivan Daxner. Avšak vypuknutie vojny skomplikovalo otázku ako ďalej. Bolo mnoho hlasov s heslom "preč od Maďarov" a mnohí chceli mať v memorande "ta sa k Čechom". Napokon sa našla cesta kompromisu. Memorandum v piatich rečiach doručili všetkým členom zákonodárnych zborov amerických, so žiadosťou:

"... aby Slováci v Uhorsku mohli soiahnuť svojich prirodzených práv života, slobody a snahy po blahu, ktoré im dynastia odopierala; aby im bola poskytnutá príležitosť vyvinúť svoj národný duch a svoje schopnosti a takisto prírodné zdroje svojho rodného krajania; aby mali zaistené uskutočňovanie svojich národných snáh, dosiaľ bezohľadne šliapaných tyranickou vládou maďarskou."

Aj napriek dožadovaniu sa samostatného vývoja pre národ, text memoranda je dosť všeobecný a dával rôznosť výkladu. Avšak kontúry slovenskej samostatnosti sa reálnejšie začínajú črtáť vo formuláciach listu predsedu Slovenskej ligy Alberta Mamateya Výboru česko-slovenských kolónií v Paríži z decembra 1914, v ktorom je toto stanovisko.

"My žiadame samosprávu pre Slovensko, nie ako osobitý samostatný štát, ale ako zvláštny administratívny politický celok bez ohľadu na to, k akému väčšiemu štátnemu útvaru bude on ako spolutvoriaca časť prideľený pri zelenom stole diplomatov."

Americkí Slováci vedeli, že chcú samosprávu pre svoj národ doma, ale hľadali možnosti, s kým ju realizovať. Jedna kombinácia hovorila pre Čechov, ďalšia pre Rusov, tretia pre Poliakov, ktorí proklamovali obnovenie Poľska. Za Čechov sa bezpodmienečne postavili slovenskí Sokoli a "pokrokári", zatiaľ čo evanjelici martinského smerovania a katolíci o veci len teoretizovali a vyčkávali. Prvý smer viedol Milan Getting, redaktor Slovenského Sokola, na čele druhého smeru bol Ivan Daxner. Na schôdzi Slovenskej ligy v decembri 1914 Gettingova skupina chcela do memoranda presadiť odstavec o tom, že Česi a Slováci sú jeden národ, aby sa celá oslobodzovacia akcia zjednodušila.

O veci sa rokovalo na januárovej schôdzi roku 1915, keď Gettinga zo Slovenskej ligy vylúčili a jeho myšlienku zamietli.

Avšak tým otázka spojenia sa s Čechami nebola definitívne vyriešená. Po Furdekovej smrti duchovný vodca najväčšej katolíckej organizácie — Katolíckej slovenskej jednoty — Matúš Jankota, v polovici decembra 1914 napísal v liste redaktorovi Jednoty, Jozefu Hušekovi:

"Naším heslom musí byť: Preč od Maďrov. ... My sa máme spojiť so svojimi bratmi Slovanmi. Ale s kým? Rusi sú... prisilní. Pohltili by nás. Poliáci sú nam bližší, ale pre nás tiež prisilní vo všetkom. Spojiť sa môžeme iba s Čechmi. Na jedného Slováka padnú asi dvaja Česi. Máme asi tú samú reč... Za príklad spojenia nech nám slúži Rakúsko-Uhorsko..."

V auguste 1915 prišiel s odkazmi od Masaryka a Beneša Vojta Beneš a ujal sa organizačnej činnosti Českého národného združenia. 1. septembra 1915 došlo k založeniu Českého združenia v Amerike. V októbri 1915 vznikla v Clevelande odbočka združenia, jej tajomníkom bol Josef Tvrznický. A práve ten vyzval Slovenskú ligu na schôdzku, ktorej cieľom malo byť "aby sme sa spojili ku spoločnej práci politickej". Súčasne s pozvaním poslal aj návrh dohody, ktorej body sú tieto:

1. Samostatnosť českých krajín a Slovenska.

2. Spojenie českého a slovenského národa vo federatívnom zväzku štátov s úplnou národnou autonómiou Slovenska, s vlastným snemom, s vlastnou štátnou správou, úplnou kultúrnou slobodou, teda i s plným užívaním jazyka slovenského, vlastnou správou finančnou a politickou, so štátnym jazykom slovenským.

3. Volebné právo: všeobecné, tajné a priame.

4. Forma vlády: personálna únia s demokratickým zriadením štátu podobne ako v Anglicku.

5. Tieto body tvoria základ oboplenej dohody a môžu byť doplnené, prípadne rozšírené len na základe dohody oboch strán. České národné združenie vyhradzuje si právo na prípadnú zmenu, to isté právo má aj Slovenská liga.

Clevelandskú dohodu z 25. októbra 1915 za Slovákov podpísali predstavitelia Slovenskej ligy Albert Mamatey a Ivan Daxner. Tí súhlasili, aby ich T. G. Masaryk podpísal spolu s predstaviteľmi českých organizácií v USA, Anglicku, Francúzsku a Rusku ako prvých Slovákov za zahájúce vyhlásenie Českého komitétu zahraničného proti Rakúsko-Uhorsku zo 14. novembra 1915. Clevelandská dohoda umožnila T.G. Masarykovi v zahraničí vystupovať aj v mene Slovákov, a tak prispela k zjednoteniu odboja, a v konečnom dôsledku aj k vytvoreniu Československej republiky. □

Jaroslav Vejvoda

Tržiště pražských senzací aneb TV 2000

Obraz přenášený satelity, kabelová televize a poklesle zábavné, zato mezinárodně srozumitelné programy nových soukromých vysílačů, vyprázdnily v západní Evropě kina a zesílily komerční tlak na národní stanice a jejich subvencované redakce. Programů pro náročnější diváky ubývá stejně jako tvůrců, naopak stoupá výroba kýče, či masového zboží na jeho hranici. Výběr je nejen ovlivněn, ale už dávno diktován čísly — milióny produkčních nákladů a milióny komentů, zapojených na určitý program. Kumštýři živoří na okraji televizního jarmarku, vítězí trhovci, schopní nakrmit vlka průměru a přitom zachovat alespoň kostru zojy — původního uměleckého záměru. Maso ovšem sežerou vlci... Jedním z dravců, kteří se přiběhli přizivit z lesa, ba i ze stepi, je pražský Filmexport. Třeba uvést, že je to draveček dosud plachý — alespoň dětské a kreslené filmy, které po léta vyváží, mají nespornou řemeslnou úroveň, většinou i vtip, občas dokonce náznak hlubší myšlenky a zřídka pachutí importované ideologie. Filmexport začal však lovit v oblasti komerčně nejučtější — vyváží seriály. Prvním byla Dietlova *Nemocnice na kraji města*, herecky slušný pokus vyličit socialistické zdravotnictví jako ráj péče o pacienty, kde nechybí lůžka, ba ani televize na pokojích, primář (Chudík) přibíhá v noci k nemajetné důchodkyni, aniž by za služby přijal třeba jen flašku, a pacienti vůbec neumírají! Přesto slušné řemeslo, porovnáme-li se západoněmeckým "lékařským" seriálem *Schwarzwaldklinik*, v žebříčku divácké obliby nyní dokonce před *Dallasem* — za cenu naprostého utajení ekologické zkázy dnes umírajícího lesa, v němž už dávno ptáci nezpívají... jenom právě v televizi, jako doprovod milování sestřičky s mladým lékařem, později s jeho otcem — ten je však ředitelem kliniky. Tady nejen vymizely byt' jen náznaky společenských problémů, ale úplně i nemocní. V tomto srovnání je nejnověji exportovaný československý televizní seriál *Tržiště senzací* modelem verbální sociální kritiky. Čtenář však už z názvu uhodl, že se příběh odehrává v době habsburské hrůzovlády a jeho hrdinou je prominentní reportér Egon Ervin Kisch.

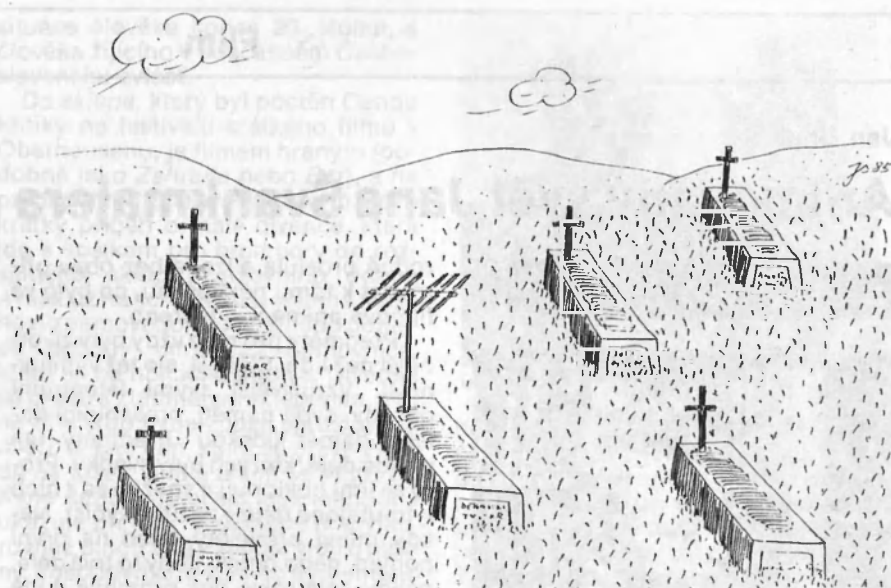
Nedozírné následky — tak se jmenuje pokračování seriálu, věnované tématu v současné Praze jistě z neaktuálnějších — tiskové svobodě! Jde o onen příběh, známý z Kischových

vých reportáží, v němž čilý novinář při náhodném seznámení s jistou slečnou z pošty zjistí fragment telegramu císaře Viléma mocnáři Františku Josefovi. Protože nejde o nedozírné následky, jimiž vyhrožuje současný nejprvnější tajemník, nikoliv imperátor, jednomu z prvních tajemníků — nýbrž pouze o tajnou depeši mezi mocnáři — neváhá zuřivý reportér náznak textu zveřejnit. Policie reaguje v mezích zákonů konstituční monarchie — prohlídkou redakce a pátráním po pramenu prozrazeného listovního tajemství. Ten však nenalezne a redaktor se odvolá na ústavně garantovanou ochranu svého informátora. Tím je záležitost vyřízena, vždyť c.k. policie respektuje tiskovou svobodu. Josef Laufer, jako poněkud švihácký radikál Kisch, neopomene ovšem o této svobodě hovořit ironicky, aniž při policejním výslechu vynadá z úst nezbytné viržinko. Tuto scénu, odpovídající zřejmě dávno uplynulé realitě, zahrál Laufer s přesvědčivou arogancí. Nepředpokládám ovšem, že si atmosféru nastudoval v některé z pražských redakcí, kde by mu asi stěželi poradili, jak publikovat tajné vládní depeše a jak vyfukovat vyšetřovatelům kouř do tváře. Spíš se domnívám, že Laufer inspiroval hrdina jedné z jeho budovatelských písní, kapitán-novinář StB Minařík, který kdysi ve volné atmosféře rozhlasu Svobodná Evropa sbíral průklepy z odpadkových košů pro Prahu. (Textař Laufer napsal a stejnojmenný zpěvák zpíval např. tyto verše, vhodně zdůrazňující hrdinství fízla na rozdíl od zbabělosti těch, které zrazuje: "... můj skromný kapitáne, jak jsi statečný / oni jsou podlí, zbyteční..." atd.) A kdo je vlastně statečný (či podlý) při tvorbě kischovsky provokujícího filmu o tiskové svobodě, produkovaného v Praze — za valuty a výlučně na export? (Pro domácí program navrhuji televizní seriál na motivy z *Tyrolských elegií*, točený v místě děje, což by poskytl mnoha čs. státním zaměstnancům možnost atraktivního zájezdu do devizové ciziny a divákům poutavé záběry ze střediska luxusního turismu. Výtěžek z exportovaného Kische by takovou produkci jistě zaplatil.)

"Tě péro, Egone!", volají padlé dívky, chovankyně pražské polepšovny, na šviháckého redaktora, který v doprovodu přihlouplých dobročinných dam přichází do ústavu studovat problémy resocializace. Členky výboru jsou komicky vyděšeny, ovečky

pana Drašnera vykřikují stále peprněji a Kisch se sarkastickým úsměvem opouští budovu, aby ve vykřičeném lokále, kde je štamgastem, vyřídil pozdravy ochráncům i klientům zadržovaných dámiček. Tak vypadá v režii Martina Hollého jeden z nejslavnějších příběhů zuřivého reportéra z pražského polosvěta. Pokračování reportáže, odehrávající se po nástupu nacistů k moci, ve filmu uzavřeném krátce po Sarajevu, chybí. Škoda, že diváci přišli o zajímavé srovnání... E. E. Kisch totiž zjistil, že vítěz jedné z prvních nacistických literárních soutěží, jehož text chválili zejména pro "řízný arijský humor", si jednoduše vypůjčil jeho humoresku z c.k. Prahy, kterou umístil do Hamburku. (Pikantním, byť nesouvislým detailem je skutečnost, že v Hamburku sídlí i společnost TV 2000, koproducent pražského Filmexportu při výrobě kischovského seriálu.) Srovnání, které mám na mysli, spočívá v letmém pohledu do tvůrčí dílny scénáristů seriálu Kamil Pixy a Jaroslava Vokřála. Ti bezostyšně spojili Kischovo nezlidovělé dílo s populárním Švejkem, takže pod hlavičkou Kischových reportáží vykřikuje na srbské frontě na jednoročního dobrovolníka Kische a infanteristu Švejka poručík Dub svoje: "Vy mě ještě neznáte..." Což vzápětí doplní taktéž přítomný voják Hašek pokynem svému pražskému kumpánovi: "Napiš to, Kischu!" Bohužel to za oba autory taktéž napsali shora jmenovaní pánové, pro které je devizová koprodukcí zámlinkou k bezbřehému pustošení všech Kischových, jakož i neцитovaných Haškových děl. Připouštím, že šlo o devizový diktát — ale ten přece neomlouvá ani tvůrce v zemích s tržním hospodářstvím, pokud se chtějí pokládat za kumštýře. To, čeho se dopouštějí socialističtí výrobci seriálu, není jen nevkus, nýbrž padělek. Radikál Kisch, bouřlivák nejen v nočních podnikcích, se ve výběru erotických a vůbec pikantních scén podobá spíše mravnímu zpuštění a vyšetřujícímu auditoru Bernisovi ze Švejka. Sociálně kritické citáty z Kischova díla podává Josef Laufer jako bonmoty v salonech anebo bohémské výkřiky v lokálech, kam pilně dochází. Což je jistě historická pravda, ale určitě jí není Hašek na srbské frontě a tentýž jako spoluúčastník Kischových galantních dobrodružství. Nic proti erotice, jenom jaksi vypadlo poslání. Ale co nám také mohou vzkazovat z Prahy o tiskové svobodě?

TV 2000: Obávám se, že hamburské firemní označení dobře prodejného pseudosocialistického zboží je více než symbolické. Už před lety měli mladí tvůrci ze země s politickou cenzurou svoje potíže s nákupčími ze Západu. Očekávali podporu kumštýřské svobodomyšlnosti, dostávalo se jim však tržního diktátu, vhodně doplňujícího diktát ideologický. Miloš Forman vykládá v knížce rozhovorů s A. J. Liehmem, kterou sice o mnoho později v interview s *Rudým právem* popřel, aniž však vyvrátil detaily, jak tvrdě vyžadoval původní koproducent filmu *Hoří, má panenko* Carlo Ponti komerční sex — na českém hasičském bále! Výsledek sporu, jak vstoupil do filmové historie, je důsledkem tvrdohlavosti autora a mimořádných okolností v době kulturního tání, které mladému režiséru umožnily dokončit dílo podle vlastních představ — přes státem zřízenou "společenskou" kritiku z tuzemska, jakož i hrozby devizovými pokutami ze zahraničí! Méně štěstí měl jeden z nejtalentovanějších režisérů tzv. čs. filmové vlny 60-tých let, Juraj Jakubisko, jehož dílo zakoupil francouzský distributor — a uložil ho na celé desetiletí do trezoru. Ve stejné době nesměl (či nechtěl) mladý autor tvořit ani ve své vlasti. Nyní znovu točí (*Tisícročná včela* podle Petra Jaroše), ale nejen filmaři asi poznají, co vykoná mnohaletá nucená odmlka — nemyslím technicky. Velcí tvůrci — za všechny jmenuji nyní exulanta Tarkovského — vzdorují ovšem i diktátu času. (I když právě Tarkovskij uvádí mnohaleté boje za prosazení filmové látky, např. *Andrej Rublev*, jako konečný důvod své emigrace.) Co však talentovaní začátečníci, jimž v případě zahraničního rozhlasu a koprodukční nabídky

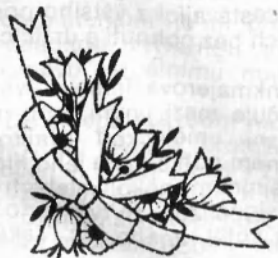

KRESBA JIŘÍ SYKORA

se dnes nabízí jako únik z mučidel cenzury už snad jediná možná cesta — komercializace? V doslovu k filmové novele *Honička*, kterou podle svého scénáře k satíře ze života krajanů ve Švýcarsku *Hunderennen* napsali autoři Šafařík a Vejvoda (vydalo nakladatelství Sixty-Eight Publishers, Toronto), vyprávějí režisér a jeho spoluscénárista o tragikomických honbách lovců procent — zprostředkovatelů — v zákulisí filmových festivalů na nová "východní" jména. Trhovci totiž věří možnost podbízet ceny západních filmů způsobem, jaký si nezadá s importem levného elektronického zboží z Hongkongu. Stejně, jako nikdo nedovází švýcarské hodinky z Hongkongu, nejde-li o plagiát, nemohlo dojít k dohodě s režisérem českého původu, který tvoří ve

Švýcarsku. Sporné však nebylo místo vzniku, nýbrž dílo — v očích překupníků zboží. Ti, jak se zdá, mají dnes snazší jednání s pražským Filmexportem — tu přistříhnout, tu upravit, kvalitu nahradit láci... koprodukce do roku 2000 jako vyšitá: levné oděvy z Hongkongu a filmy z Československa! Ze přitom trpí i nedotknutelná ideologie, je jenom naše iluze. Lze přece vyrábět výlučně pro export, jako je tomu dle mých informací v případě kischovského seriálu, anebo s náležitou úpravou. Necenzurovanou informací poskytnou snad nové techniky televizního přenosu, pokrývající přes satelity celý zemský povrch. Ale nebude už v tu dobu v zaměnitelném programu s hvězdami Gottem a Laufrem i zprávy předčítat hlasatel Minařík? □

Příjemné svátky velikonoční všem zákazníkům, přátelům a krajanům

přeje

BATA FOOTWEAR
Division of Bata Industries Limited
Batawa, Ontario K0K 1E1

Jan Uhde

Animovaný svět Jana Švankmajera

JAN ŠVANKMAJER

Je politováníhodnou skutečností, že to, čemu říkáme kinematografie, se průběhem času zredukovalo především na pole dějového fotografického filmu, zatímco jiné, neméně důležité a zajímavé formy tohoto umění vedou marginální existenci, téměř ztraceny v temných zákoutích jeho obrovského stínu. Sem patří v neposlední řadě i animovaná tvorba — oblast, v níž se ryze filmové umění stýká s výtvarným, metody fotografické se snoubí s kreslířskými, a v níž se realita a fantazie prolínají s téměř bezuzdnou hravostí. Fotografický film, včetně svých nejexpresivnějších forem jako horor nebo vědeckofantastický žánr, nemůže dost dobře překročit mez realismu danou právě charakterem fotografického zobrazení. Snímek animovaný naopak žádná taková omezení nemá. Jeho hranicí je hranice umělcovy fantazie.

Animovaný film v žádném případě není nějakým pozdním příchozím na historickou scénu. Objevil se tam skoro o desetiletí dříve než pohyblivé obrázky fotografické — *Théâtre optique* Emila Reynauda přitahovalo divácké nadšení z Paříže i návštěvníky odjinud už dlouho před *Příjezdem vlaku...* bratří Lumièrů. Netřeba připomínat, že tento filmový druh byl doveden k vysokému stupni dokonalosti právě v Československu: Produkce gottwaldovského studia a jména umělců jako Jiří Trnka, Karel Zeman a Břetislav Pojar jsou meziná-

rodně proslulá a lze je bez obav přirovnat k tomu nejlepšímu, co bylo ve filmové animaci vytvořeno.

"Předměty pro mne vždy byly živější než lidé. Stálejší, ale též výmluvnější. Vzrušivější svými latentními obsahy, svojí pamětí, přesahující daleko paměť lidskou. Předměty tají v sobě děje, kterých byly svědky. Proto se jimi obklopuji a snažím se z nich tyto utajené děje a zážitky vyčíst. Někdy mluví předměty hned na první pohled, nebo dotek, jindy to trvá déle, někdy celé roky, než promluví. Lidé se předmětů a věcí dotýkali v určitých životních situacích, při různých tenzích, náladách a ukládali svými doteky do nich svoje afekty a emoce. Čím dotýkanější předmět, tím nabytější obsahy. Vždy jsem se snažil ve svých filmech tyto obsahy z předmětů 'vydolovat', naslouchat jim a pak jejich vyprávění zobrazit. V tom je zvláštní působivost animace. Mělo by to být, podle mne, smyslem jakékoliv animace. Nechat mluvit předměty samy. Vzniká tak smysluplný vztah mezi člověkem a věcmi, založený na dialogu, nikoliv na konzumaci. Předměty se tak vyčleňují ze svých utilitárních funkcí a vrací se svým prapůvodním, magickým významům. Neboť první věci, které člověk vytvořil, byly skutečně živé a bylo s nimi možno rozmlouvat."*

Autorem těchto slov je jeden z tvůrců, kteří úspěšně rozvíjejí tradici filmové animace — Jan Švankmajer (nar. 1934). Tento režisér a výtvarník dosáhl hloubkou, výtvarnou kvalitou jakož i vzácnou integritou svého díla světového ohlasu, jak plyne mj. z nejvyšších festivalových ocenění, jichž se jeho filmům dostává s téměř matematickou pravidelností. Hádám, že většina čtenářů o Švankmajerovi alespoň něco slyšela, zejména, pokud jejich paměť sahá do doby předinvazní: jeho filmy byly populární na československých plátnech již od roku 1964, kdy se objevil autorův překvapivě dokonalý debut *Poslední trik pana Schwarcewaldea a pana Edgara*. Švankmajer v něm použil jednu ze svých originálních výtvarných technik — živých herců v nepohyblivých maskami (jsou to vlastně celé hlavy, které mají na sobě nasazeny), dělajících dojem trhané se pohybujících primitivních automatů. Umělcovo zaujetí pro ornament, pro nahodilý detail, jeho okouzlení tajemným mechanismem primitivní hračky zde již

také je. I hlavní myšlenka této prvotiny jakoby udávala směr, kterým se bude obracet většina autorovy tvorby: jde o téma destruktivní, často malicherné snahy o dominanci.

Od *Posledního triku* natočil Švankmajer už 17 filmů, a téměř každý z nich snese ta nejpřísnější kritická měřítka. Kromě zmíněné techniky "živých" loutek používá tvůrce figurin a loutek různých rozměrů, jakož i koláže (např. ve filmu *Et cetera*), třírozměrné plastiky (*Možnosti dialogu*), živé akce (*Zahrada*), a živé akce kombinované s animovanými pohyby předmětů (*Do sklepa*). Švankmajera obzvláště fascinují obstarožní automaty a podobné primitivní mechanismy, v nichž se spojuje hned několik prvků: dětská fantazie, stopy lidského a populárního umění, symbolická jednoduchost neohrabaného mechanismu, mnoho- významovost masky.

Mnohé z těchto technik a zájmových okruhů prozrazují vliv surrealismu a imaginativního umění na Švankmajera.* Některé z těchto referencí jsou čistě grafické — například bunuelovský brouk vylézající z hlavy postavám *Posledního triku*, nebo ruka, kterou hrdina filmu *Byt bez obtíží* zaboří do cihlové stěny až po loket, ale nemůže ji vytáhnout zpátky. Jiné poukazují spíše na absurditu situace, jako obyvatel sklepa, jenž spí na uhelné posteli a přikrývá se uhlím (ve filmu *Do sklepa*). Letmý pohled na umělcovu filmografii prozrazuje další vlivy: Edgar A. Poe, Lewis Carroll (Švankmajer adaptoval báseň *Jabberwocky* a je mj. fascinován poezií jeho *Atenky v říši divů* — s tímto dílem je tématicky spřízněn i film *Do sklepa*).

Režisér-výtvarník někdy proniká až do oblasti kařkovské absurdity: jeho vynikající filmová povídka *Zahrada* přivádí diváka k venkovskému domu dobře situovaného muže, pravděpodobně konformního státního zaměstnance z doby Novotného éry. Všechno, od ustarané manželky přes zejenovné záhony, králíky v králíkárně až po hromadu nedaleko ležícího správně prohnílého kompostu je nudně všední — až na "živý plot" okolo zahrady, sestávající z většího počtu lidí stojících bez pohnutí a držících se za ruce.

Švankmajerova filmová tvorba se vyznačuje mezi jiným svou nekompromisní uměleckou kvalitou. Při pozorném pohledu na jeho filmografii si všimneme několikaletých odmlk, které signalizují, že tvůrce točil buď to, co chtěl, anebo nic. Také nelze

* Švankmajer je od r. 1969 členem pražské surrealistické skupiny. Jeho žena Eva je výtvarnicí; její malby jsou rovněž ovlivněny surrealismem.

* *Film a doba*, 1982/5, str. 293-294.

žádný z jeho filmů označit jako výprodejový. V několika posledních letech jsme svědky umělce vyzrávání, spojeného s pronikavými mezinárodními úspěchy. Například jeho dílo *Možnosti dialogu* (1982) mu získalo Velkou cenu na prestižních Dnech animovaného filmu ve francouzském Annecy (1983). Tento film lze bez obav přiřadit ke špičce soudobé světové animace, a to jak filozofickou hloubkou tématu, tak i virtuózním výtvarným provedením. Film je téměř klasickým případem dokonalého skloubení tragického s komickým v nerozlučitelný celek. Pod slupkou absurdní frašky objevujeme mrazivou hrůzu.

Film je asi 11 minut dlouhý (většina Švankmajerových snímků trvá asi 10-15 minut) a jeho hlavními aktéry jsou proti sobě postavené skulptury dvou lidských hlav. Hlavy jsou vzájemně konfrontovány ve třech situacích, nazvaných: "Dialog materiální", "Dialog milostný" a "Dialog vyčerpávající". Tento "dialog" končí ve všech případech oboustrannou destrukcí protivníků. Nelze neobdivovat úspornost a komplexnost umělce tvůrčího vyjadřování. V "Milostném dialogu" například začíná akce erotickým mazlením a splyváním mužské a ženské busty (výtvarným prostředkem je nevypálená sochařská hlína). Po ukončení aktu zůstane mezi oběma hlavami jakýsi neforemný přebytek, který se však pohybuje a hlásí se ke svým "rodičům". Oba je však odmítají, z čehož vznikne spor a krutý zápas (vizuálně se podobající počáteční fázi). Boj skončí zničením obou hlav.

"Dialog vyčerpávající" jakoby připomínal dobře známou hru Nůžky - papír - kámen. Z úst dvou proti sobě stojících hlav se postupně vysunují navzájem se doplňující předměty — například bota a kartáč, který ji čistí, pak nůž s kouskem másla a krajíc chleba; zubní pasta a kartáček. Po změně perspektivy se cyklus opakuje, avšak jeho "logika" se poruší: Nůž maže máslo na botu a zubní pasta vytéká na krajíc chleba — něco ve stylu dobře známého Chaplinova "krmicího stroje" z *Moderní doby*. Ve třetí fázi se opět objeví logika, je to ale logika násilí: nůž se vystrkuje proti noži, pasta proti pastě, atd., až k naprosté destrukci předmětů. Dialog je u konce.

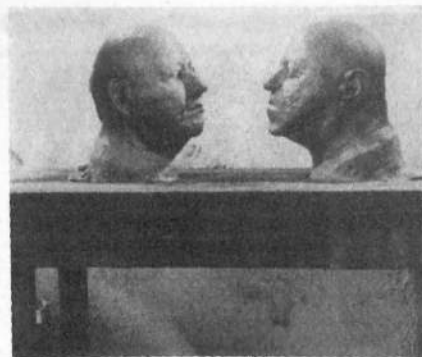
"Dialog materiální" je mj. překrásnou, nápaditou výtvarnou poctou Arcimboldovu vizuálnímu manýrismu.

Film *Do sklepa* (původní název je slovenský, *Do pivnice*, protože tam byl natočen — české ateliéry zůstaly umělci uzavřeny) se obrací k tématu strachu. Švankmajer nepopírá, že ho toto téma v poslední době velmi zajímá, a jak vidíme, oba jeho poslední filmy se k němu vyjadřují. Tato perspektiva téměř organicky vyrůstá ze

situace člověka konce 20. století, a člověka žijícího v současném Československu zvláště.

Do sklepa, který byl poctěn Cenou kritiky na festivalu krátkého filmu v Oberhausenu, je filmem hraným (podobně jako *Zahrada* nebo *Byt*), a na první pohled zcela realistickým. Je to krátký příběh o malé dívence, která jde s košíkem pro brambory do rozsáhlého sklepa činžovního domu. Avšak už na schodech si všimne mnohovýznamového, zlomyslného pohledu schody umývající domovnice, která se na holčičku podívá. Dívka se prodírá ztemnělým sklepením, a tu na ni někdo kyne zpoza šprušlových dveří: je tam pán, který se právě ukládá na lože z uhlí a uhlím se přikrývá. Kyne dítěti, aby si šlo také lehnout a ukazuje při tom na dětskou postýlku, rovněž plnou uhlí. Opodál stojí u plotny hospodyňka a z vajec a uhelného prachu tvoří těsto, které lehneut a peče z něj v troubě brikety, těmi pak také v kamnech topí. Vybrání dvě nejhezčí a nabízí je holčičce. Naše hrdinka utíká. Nakonec se dostane k truhle s bramborami a pomalu je nakládá do košíku. Brambory ale v nestřežených momentech z košíku vyskakují a utíkají zpátky do bedny. Po dlouhém úsilí se jí podaří košík naplnit. Cestou zpět dívku pronásleduje černý kocour. Její kroky se zrychlují... Už je ze sklepa venku, kocour za ní, v poslední chvíli se jí proplete pod nohama, dítě se zapotáčí, upustí košík a brambory se rychle kutálejí do sklepní temnoty. Holčička se pomalu otáčí a znovu sestupuje dolů.

Kombinace reálného a imaginár-

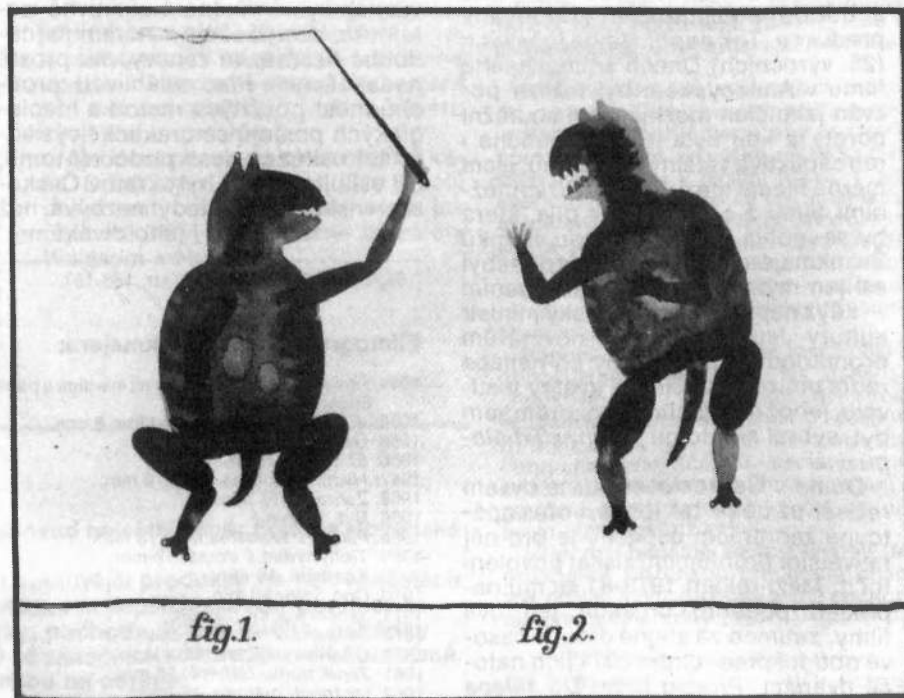

MOŽNOSTI DIALOGU

ního nalézá v tomto filmu téměř dokonalou fúzi. Je to vše skutečnost, nebo dívčina fantazie anebo naše? Ta paní, kterou vidíme ve sklepe, peče své brikety se stejnou samozřejmostí, jako by to byly buchty. Lidé ve filmu *Zahrada* se drží za ruce se stejnou samozřejmostí, jako by byli živým plo-tem.

Z filmového hlediska tu Švankmajer pracuje s naprosto jednoduchým výrazivem, oprostěným od vši nepotřebné zátěže. Film je až do detailu realistický, jen v kritických momentech, jako např. u vzdorovitých brambor, je použito animačních technik. Momenty strachu a napětí jsou nesený především zjiřenou imaginací divákovou, zatímco na plátně se objevují jen náznaky.

Téma strachu je centrální složkou výtvarníkovy posledního díla, *Jáma*, *kyvadlo* a *naděje*, vytvořeného na motivy známé povídky Edgara A. Poea. Základní situace předlohy je obohacena o motiv útěku a pronásle-

ET CETERA

RUKAVIČKARNA

dování hrdiny uvnitř neurčitého labyrintu. Protagonistovi se nakonec podaří uniknout na "svobodu", kde ho zlomyslně vítá jeden z jeho inkvizitorských pronásledovatelů...

Dramatická struktura celé řady Švankmajerových děl obsahuje prvek cykličnosti — konec je vlastně návratem k začátku, nic se nezměnilo, a hrdinovo snažení může začít znovu. V tomto ohledu lze vést paralelu mezi tímto režisérem a dramaty Havlovými. Svět je hermeticky uzavřen, všechny východy jsou zablokovány, nebo se ukazují jako iluzorní.

Podívejme se nyní na Švankmajerovu uměleckou tvorbu v kontextu soudobé mezinárodní animované produkce. Tak například na loňských (25. výročních) dnech animovaného filmu v Annecy, kam byl režisér pozván jako člen mezinárodní soutěžní poroty a kde byla mj. předvedena i retrospektiva většiny jeho filmů, jsem marně hledal mezi více než 80 soutěžními filmy z celého světa díla, která by se mohla měřit s kvalitou snímků Švankmajerových. Tento názor nebyl asi jen mým osobním přesvědčením — když například francouzský ministr kultury Jack Lang chtěl novinářům promítnout film, který by co nejlépe reprezentoval umělecké kvality festivalu, jehož oficiálním sponzorem sám byl, vybral si k tomu *Možnosti dialogu*.

Doma v Československu to ovšem režisér už nemá tak lehké. I přes opětovné zahraniční úspěchy je pro něj největším problémem získat povolení točit. Mezi rokem 1973-81 se mu například podařilo prosadit jen dva filmy, zatímco za stejné dlouhé časové období před rokem 1971 jich natočil dvanáct. Projekt filmu *Do sklepa* byl v Praze zamítnut — naštěstí se režisérovi podařilo přemluvit vedení slovenských ateliérů, a tak se dílo

nakonec dotočilo. Film byl vyžadován do soutěže na festival krátkého filmu v Oberhausenu, ale úřady nechtěly vydat povolení — film byl podle nich nudný a především "umělecky špatný", byla by to nevhodná reprezentace... Nakonec ten Oberhausen přece jen povolil a dílo tam bylo odměněno Cenou kritiky. Kvalita Švankmajerova příspěvku na tomto festivalu byla obzvláště vyzdvížena v britském filmovém žurnálu *Sight and Sound*.*

Možnosti dialogu byly roku 1983 poslány do soutěže na festival v Annecy, avšak režisér nedostal výjezdní povolení. Když jeho film obdržel Velkou cenu, pokusil se někdo z československé delegace za autora vydávat. Byl z toho menší skandál. Loni byly úřady zřejmě opatrnější, a tak Švankmajer nakonec výjezdní doložku dostal, hlavně proto, že byl do Annecy pozván jako člen mezinárodní poroty. Dali mu dokonce i peníze na cestu: na přibližně 14 dní pobytu ve Francii to byla suma v hodnotě asi pětadvaceti dolarů...

Švankmajerovy těžkosti s československými úřady jsou chvílemi až patetické, nicméně představují jen jednu stranu problému. Druhou je bohorovný nezáměr o jeho tvorbu ve většině distribučních okruhů ostatních zemí. Výjimku tvoří mezinárodní festivaly, v jejichž víceméně hermeticky uzavřeném okruhu je jeho dílo, a spolu s ním i tvorba mnoha dalších vynikajících animátorů, dobře známo. Vně tohoto kulturního ghetta už je ovšem komunikace s divákem omezená na minimum. Ne že by pro jeho filmy obecenstvo nebylo, ale mechanismy komerčních filmových a televizních systémů, které efektivně izolují vše, co vybočuje z norem jednoduché nezávazné zábavy, mu prostě nedávají šanci. Přes zdánlivou protichůdnost použitých metod a ideologických postojů se praktické výsledky této situace dosti podobají tomu, oč usilují režimní byrokrati v Československu. Zatím tedy nezbývá než čekat — režisérovi i jeho divákům...

* *Sight and Sound*, 1985/3, str. 156-157.

Filmografie Jana Švankmajera:

- 1964: *Poslední trik pana Schwarzerwalda a pana Edgara*, 10 min.
- 1965: *J. S. Bach: Fantasia G-Moll*, 8 min.
- 1966: *Rukavičkárna*, 10 min.
- 1966: *Et cetera*, 7 min.
- 1967: *Historia naturae, suite*, 9 min.
- 1968: *Zahrada*, 16 min.
- 1968: *Byt*, 10 min.
- 1968: *Piknik s Weissmanem*, 13 min.
- 1969: *Tichý týden v domě*, 19 min.
- 1970: *Kostnice*, 10 min.
- 1970: *Don Šajn*, 30 min.
- 1971: *Jabberwocky*, 13 min.
- 1972: *Leonardův deník*, 11 min.
- 1977: *Otrantský zámek*, 15 min.
- 1981: *Zánik domu Usherů*, 15 min.
- 1982: *Možnosti dialogu*, 11 min.
- 1983: *Do pivnice (Do sklepa)*, 15 min.
- 1983: *Jáma, kyvadlo a naděje*

Režisér jako šampion

Fanoušci boxu se dodnes hádají o to, kdo byl největším boxerem dějin. Zda Rocky Marciano či Muhamed Ali anebo někdo jiný. Je to těžké rozhodnutí. Musí se uvážit, kdo se zúčastnil kolika zápasů, kolikrát vyhrál, na body či knockoutem, kolik získal titulů.

Kdyby se ve filmu rozhodovalo podle podobných měřítek, nebylo by vůbec složité najít světového šampiona mezi režiséry. Byl by to Jugoslávec Emil Kusturica, třicetiletý génius ze Sarajeva. Natočil zatím jen dva celovečerní filmy. První vyhrál hlavní cenu na festivalu v Benátkách v r. 1981, Zlatého lva, druhý dostal vloni hlavní cenu na festivalu v Cannes, Zlatou palmu. Takový kousek se nepodařil dosud nikomu. Pro nás je tento mladý muž zajímavý proto, že je dalším slavným absolventem pražské filmové školy FAMU.

Slavný neznámý strávil většinu svého života v Sarajevu, odkud se nechce stěhovat ani do Hollywoodu. Patřil tam k bandě moslimských výrostků, kteří byli pořád na útěku před policií. Spořádaná rodinná výchova mu však pomohla překonat nebezpečí konfliktu se zákonem. Emir se stal členem amatérského filmového klubu. Během jednoho roku natočil tři krátké filmy. Rodina měla naštěstí tetu, žijící v Praze. A tak se mladý muslim přestěhoval na čtyři roky ze Sarajeva do Prahy, aby studoval na známé filmové škole. Dokončil FAMU, když mu bylo 22 let. Jeho absolventským dílem byl krátký hraný film "Guernica".

Po dvou televizních filmech v Jugoslávii se Emir Kusturica pustil do svého prvního celovečerního filmu. "Do You Remember Dolly Bell?" čili "Pamatujete se na Zvoneček?" zachycuje první zkušenosti dospívajícího mladého muže se sexem a rock and rollem.

Jeho druhý a zatím poslední film se jmenuje "Když byl otec na služební cestě". Otec ovšem nebyl na služební cestě, ale v jugoslávském koncentračním táboře v r. 1950, v době Titovy roztržky se Stalinem. Ve filmu hraje důležitou úlohu satirická kresbička z jugoslávského deníku, zesměšňující stalinský kult: vlasatý a vousatý Karel Marx má nad svým pracovním stolem zavěšen jako vzor portrét soudruha Josifa Visarionoviče. "Otec" je překrásnou vážnou komedií, v níž Kusturica mistrně střídá scény politické, rodinné, erotické i komické.

Vítězný film z loňských Cannes běží v Torontě, New Yorku a několika dalších amerických a kanadských městech už přes tři měsíce. Je to patrně nejspěšnější film v dějinách jugoslávské kinematografie.

Letos Kusturica připravuje film

EMIL KUSTURICA

v jugoslávsko-anglicko-kanadské koprodukcii — "Spirit Wrestlers" čili "Zápasníci s duchem". Děj se odehrává v r. 1905. Je to příběh sedmnáctiletého jugoslávského mladého muže, který se na lodi do Nového světa zamiluje do ruské pravoslavné dívky. Oba se v Kanadě stanou členy náboženské sekty, která přestane platit daně a odmítá posílat své děti do normálních škol.

Producent Harry Saltzman má už pro svého mladého tvůrce připraven další námět. Bude to zfilmovaná verze románu jugoslávského spisovatele Ivo Andriće, poctěného Nobelovou cenou za literaturu, "Most přes Drinu".

Styl filmů Emira Kusturicy v mnohém připomíná styl jednoho z jeho vzorů — Miloše Formana, a to jeho filmů z československého období. Nebyla to vlastně ani náhoda, když hlavní cenu v Cannes dala Kusturicovi porota, jejímž předsedou byl slavný americký režisér — Miloš Forman. Ale když se pořadatelé sháněli po mladém muži ze Sarajeva, zjistilo se, že už dávno odjel domů. Jednak si chtěl zahrát s kamarády kopanou, jednak ho ve skromnosti vůbec nenapadlo, že by jeho film mohl vyhrát Palme d'Or. V tom se tedy muslimští studenti liší od normálních absolventů FAMU.

VT

Jen prvotřídní kvalita

Firma PROART pro Vás připravila doposud největší výběr české a slovenské audiovizuální tvorby:

- FILMY — předválečné, poválečné i nejnovější produkce na videokazetách
  - TELEVIZNÍ POŘADY — bohatá nabídka nejlepších pořadů Čs. televize
  - GRAMODESKY — oblíbené písničky, pochody, lidová hudba, pohádky
  - HUDEBNINY — rozpisy všech žánrů od vánočních koled až po velká aranžmá.
- Obsáhlý katalog obdržíte zdarma poštou na adrese:

PROART, Video-Music Service, Postfach 1232, 8045 Ismaning b. München, West Germany.

Ota Rambousek

O lidech zásadních

Svět je plný všelijakých všiváků, kteří jsou ochotni dělat cokoliv. Lidí bezpáteřných, jak se říká: Kam vítr, tam plášť.

Pak máme zase druh jedinců, charakterově pevných, čestných, za určitou mravní nebo morální hodnotu i život položí. Jejich zářný příklad nás vede životem a z jejich příkladu čerpáme sílu. Zhusta jsou to vlastenci, nebo neoblomní obhájci víry. Té jejich vlasti, jejich víry. Prostě, zářné vzory a ukazatelé cest, kterými máme, nebo bychom měli jít.

Mám dnes po ruce jeden takový příklad. Pro poučení nás všech.

Řeč bude o vlastenci, člověku prostěm, plnicím neochvějně svůj úkol národovce, navzdory běsnící vřavě válečné.

Obyčejný tajemník stěhováků. Uvnitř však Titán, pevně rozhodnutý plnit svěřené mu úkoly ve prospěch milovaného národa.

Jeho jasnozřivost je přímo úžasná. Již v okamžiku vyhlášené akce myslí na budoucnost a proto doslova před očima nepřítele vybírá peníze v cizácké měně (viz v dokumentu jakési Kčs, zatímco v textu psaném jazykem sprátených armád uvádí pouze Ks), jako by tušil, že zakrátko ho Osud postaví v čelo národního Povstání. Alespoň — podle jeho vlastních slov.

Prostý, nenápadný stěhovácký tajemníček pozvedá skleslé, malověrné k demonstraci věrnosti k milované vlasti: "Dokažme svoje pochopení pro celonárodní cíl," volá v závěru svojí plamenné výzvy.

Ale dost pochodu okolo horké kaše. Dosti prázdných slov. Zde je celý dokument, otištěný před více jak čtyřiceti lety, podepsaný špeditéry Weisssem a Husákem.

***

KOLAROVUJÍCÍ MILENEC SE SVÝM ŠÉFEM

Ústředný sváz špeditérov v Bratislave
Ventúrska 3/III., tel. 4743

Číslo: 961/42

Obežník č. 16

Podpora na predvojenskú výchovu
HG, HM, FS, DJ

Hlavné veliteľstvo HG, FS obrátilo sa na náš sváz so žiadosťou, aby sme medzi našimi členmi previedli zbierku, ktorej výsledok rozdelí sa medzi HG, FS, Hm a DJ a bude slúžiť na predvojenskú výchovu týchto organizácií.

Náš ústredný výbor na svojom zasadnutí dňa 9. X. 1942 uzniesol sa spolupracovať na usporiadaní tejto zbierky, lebo sa jedná o celonárodné organizácie a potrebný cieľ.

Preto žiadame všetkých našich členov, aby na túto zbierku prispeli podľa svojich možností a doporučujeme, aby na zbierku poukázali obnos vo výške ročného členského príspevku v našom sväze. V tejto výške totiž na predmetný cieľ prispievajú aj iné sväzy, napríklad Sváz priemyselníkov a pod. K poukázaniu daru použite složenky, ktorú Vám v tomto obežníku pripojujeme. Po skončení zbierky odovzdáme jej výsledok na spoločné konto zbierky poriadajúcich organizácií.

Pripomíname, že dary na tento účel sú odpočítateľnou položkou jak dane dôchodkovej, tak i dane zárobkovej podľa výnosu Ministerstva financií č. 4919 42-III/6 zo dňa 6. III. 1942. Členovia, ktorí darujú najmenej Kčs 500,- dostanú od HG zvláštne potvrdenie a budú vynechaní od podomovej zbierky na tento účel, nakoľko svoju povinnosť už splnili.

Ešte raz žiadame našich členov, aby priloženou složenkou primeraný príspevok poslali a tým dokázali svoje pochopenie pre celonárodný cieľ.

Za Ústredný sváz špeditérov:
Dir. F. Weiss   JUDr. G. Husák
podpredseda   tajomník

Na okraj Škvoreckého argumentů proti reformě českého pravopisu

Podle chvalné československé zvyklosti, která sjednocuje našince doma i v emigraci a úspěšně překlenuje rozdíly národnostní, náboženské, generační i politické, se spojením se nepolemizuje. Spojenci se přitakávají a pochlebují a protivníkovi se spílá. Ledaže se jde zlatou střední cestou, která dovoluje jak spojence tak protivníka pomlouvat.

Je mi proto líto, že se od této zvyklosti odchylní a vyjadřují pochybnosti o "spisovatelských argumentech" Josefa Škvoreckého na obranu statu quo českého pravopisu (Západ, srpen 1985). Nejde mi ani tak o podstatu sporu, tedy o to, zda se pravopis má či nemá měnit. Mé výhrady se týkají především způsobu Škvoreckého argumentace, která nejenže svým přebytkem silných slov působí hystericky, ale je i vnitřně rozporná.

Stavět zjednodušení pravopisu jako ústupek tlaku blbečků a zabeďněnců je nebezpečné, poněvadž argument je možno snadno obrátit. Z hlediska angličtiny, jejíž pravopis Škvorecký dává za příklad neústupnosti tomuto tlaku, se například mohou jevit argumenty na obranu zachování ypsilonu jako argumenty negramotných blbečků, kterým dělá potíže poznat kdy "bit" znamená tlouct a kdy existovat. Co by si potom ti primitivové počali třeba s anglickým "put", které má 45 různých významů (číslo vzato z Random House Dictionary)? Rovněž tak by se Angličanům mohlo jevit užívání háčeků, čárek a kroužků jako projev nedostatku inteligence a neschopnost pamatovat si, kdy se co v rodném jazyce (!) čte dlouze nebo měkce, bez pomoci těchto komických grafických berliček. (Ostatně v cizině se bez nich často můžeme obejít, neboť na psacích strojích a word processorech je nenajdeme.) Naskýtá se tedy otázka, profesore Szkworetzky, zda bychom se vlastně neměli vrátit ke sprěžkám, aby si z nás třeba Poláci nedělali srandu jako z hloupějších bratranceů a zda bychom neměli denuncovat Jana Husa za jeho podíl na zavedení těchto berliček, které kdysi usnadnily čtení několika zabeďněncům a dnes nám komplikují používání word processorů.

Podle podobné logiky byl možná i přechod od obrázkového písma k hláskovému "úpravou pravopisu pro blbě", a konec konců i zavedení písma samého, poněvadž "literát" doby kamenné mohl oprávněně namítnout, že kvůli "několika zabeďněncům",

kterí si jeho historiky z lovu mamutů nemohou zapamatovat, není nutno čmárat nějaké klikyháky na stěny jeskyně.

Je pikantní, když Škvorecký uvádí fonetický přepis jména Bernarda Shawa jako příklad potenciální degradace češtiny, když přece dobře ví, že to byl právě G. B. Shaw, kdo propagoval zfonetizování anglického pravopisu a ve své závěti odkázal na tento účel spoustu peněz. A možná, že by angličtině taková úprava pravopisu docela prospěla. Lpění na statu quo ji totiž zavedlo téměř do situace dvou paralelních jazyků, psaného a mluveného, které spolu mají čím dál tím méně společného. Permanentní zmrazení pravopisu doprovázené nevyhnutelným vývojem živého jazyka vede zpět k obrázkovému písmu, kde psaná slova jsou jen grafické mnemotechnické pomůcky k zapamatování zvuků, s nimiž strukturálně mají velmi málo společného.

Škvoreckého narážka na fonetický přepis cizích jmen v azbuce je velmi laciná, právě tak jako jeho škodolibá citace Purkyňovy poznámky, že azbuka je "písmem negramotů". Azbukou, pokud vím, píše nejen sovětská aparátčička, ale psal jí i Dostojevský a píše Solženicyn a Sacharov; naopak, psaní latinkou nijak nezlepšilo kvalitu básní např. Ivana Skály. Pokud jde o mne, pokládám za lepší, když Rusové znají Shawa jenom jako "jakého-si Šó", než kdyby ho neznali vůbec jenom proto, že Cyril a Metoděj nepovažovali za nutné zahrnout do své nové abecedy pro slovanské jazyky "h" a "w" a tím znemožnili přesný přepis jeho jména do azbuky. Neznáme my, včetně profesora Škvoreckého, z podobných důvodů pouze "jakého-si" Budhu, Konfucia, Thakura a nespočet jiných? Kdyby byl Škvorecký důsledný, musel by například chtít po Japoncích, aby nejdříve začali psát latinkou než začnou překládat jeho romány. Uniká mi také logika rozdílu mezi tím, že slovo džez "opticky przní milovanou hudbu", kdežto slova bekhend, hokej a kovboj zřejmě neprzní nic, neboť je Škvorecký užívá ve svém překladu životopisu Martiny Navrátilové, právě vydaném nakladatelstvem 68 Publishers.

Vít Klemeš

Já o voze

Především nevím, proč svůj polemický článek uvedl p. Klemeš odstavecem, v němž se prakticky omlouvá za to, že si dovoluje kritizovat spoluexulantu. Co píše, neodpovídá skutečnosti a přesvědčuje mě, že p. Klemeš asi moc nečte exilový tisk. Jinak by

přece musel vědět, že se "spojencem", tedy se spoluemigrantem stejných nebo podobných politických názorů, se v exilu více než polemizuje; že se mu spílá a šíří se o něm pomluvy a lži, jaké se v ČSSR šíří pouze o "nepřátelech". Je to přesně naopak: polemiky v tisku doma (pokud to není nadávání exulantům) připomínají mírnou rozepři dvou dobře vychovaných starých dam; polemiky v exilu často připomínají *Rudé právo* nadávající exulantům. Jestli mi p. Klemeš nevěří, mohu dodat malou antologii článků tohoto druhu.

Jinak v článku p. Klemeš dosti pomíjí moje spisovatelské argumenty proti navrhované reformě pravopisu (a jak jistě ví, dá-li se termín "spisovatelský argument" do uvozovek, uvádí se tím v potaz jeho platnost), a pokud se jich dotýká, vyvrací je paralelami, jež mi připadají pochybné. Skutečně nevím, jak lze přechod od obrázkového písma k hláskovému přirovnat k navrhovanému zrušení ypsilonu. Ypsilon má v češtině prokazatelně významotvornou funkci, a fakt, že p. Klemeš vynechal můj příklad s titulem knihy Dáši Šimkové *Byly jsme tam taky*, nemohu než pokládat za symptomatický. Nový pravopis *Bili jsme tam takí* nedokáže naznačit to, co starý s ypsilony. Myslím, že na tomhle případě jsem demonstroval, že zrušení ypsilonu by skutečně znamenalo ochuzení spisovatelských možností. Jistě, maličké ochuzení, ale podle mého názoru vysvětlitelné jedině tím, že se vychází vstříc blbečkům. Pravidla určující psaní ypsilonu a "i" jsou logická a jednoduchá a jenom děti na hranici imbecility je nezvládnou. Proč tedy ochuzovat? Místo příkladu ze Šimkové p. Klemeš argumentuje, že Hamletovo "bit či nebit" nepředstavuje žádný problém, protože oč jde, uhodně čtenář z kontextu. Ano, v *Hamletovi* to lze z kontextu uhádnout, a jeho monolog je taky notoricky známý. Proto jsem jej použil. Ale infinitivy sloves "být" a "bit" se v takovém kontextu nevyskytují vždy. Pokud jde o anglické sloveso "to put", jistě, má veliké množství významů, ale *nikoli samo o sobě*. Samo o sobě má význam velmi vágní a teprve ve spojení s různými předložkami nabyvá svých četných významů: "to put down", "to put away", "to put off", "to put across" atd. "Být" i "bit" mají přesné významy samy o sobě, nepotřebují pomocných berliček. Právě proto by zrušení ypsilonu vedlo ke konfúzi.

Nejsem znalec staré češtiny, ale vedla Husova reforma pravopisu k podobné konfúzi a ochudila výrazové možnosti češtiny? Nevím, dam se počít. I kdyby tomu tak ale bylo, není

dobře brát si vzor pouze z toho, co bylo dobré, nikoli z toho, co byla chyba?

Taky nevím, co je pikantního na tom, že G.B. Shaw vedl dlouholetou kampaň za fonetizaci anglického pravopisu a že já jsem jako příklad matoucí ruské fonetické transkripce uvedl přepis jeho jména jako "Šó". Shaw byl šikovný, občas velmi dobrý dramatik, ale příliš moudrý člověk to nebyl. Za svého dlouhého života prováděl různé skopičinky, nějaký čas obdivoval Hitlera a Stalina (nevím, v jakém pořadí), a tvrzení "reakcionářů" o umělém hladomoru na Ukrajině vyvracel poukazem na to, že on tehdy v Rusku byl a v moskevském hotelu pro cizince se jedlo vždy velmi dobře. Jeho známý příklad možného psaní slova "fish" jako "ghoti", jímž argumentoval ve prospěch pravopisné reformy - "gh" jako ve slově "enough", "o" jako ve slově "women", "ti" jako ve slově "motion" - byl sice míněn jako žert, ale byl to žert demagogický, protože právě stejná výslovnost různých písmenných shluků poukazuje k jazykovým zákonitostem, jež existují v pozadí moderního anglického pravopisu. Ten, jak p. Klemeš jistě ví, není tak chaotický a bez pravidel, jak se jeví laikovi. Podobně jako čínské písmo umožňuje snadnou orientaci mluvčím různými a velmi odlišnými variantami čínštiny rozumět psanému, ať je autorem mluvci kterékoli varianty, konzervativní anglický pravopis umožňuje snadnou orientaci mluvčím různých dnes existujících angličtin. Kdyby se anglický pravopis měl zfonetizovat, mělo by se psát "fást" nebo "fést"? "Lútenant" nebo "leftenant"? "Tudej" nebo "tudaj", jak říkají v Austrálii? Atd. Jednotný základ anglického jazyka se dá zachytit právě existujícím nefonetickým pravopisem; pokus o univerzální fonetický pravopis by vedl k matoucí různorodosti.

A ten "Šó". Protože to byl autor vesle slavný, uhodne člověk z kontextu článku nebo knihy, že tímto ašantským slovem se myslí G.B. Shaw. Jenže já se pamatuju na muka překladatelů v Četce, když tlumočili články o Americe ze sovětského tisku. Kdo je to, proboha, "Ouglagan"? Kdo je "Vilubi"? Kdo "Karbon"? Jak se jména těchto obskurních Američanů píšou anglicky? Kde to zjistit, když čeština používá anglického pravopisu pro vlastní jména?

Nevím, jak se v sánskrtu nebo v japonštině přepisují česká jména a taky je mi to jedno. Svůj článek jsem nepsal jako filozofickou úvahu o univerzálních ortografických zvyklostech, ale jako kritiku konkrétního návrhu na změnu pravopisu českého. Japonci, na rozdíl od sovětských Rusů, mě taky neiritují, protože ani mně osobně, ani našemu národu nikdy nic neprovedli.

To mě přivádí k závěru. P. Klemeš

píše, že mu "uniká logika rozdílu mezi tím, že slovo džez 'opticky první milovanou hudbu', kdežto slovo 'bekhend'... atd." Inu, p. Klemeš asi jazz nemiluje. Mezi jazzem a backhandem je ale rozdíl: tenis je sport, nikoli umělecká disciplína, a emoce s ním spojené jsou poněkud jiné než emoce spojené s jazzem. Někakou dobu se sice oficiálně pokládá za "buržoasní" sport, ale nijak zvlášť pronásledován nebyl, nikdo tenisty nenutil, aby místo v bílých úborech hráli v rudých rubáškách, jako nutili jazzmany zaměnit saxofon dudami. Nám, kteří jsme zažili vyložené pronásledování jazzu nejdřív nacisty a potom komunisty, nařízená změna ortografie připadala jako další poliček uštědřený nám sověty prostřednictvím jejich domácích posluhů. To je ten rozdíl. A v jazyce není všechno logické.

Dále p. Klemeš píše, že moje citace z Purkyněho o "písmu negramotů" je "škodolibá a laciná" a moje argumentace svým "přebytkem silných slov působí hystericky". Ano, když polemizuju s marxlenisty, jsem rád co nejškodolibější, a rád používám slov, která mi připadají přiléhavá, čím silnější tím lepší. Nepsal jsem vědecký článek, ale politickou polemiku a v té nemá cenu, a ani to nejde, potlačovat rozhořčení. Purkyně azbuku skutečně charakterizoval jako "písmo negramotů", a sotva tím myslel Turgeněva. Já taky nemám na mysli Solženicyna, ale ony uživatele azbuky, jejichž způsob argumentace dělá z lidí voly, aniž to takové uživatele ohrožovalo, protože se opírají o azbuckou moc. A používám citátu z Purkyněho ve stejném smyslu, v jakém lidé za Invaze používali slovo "azbuk". Opakuji: nepsal jsem vědecký článek, ale politickou polemiku. Přesto je článek, myslím, natolik logický, že nařčení z "hysterie" se na něj nehodí.

Vyskytly se názory, že za navrženými pravopisnými změnami se skrývá nekalý úmysl učinit knihy vydávané v exilu anebo doma v "buržoasních" a "revisionistických" dobách, jež nemají šanci na domácí vydání, vinou "zastaralého" pravopisu mírně směšnými, a znesnadnit jejich čtení generacím, které budou už vyškoleny na novém pravopise. Jak ve svém článku píšu, takový *úmysl* možná neexistuje, ale takový *efekt* by se dostavil. Proto, z našeho exilového hlediska, je tahle reforma nebezpečná. Taky si ji možná nevymysleli papaláši ve snaze ulehčit život svým dětičkám, ale čeští jazykovi reformátoři z Akademie, kteří to dělali s nejlepšími a zcela čestnými úmysly. V tom případě lze říct jen tolik, že nepromysleli všechny možné následky. Bud' jak bud', Češi nad hranici imbecility tuhle reformu nepotřebují a její uskutečnění by literatuře, a tedy našemu národu, mohlo uškodit. Opakuji: jistě, jenom velmi nepatrně. Ale uškodili nám už dost - proč jim dovolit ještě tohle?

Josef Škvorecky

Milan Zelený

Zahradníkem lidských duší

Zamrazilo mě.

Zpočátku jsem nevěděl přesně proč — jen cosi v duchných labyrintů minulosti se jako těžce převrátilo na druhou stranu.

Nový americký ministr pro vzdělání a výchovu, William J. Bennett, objasňoval tisku své názory na nově přidělenou oblast zodpovědnosti: "Učitelé mají ve společnosti velmi důležité poslání," říkal, "jsou to vlastně *inženýři lidských duší*".

Je mi zcela jasné, že pan Bennett Škvoreckého nečetl a číst nikdy nebude. Je mi též zcela jasné, že p. Bennett neví nic o tom, že role "inženýrů lidských duší" byla za kohoutovského socialismu již připíchnutá spisovatelům. Proto snad to zamrazení: on na to pan Bennett totiž přišel sám, a to tu, v Americe. Je na to také zřejmě patřičně pyšný.

Já jsem učitel, a také v Americe: jsem tedy Bennetovým inženýrem lidských duší? A to oficiálně? Brrr. Jako ti spisovatelé za ranného socialismu?

To zamrazení je dosti oprávněné, protože jednou inženýr — vždycky inženýr. To, že je pan Bennett promován z Brooklynské College by sice vysvětlilo jeho myšlenkové pochody, ale — že by je to zároveň i omlouvalo?

Škvoreckého se tahle dekadentně-socialistická (roz)dělba práce natolik dotkla, že pak musel pojmenovat i svoje hlavní vyprávění "Příběh inženýra lidských duší". A to i po nějakých třiceti letech jistě hojněho rozjímání. Nevím, jestli ho tehdy poprvé také zamrazilo, ale asi ano.

Já tedy inženýrem lidských duší být nechci. Obzvláště ne v Americe.

Myslím totiž, že dnešní svět má inženýrů lidských duší zřetelný nadbytek: spisovatelů, učitelů, novinářů, politiků a hlavně těch všelijakých "kulturních pracovníků", kteří konstruují a rekonstruují, rozebírají a skládají, přetvářejí a znovupřetvářejí, vychovávají a převychovávají — lidské duše k obrazu svému.

Natírají také, inkoustem, šmirglují, plivnou si na to a glancují; a znovu a znovu, vše ještě přeglancují — inženýři.

...

Joris-Karl Huysmans uveřejnil svoji novelu *Proti srsti* ("A rebours") v roce 1884. Její hrdina, Des Esseintes, v ní charakterizoval Ernesta Helia (autora L'Homme) jako "trénovaného inženýra duše a obratného hodináře mozku". Že by komunisté převzali tohle "inženýrství lidských duší" od Huysmanse? Těžko. Co oni věděli o

Soirées de Médan, původních mejda-
nech?

A přece. Když Des Esseintes zane-
chává "svůj podpis v krvavých plivan-
cích na tmavých schodech u zubaře"
— nepřipomene vám to Seiferta?

***

Ono ani tak nejde o tu čínorodou
elektrifikační metafóru; ono jde spíše
o ty lidské duše. Když Strana promo-
vala své první inženýry-dušaře, to
ještě netušila, jak daleko to dotáhnou
— aniž by četli Škvoreckého.

Chtěl bych být zahradníkem lid-
ských duší. □

Až přijedete do Kitcheneru, navštivte
krajanskou

RESTAURACI METRO

164 Victoria Street North,
Kitchener, Ontario, Tel.: (519) 743-2720

Deset druhů řízků a další jídla.
Otevřeno sedm dní v týdnu.

Služba čtenářům

Hodného mužského, kterému bych
ještě mohla věřit, jestli vůbec žije, od
30 do 50, hledá rozvedená, prý hezká
vysokoškolačka, přesto dobrá hospo-
dyně a kuchařka, 160/53, ze státu NY.
Zn.: Čech není podmínkou, nekuřák
jel

Hledám bratra Karla Sabó, poslední
pobyt v L.A., California. Prosím ty,
kteří o něm něco vědí, pište na redak-
ci Západu nebo volejte (519) 576-3387.
Eva.

Hledáme vyučeného českého cukrá-
ře. Nabídky včetně resumé zašlete na
adresu: P.O. Box 750, West Jordan,
Utah 84084, USA.

Arnošt Wagner

Jel bych tam zítra...

Návštěvy Československa a úprava
vztahů byly pro mě v diskusích s přáteli i na veřejnosti až donedávna tabu. Nesouhlasím s upravení jednoho i druhého typu, neboť ten, kdo tam jede na československý nebo na jiný pas, platí za to stejné valuty a jedná s úřady jenom na jiném formuláři. Oficiální československý exil, t.j. vedení organizací, spolků a redaktori časopisů si nasadili černé brýle, a i když nechají své členy a dopisovatele o tomto problému volně diskutovat, sami nepřiznají, že upravení nabývájí vrcholu. V některých zemích jsou přesná čísla o upravených jenom těžko k máni nebo jsou zkruslena. Uvádí se, že jenom v malém a striktním Švýcarsku si urovnalo vztah k režimu 5985 Čechů a Slováků, kteří zaplatili komunistům 40 miliónů v dobré švýcarské měně.

I kolem mne se to hemží upravení všeho druhu. Nesouhlasím s nimi, ale nic jiného mi nezbyvá, neboť každý případ je individuální a každý má své vlastní soukromé důvody. Ale přízněme si alespoň fakt, že českoslovenští exulanti a emigranti ve vzrůstajícím počtu jezdí na návštěvy domů. Můžeme však tento fakt z různých hledisek rozebrat. Nedá se souhlasit se všeobecně přijatým názorem, že se tam každý jezdí vytažovat a "ukazovat plnou šrajtofli" (Západ, č. 6/85, paní Malinová). Paní Malinová jela domů a pak jako desítky ostatních se veřejně, i když vtipně pohoršovala nad poměry doma. Ne každý se jezdí domů vytažovat. Řekl bych, že je tomu naopak.

Znám paní, která proseděla u nemocné matky celou svoji návštěvu v Československu, na letenku i na léky si vypůjčila a do Kanady se vrátila udřená. Znáám manžele, kteří jeli starým rodičům vygruntovat dům. Pan K. P. tam jel, aby se mu již konečně přestaly zdát emigrantské sny. Slečna M. S. vezla v kufru za poslední peníze nakoupenou exilovou literaturu a na hranicích zestárla o pět let. Ale znám i blbečka, který zaplatil za převoz svého bouráku u ontářijskou značkou více, než auto mělo hodnotu.

Jsou lidé, kteří neřeknou o vlasti nic dobrého, aby snad na to někdo nereagoval slovy: tak se tam vrať, když se ti tam líbí. Vyhláška o úpravě vztahů z nás vypěstovala pokrytce a lháře. Režimu doma se podařila fantastická věc: rozeštvat exil. Zároveň nás to přinutilo hovořit pomlouvačně o Československu (naši vlasti) jenom proto, aby nás zde nikdo nepodezíral z kolaborace. Kdo se přizná, že měl "pohovor" na StB? Kádrujeme se a podezíráme. Ten se upravil, ten se prý upravuje, ten tam jede, ten tam již

byl. Víím o případech, kdy lidé jeli raději přes New York, aby je snad na letišti v Montrealu nepotkali známí. Pan S. L. se mnou nemluví, neboť mě viděl stát s kufrem na letišti u přepážky ČSA (vyprovázal jsem tchána) a já s ním nemluví také, neboť: co tam dělal on? Dívám se na upravence skrze prsty a někteří mezi nimi jsou mí dobří přátelé. Vracejí se pak z návštěvy domů a pomlouvají naprosto všechno, jenom aby si nezadali. Vše doma je špinavé, přátelé tam již neexistují, všechno se změnilo, i pivo. Z jakého Československa odjíždějí tyto lidé před 17 lety? Z čistějšího? Přišli o kamarády? V tom případě žádné neměli. A jejich chuťová paměť také slabne.

Dnes je nepopulární přiznat touhu po domově. A najít něco mezi cynismem nových emigrantů a romantickým sentimentem starousedlíků se ještě nepodařilo. Jet domů? A proč ne? Já bych tam jel třeba zítra. Žel knihy a obrazy, které jsem zde za léta nashromáždil, abych podpořil exilová nakladatelství a maliře krajany — tam jet ukázat nemohu. A plnou šrajtofli nemám. Myslím si, že takových jako jsem já JE většina. A já tam pojedu. Pojedu tam, až na Václaváku bude stát pomníček Jana Palacha a Lenina se bude jmenovat ulice Profesora Patočky. Až najdu Zdenu Škvoreckou sedět v křesle ředitelky pražského 68 Publishers a Josefa Škvoreckého špacírovat s doutníkem po vltavském nábřeží a až se za Vladimírem Škutinou nepotáhnou policajti. Pojedu tam, až si budu moci nechat ušít kalhoty u firmy Biřak (saka nesvěřovat!), až Zdeněk Mlynář bude sedět v parlamentu jako vůdce malinké opozice a až se bude právo tisknout jenom na cyklostylu. Pak budu stát šťasten i frontu na maso, budu dělat sobotní brigády a dám půlku výplaty na daně.

Neboť dámy a pánové, exil je jenom stav dočasný. Anebo jsme jenom emigranti? □

Služba čtenářům

Ilustrátora pre dětské knížky hľadáme. Zn.: Farebne.

Jana, žijící v Praze, 29/176, 75 kg, blondýna, 6 semestrů medicíny, si chce dopisovat a navázat vážnou známost. Jen vážné nabídky, pokud možno z Kanady. (J. Kiraly, 100-8th Avenue, Kitchener, Ontario, N2C 1S3).

Vladimír Čícha

Kentaur

Někdy v poledne vycházím na ulici a brzy pociťuji zvláštní smutek, beztvary a nedefinovatelný, pojednou je mi jakobych šel docela sám hlavní třídou města zalitou poledním sluncem, rozpálenou dobela, opuštěný ve svoji neschopnosti proniknout plně do života v Novém světě, stát se součástí toho organismu, buňkou zdravou a prosperující, vyživovanou neomezenými možnostmi veliké země; pojednou cítím živě, že jsem se takovou buňkou nestal, že jsem než mikroorganismem bujícím docela nerušená a stranou, jsem kentaur pospíchnající polední záplavou nehlavnější třídou jenže nemám tělo koně a hlavu člověka, ale naopak, mám ohromnou hlavu vykleštěného hřebce, navzdory objemu malou abych pochopil, abych si v ní byl schopen uspořádat všechno dobré i špatné, všechna pro i proti své existence tady; pociťuji bohorovný klid a blaženost, že jsem tady a současně mi je jakobych dusal po měsíci nebo Marzu, jsem součástí organismu o němž mám nemám jistotu je-li zdravý nebo nemocný a ze vší té nejistoty hledám světýlka flirtu v očích žen, ale vidím než obraz svého stárnutí a odcizení, jen marnost nostalgické vzpomínky, žebrám o ždíbec příslibu a naděje, hledím do výkladních skříní abych se ujistil, že na Václavském náměstí dopadl by ještě i dneska takový špacír v začínajícím létě docela povzbuzivě. Jazyková bariéra, povidám si, protože pojednou zase cítím to ničivé souvisení všeho se vším, jazyková bariéra mezi mnou a zemí k níž mám pocit vděčnosti a za níž bych snad šel i bojovat. Jsem inverzní kentaur v ulici Portage Avenue, vidím pohyb a směřování lidí a nehybné hloučky na stanicích autobusů, ale nevidím dvojice vašností rokujících na rohu ulice pro než se zastavil čas, tady jakoby se přátelé loučili v začínající chůzi a chlapy zaklesnuté do hovoru je vidět jenom na Main Streetu, postavy zcivilizovaných Indiánů pro které čas nejsou peníze, v trvalém zápase o rovnováhu před vchody do špeluněk, pohledy z očí do očí, jednotlivá slova oddělovaná dlouhými pomlkami. Na Portage Avenue však má život směr a účel, program a cíl, až do šesté trvá ta pulzace a směřování, ale už půl hodiny nato připomíná ta třída akvárium vypuštěné i s rybičkami. So what, povidám si, což v dnešní zmatené době nepřijde k duhu taková tichá chvílka v liduprázdné ulici? Ticho a klid provinčního města, podvečerní siesta, život přenesený z ob-

chodů do soukromí rodiných domků. Ale přiliš jsem uvykl na atmosféru skutečného města, na kouzlo ulic plných života, světla a hudby, nedělní nálady a velebnosti, ulice s vašností, které jste mohli potkávat s pravidelností na jejich procházkách, jež si brali jako lék proti stárnutí a špatné náladě, páni v kloboucích a s vycházkovými holemi, radové ve výslužbě, úředníci a podnikatelé, nedbale elegantní, umělecky působící figury v manšestrových kalhotách, maloobchodníci, známý herec v pletené vestě a s oškli-vým psíkem. Je všední den, ale myslím na nedělní odpoledne v takovém městě, na ulice ztichlé a přeče žijící, fungující dnem odpočinku a nicneděláním. Nebo ta moje dávná nedělní odpoledne! Bohatý oběd, půllitru ležáku, hodinka polospánku na kuchyňském otomaně nebo (z jara či v létě) v chladnějším obývacím pokoji; slastná únava a malátnost, probuzení z mráкотného hnípání. Výběr oděvu a vázanky. Telefonát. A pak Radiopalác, Savarin, kavárna Vltava nebo Alfa. Už první krok z domu do ulice připadal mi jako vstup do nějakého magnetického pole, jež sililo jak jsem se blížil k cíli. Chůze pražskými ulicemi je snad nejkrásnější po dopoledním, teplém dešti. Nebo v drobném mrholení, v baloňáčku, na horkém čele kapky deště. Slečny v šustácích, lodičky a hezká lýtka. Tajemný svět žen. Taneční parket jako aréna připravená k zápasu a exhibicím. Kuřáci a kuřačky pracují vytrvale na modravém závoji v sále.

Znělka orchestru a při třetím kousku je parket skoro plný. A Kamil hlásí nadšeně: - Hele, Řiha! - To je vysoký hubeňour s hezkou a poněkud přítuplou tváří, to je prostáček proměňovaný každým dalším taktet foxrotu nebo boogie-woogie v šamana. Jeho tanečnice má krásné nohy a roztrženou sukni, jsou jí vidět stehna až po lemy punčoch, podvazky, někdy i okraje kalhotek, ale v tu chvíli se nemůžu dívat jenom na ni, protože vyhublý Mág rytmu, Král invazí a Hollandanů zmocňuje se skladby po svém, jakoby teprve on svým tancem dodával pravý smysl hře orchestru. Pavoucí nohy protínají a rozsekávají prostor jako mačety, cosi prvobytně primitivního a nádherně podmanivého šíří se z toho démona, tohle tak umět a je po starosti, nemusel bych se pítit sestavováním začátků konverzace, jen pár taktů skladby a z nich se odpichuju jako ze startovních bloků... Kolik asi má ten Řiha holek, musí to být k nespočítání a přitom je prý kanálníkem, zatímco já jsem student a budoucí inteligent...

A pak jsem si všiml krásné ženy v přílehlavých šatech stvořených z jemných modrých a bílých svislých

proužků. Šla proti mně po chodníku, blížila se a k rozeznání byla všechna ta kráska, stejně tajemná a mystická jako okázalá a bezmála až nestydatě erotická, v magickém poli té krásy můj zmatek a mystifikace měnily se než v čiré okouzlení. Krása ženy je věčná a podobá se času, v tom zmateném a spěchajícím světě kolem připadala mi pojednou jako stálice, jako konstanta, zatímco svět v němž existuje požírá rakovina zběsilého pokroku, technologie, chemie, výpočtových technik a letů do vesmíru, thermonukleárních reakcí a rostoucí úrokové míry, inflace a hrozící deprese; šla proti mně a to mi pojednou připadalo, jakoby všechen ten směšný a nelogický spěch, shon a napětí v němž se ocitá "moderní člověk" ztrácely účinnost a sílu. Jak jsem pozoroval nádherné nárazníky jejich řader, ten můj zmatek a neklid měnil se v jiný, v přirozený a pochopitelný, příjemný a žádoucí, logický. Jakoby se mým myšlenkám navracely řád a jistota...

Žít tak klidný, přehledný a pomalý život! Kdo dokáže a vysvětlí nutnost a nevyhnutelnost zmateného tempa technického vývoje konzumní společnosti? Už čtyřicet let nebyla válka, dá se namítnout, může si pochvalovat optimista. Ale to je právě ten krajní a výjimečný stav, kdy nesmyslné věci a činy dostávají smysl formou požeňnaného boje za svobodu, život, demokracii, holou existenci. Provopočátek konfliktu, impuls, ztrácí dokonce význam, do minulosti se nikdo neohlíží a vlády, v době míru neschopné, byrokratické, zmítané krizemi či šaškující v předvolebních kampaních o přízeň voličů, dostávají rázem důvěru občanů ve jméno boje za svobodu vlasti...

Otočil jsem se za ní, vysokou a elegantní, jak šla hlavní třídou proti slunci, zanechávala za sebou horečnatou stopu latentních vášní a příslibů, byl to horký vítr, který jsem vnímal a cítil. Pod její prvotřídní sukni tušil jsem pěkná stehna v jemných panty-hose, kvetoucí pŭlky zadnice, hedvábnou dráždivost prádla, na druhé straně řadra spoutaná podprsenkou k nehybné dokonalosti, břicho a klín, černý a souměrný, ten černý oheň, tu magickou sílu a v tom jsem pochopil a vytušil prostě řešení pro svou samotu a bloudění; krátce a nevázaně si zařadit, cestou ze zaměstnání se zastavit v nějaké místní Astře a po chvíli hledání objevit spřízněnou duši a stejně zvědavé tělo, kdekoli, na ulici, na sportovním stadioně, v ohromných prostorách obchodních domů, v kavárně nebo bistru oddat se kratičkému flirtu, nechat se odvanout stříbrným větrem... ale hned jsem věděl, že takový vítr dávno už nevaně, alespoň ne pro mně, že svět žen v novém domově je pro

mne kouzla zbavený, docela proti mé vůli, navzdory tomu, že už i mladé školačky berou si se svým ranním cereals antikoncepční pilulku, že v bulvárních plátcích mohou se poučit o milostném životě a závrtných dobrodružstvích filmových a sportovních hvězd, v Love Shoppu zakoupit nejdělikátnější náčiní pro nejnáročnější milenky a nymfomanky jako dárek pod stromeček či k narozeninám, v temnotě kina se poučit a krátce vzrušit ochotnými vnadami pornokráloven. Ten stříbrný vitr delikátní erotiky a smyslového opojení a rozpoložení jako by už nevanul...

Jak jinak mohl by se mi jevit zbytek dne kdybych věděl, že odpoledne při kávě flirt s Mrs. Brown nebude omezen jen na žertování kolem kupovité oblačnosti a výprodeji v Eatonsu zatímco v hlavě mi to jenom víří představami jak asi dábelky kudrnatá tam musí být ta černovláska s nosíkem Giny Lollobrigidy, protože její kadeře nejsou ani kaštanové ani nabarvené, ale přirozené, démonicky černé. A věděl jsem, že už se nikdy neodvážím druhého pokusu po té první zkušenosti, po tom kratičkém nedorozumění s příchutí fiaska korunovaném trapným úžasem v jejích očích, tou její reakcí na můj pokus (sexual harassment at work!), ten kratičký okamžik, kdy pochopila, že tentokrát jde o nemravný návrh podaný v jemném náznaku, vchnal ji do tváří pochopitelný ruměnc, ale do očí chlad krajního nepochopení. A pak už jsem se jenom díval, jak někdy přicházela v nových šatech, výstředních a odvážných, dodávajících jejím půvabům novou nuanci a zůstalo mi jenom nutkání opakovat svůj pokus, ale dokázal jsem jí jenom pozorovat, když stála v řadě na kávu o ranní a odpolední přestávce a představoval si ji za nejrůznějších situací a okolností až jsem to svoje trápení musel ukončit pohledem na slepého Larryho, který dvakrát denně, dopoledne v 9:45 a odpoledne ve 3:00 objevoval se vedle svého pojízdného bufetu tlačенého poskokem ve dveřích výtahu, ten bufet byl naložený sušenkami, pytlíčky slaných tyčinek a brambůrek, dvoudecinkami mléka a čokolády v papírových kartoncích, kotlíkem kávy a konvicí čaje, plechovkami džusu a coca-cola, pozoroval jsem ho jak přistupuje ke svému bufátku jako k nějakým varhanám, jako k upright pianu a jak poslepu bezchybně vracel drobné mince i papírové, zlatem už dávno nepodložené dolary, jak podával plechovky s nápoji a doplňoval bílé sloupky styrofoamových šálků na kávu, připomínal mi pianistu George Shearinga. Je vždy informován o počasí, o novinách dne, situaci na stock marketu i commodity future marketu, o výsledcích a průběhu posledního zápasu Modrých bombardérů nebo Winnipegských tryskáčů, o výkonech jed-

notlivých hráčů (jakoby byl očitým svědkem!), o mordech a přeapadeních, úspěchu či blamáži vyšetřovací skupiny. O všem mohl podat informaci jak s tím svým bufátkem stoupal a klešal budovou nahoru a dolů, z jednoho patra do druhého; z jednoho oddělení do jiného roznášel interní klípky a zvěsti, o infarktech zaměstnanců, nákupech domů, průběhu závaznějších projektů a akcí. Slepý Larry je každý den v dobré náladě, usměvavý a vyrovnaný, jakoby jeho osud byl tím nejlepším, co může člověka potkat. A moje nálady a spleeny připadaly mi malicherné a nedůstojné...

Ale Larry odjel, kolega Alexander byl na služební cestě a já osaměl v nadměrných prostorách naší dislokované kanceláře. Její ticho a prázdnota je trvajícím připomínkou promarněných příležitostí... stačilo by jenom otočit klíčem zevnitř a bezpečí je naprosté a absolutní, protože pak už jenom správce budovy měl klíč od místnosti a starší pán se synem, kteří vykonali svůj krátký úklid krátce po páté pravidelně každý den. A pak už jsem mohl mít celou velekanclář spolu s Meeting Roomem odděleným dveřmi úplně pro sebe a Mrs. Ann Brown, protože nevíme ani dne ani hodiny a pro každou chvíli možné radosti máme učinit co je v našich silách. A co bránilo abych ji přivedl do toho možného ráje i dopoledne, třeba v 11:30am, to by pak měla větší apetit na oběd. Snad proto všechno bylo doma jinak, ve smyslu záporném, ale i kladném. Čím těsnější pouta režimu a stranického socialismu, tím volnější morálka! A ocitám se v Rudém koutku ROH národního podniku Projekta, určeném k soudružskému shromažďování zaměstnanců, k jejich kulturnímu osvětlení a oslavám osvobození vlasti, a narozenin Lenina. Docela útulná místnost to byla, několik pohodlných židlí, závěsy na oknech, televizor, dřež z nerezí a odkládací stůl. Na stěnách obrazy státníků. Tam za zmíněných příležitostí pronášel svoje proslulé projevy inženýr Šimandl. Ale nebyla to místnost jenom k proslouvání a shromažďování. Do Rudého koutku mohl každý, stačilo si jen zavčas vypůjčit klíč v telefonní ústředně před koncem pracovní doby a vrátit ho druhý den ráno. Nikdo se na nic neptal. Vzpomínám na dva kouzelné večery poezie, poprvé Rimbaud, podruhé Verlaire, pořádané talentovaným kreslíčem Petrem Vinterem, systematicky odmítaným AMU, ale i na Danu a její nezastírané potěšení, ochotu a porozumění, s nímž chápala blahodárnou existenci společenské místnosti. Přivětivá tvář socialismu; Danina pevná a krásná stehna ozářená stříbrným svitem obrazovky, Dana zbavená sukně, kalhotek a jakýchkoli obav. - Och, tohle je utiňující injekce, tohle je sladká anastezeologie! - šeptala, znehyněla v křesle a já

spočíval mezi jejími oddálenými stehny v silonkách jako v kolébce a děkoval stranickému výboru podniku za ten nápad s Rudým koutkem...

Makovci tady neznají cenu času ani věci! žaloval jsem do ticha kanceláře opuštěné Alexandrem, smutně hleděl jsem na psací stoly, rýsovací prkna a do otevřených dveří Meeting Roomu a myslel jsem na ten den, kdy by se Mrs. Brown nechala pozvat. A musel jsem se posadit na svůj stůl, kam nebylo vidět žádným oknem, jak mi nohy slably z toho pomyšlení. Chichotání a první polibky, chvílka nejistoty. Má dost malá řadra, zato ale pěkné nohy, hlavně stehna. I když v pantyhose. - Oh, that's foolish, oh my goodness! - šeptá Mrs. Brown. ... Nový domov, nový svět zkroutil mě jako beránka. Deset let beztvaré ničemnosti protéká mi mozkem jako neužitečná řeka. Jsem spolehlivý občan, svědomitý zaměstnanec, služebník veřejnosti (public servant), cizí ženy jsou nedostupné jako dráty vysokého napětí, jsem OK in all respects, docházím včas a pravidelně do kanceláře a o tom jak by se dala proměnit v Rudý koutek dovedu jenom snít. Nechám přijíždět Mrs. Brown výtahem, stoupat vstříc svému hříchu, svému rozhodnutí. Stejně zvědavá jako já na společnou hodinku, na výsledek vzájemné dohody. Což život není jen krátká epizoda na dějišti věčnosti?

Zamykání dveří zevnitř. - It's crazy, isn't it? - ptá se tiše a zbytečně. Rozhlíží se po těch prostorách, jakoby zapoměla, že tady už jednou byla, služebně, v přítomnosti Alexandra. Stojany s výkresy, knihovnička s katalogy, pracovní stoly, uvězněné ticho. Z šedé oblohy drobné prší, je sychravo a chladno. Ale v kanceláři stoupá teplota. Její zralé tělo vydává teplo všech druhů a forem. Zdá se mi, že stojím u martinské pece, jsem Antonín, topič elektrárenský, jsem Miroslav Holub v africké výhni, v tajemnu tropů. - Where is Alec? - ptá se Mrs. Brown, jako by přišla za ním, ne za mnou. - Oh, don't worry, he is in Calgary, I just gave him a call. Centrex. - Opatrně ji zavádím do prostoru za přestavitelnou přepážkou, do podlouhlého prostoru s mým pracovním stolem. Jako Noe do své archy jí tam vedu, zvěstovatel dobrých zpráv. Myslel jsem na všechno, ve stole mám láhev pomerančového likéru. Láhev je nejlepší pomocník, pamatoval jsem si od těch dob, co mi dával užitečné rady pan Novák, technolog. Odhadnul jsem Ann Brown na pomerančový likér, na stůl stavěl styrofoamové šálky na kávu. - Sorry, I don't have any real glasses, Ann! - povídám. - You little naughty rascal, - dává mi naději Anna. Cíchám vůně, vůni likéru, vůni šamponu jejich vlasů, poměnkovou vůni parfému, lesní vůni jejího anti-respirantu...

-To your beauty! - šeptám. Micky

pije pomerančový likér. Místnost je nebezpečně plná světla, sady zářivek se dají vypnout jen kdesi na chodbě, jsou ovládány časovým spínačem, tři sekce pro celé patro.

Beru ji do náruče. - Oh, better not... -
- Don't worry, Ann! You are so beautiful! -

I am married, don't you know that? -
ptá se.

-That makes you more beautiful, delightful! -

-If somebody finds out, you know what that means, don't you? Finish! -

-Each sonata has its finish, each masterpiece! -

-Hm... masterpiece? -

-Maybe just... etude? -

-Oh... OK then...

Tady by stála, opřená o psací stůl, roztávající, zvědavá. Ale jí nedokáží nic, docela nic, ani zbohatnout, ani stoupat po služebním žebříčku... Nechá si sahat na prsa, menší, ale pevná. Je jí třicetšest let, vim přesně. Cítím její věk i v jejím polibku, v roustoucí naruživosti. Má přílivovou pusku. Má plné boky a zakulacenou zadnici.

-Oh...no, - šeptá. A zlehka mi odstrkuje ruku. Ale jenom jednou. Vyhrnují jí šaty. -Eh, that stupid artificial lighting! - Je to všechno ještě pěknější než jsem tušil. Ann má lýtka malinko beztvárná a do X, zato stehna! Stojí zato vykasat jí sukni, Anince! Ještě pár jejich No jako latentní stromořadí roubí cestu mojí ruky dál mezi její stehna. Pod nepřerušovanou sitinou pantyhose a kalhotek sotva něco, rozeznávám, ale stačí mi jen to vědomí, že musí vědět o mých dotecích. A hlavou mi letí několik možností, eventuálních pozic pro naše potěšení; v jejích pantyhose tuším komplikaci a šlamastiku.

- Oh, Johnny, stop it... please! - šeptá. Ale na zádech a bocích cítím její ruce. A už mám prsty až nahoře pod gumičkou punčocháčů, pod gumičkou kalhotek, na teplé, hladké kůži. Mám ruce uvězněné v nylonu a hedvábí, sežehávané nahotou, pohlcované bujným vřesem. Ann je chlupatá jak medvědice, jako bobr, má tam prales černého hedvábí, tušený a nádherný. Semafor se zvedá, ale ještě není vyhráno, ještě nejsem v tunelu zapomnění, ještě nezačala pout' do hlubin věčnosti a noci! Pantyhose svazují nohy Anny Brownové v polovině steh. Nejlip, kdyby se posadila na stůl, ale to bych jí je musel úplně vysvlíknout... snad by se dalo improvizovat v sedě na židli nebo kdyby se opřela o stůl, předklonila

- Oh... perhaps I'll... take it off! - říká

- You don't have to, just bend over...

- Ach! That's what you like? -

- Yes -

- My goodness... these light fixtures...

- Next time I will break them, demolish them... -

Má černé šaty a nahá zadnice vyjímá se pod nimi skvěle. Letitá pout' marnosti čizí země končí u pomníku ženství. Chce se mi ji pozvedat, nosit ji nad hlavou kanceláři, postát s ní u okna. To je vrchol mojí kariéry u Federálního úřadu. Kulminační bod. To je má odměna za práci. Dvoji mnoholibosti příštích okamžiků rozpukla oblost zadnice. Mrs. Brown je slunce, v jehož blahodárné záři rozplývají se všechny stíny mojí emigrace.

Marním tu skvělou ojedinelou chvíli dvěma nezdařenými pokusy, není naděje, že by si mohla mou nervózní neobratnou vysvětlit ojedinelou dimenzi. Náhle cítím strašlivý pocit zodpovědnosti, najednou jsem reprezentant rasy a národa, připadám si jako státník nejistý sliby, které učiní před svým lidem, jako běžec bez tréninku a už při prvním příjemném ponoru do těsné hořkosti myslím pár minut dopředu a je to přítomnost, s níž zákon trestá "sexual harassment" na pracovištích, která jako stín padá na mé dílo...

Vstal jsem a obléknul si sako. Pařez zůstane pařezem, vůl vole. To zůstane krédem mojí budoucnosti v téhle zemi... □

Služba čtenářům

30-letý, sportovně založený muž hledá touto cestou seznámení s pohlednou ženou české nebo slovenské národnosti. Dítě není překážkou. Zn.: Cambridge.

PRAŽSKÉ UZENÁŘSTVÍ

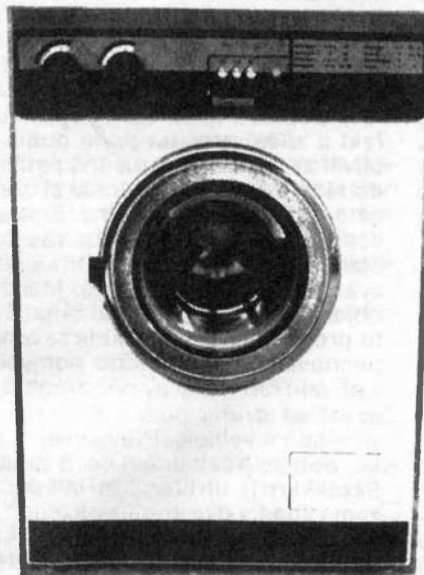
638 Queen St. West, TORONTO, ONT., M6J 1E4

Tel.: (419) 364-1787

Alena Havelková hledá přítelkyni Jiřinu Zahradničkovou. Zavolej 604-421-6220.

V Kanadě je k dostání nejmodernější pračka!

DODÁME VÁM JEDEN Z NEJNOVĚJŠÍCH MODELŮ ZÁPADONĚMECKÉ PRAČKY

**BLOMERG
WA 909**

**Automatická pračka
na 230 voltů, 60 Hz**

- * 20 programů při prání
- * Teplota vody do 95°C
- * Ždimačka, která prádlo téměř vysuší
- * Spořič energie a pracího prášku

VENTAX AYR TRADING INC.

166 Pippin Street, Ayr, Ont., N0B 1E0
Tel.: (519) 632-8907

Návštěva

Noční ticho prořízl hlas zvonku. A znovu. Táto, ozvalo se ze tmy pokoje, táto, někdo zvoní. Ozvalo se šátrání a pokoj osvětlilo slabé světlo noční lampičky. Co je, co mě budiš, ptal se rozespálý mužský hlas. Někdo zvoní, návštěva k nám jde, opakovala žena. Ale spí, něco se ti zdálo, řekl ospale muž a pohlédl na hodinky. Jsou tři hodiny, kdo by k nám v tuhle hodinu chodil, zabručel a natáhl se k lampičce. Ještě nedohmátl, když se zvonek ozval znovu a hned po druhé. Jako naléhavé zvonění nutnosti. Koho to sem čerti nesou, bručel muž a pomalu vstával. Po padesátce jeden zrovna z postele nevyškakuje a obzvláště ne ve tři ráno. Trochu ještě vrávoraje rozespalostí šel ke dveřím bytu. Zvonek se ozval znovu, doprovázen silným klepáním. No jó, copak hoří, vždyť už jdu, hovořil k zavřeným dveřím. Sundal bezpečnostní řetěz a otevřel dveře. Za dveřmi stáli tři muži v balonových pláštích. Co se děje? Stačil se jen zeptat. Bezpečnost, domovní prohlídka, řekl ten nejmladší z nich a odstrčil ho ze vstupu. Ale jak to, co? Ted', proč? ... co se děje?, koktal muž, nechápajíc v rozespalosti, co se děje. Nenarušujte úřední výkon, nebo... pohrozil vysílačkou další muž v baloňáku a s gestem strážce se postavil ke dveřím. Z ložnice se ozval rozespálý hlas ženy. Táto, kdo to přišel? Co se děje? Další otázka byla přerušena výkřikem hrůzy. Pomóc... Nejeďte tady a oblékněte si něco, rozkázal ten malý ve dveřích ložnice. Bezpečnost, dodal ještě a do vzduchu mávl jakousi legitimací. Žena, celá vyděšená, si oblékala rychle župan a hrůzou celá bez sebe se přitiskla k manželovi. Táto, co tu chtějí, co jsi proved? Co se děje, ptala se bez přestání, nechápajíc, co se stalo. Nevím, odpověděl manžel. Domovní prohlídka, říkají. Muži v baloňácích mezitím začali systematicky otevírat skříně, prohledávat věci v nich a házet je na hromadu. Starý muž jako by nechtěl věřit svým očím, se zoufale štípl do tváře. Ne, nezdá se mu to. V jeho bytě se v noci, v jejich věcech, přehrabují nějakí lidé. Stejně jako ve třiačtyřicátém. Taky k němu vtrhli takhle ráno, jen místo baloňáků měli koženáky a mluvili německy. Ale tenkrát byla válka. Měl tehdy štěstí, protože parašutista, kterého týden ukrýval, den před tím odešel, a on stačil stopy zhladit. Měl prostě kliku. Jiní neměli. Ale teď není přece válka. A on nikoho a nic neschovává. Vzdemula se v něm vlna odporu. Co si to vlastně dovolujete, najednou vykřikl, já jsem slušný občan a nic jsem neudělal. Okamžitě odejděte... Další slova přerušila facka

od toho malého. Ještě slovo a půjdete s námi, varoval ho s nenávistí v očích. S námi si zahrávat nebudete. Žena se dala do usedavého pláče. Ale vždyť jsme nic neprovedli, štkala. Tady je knihovna, ozvalo se z vedlejšího pokoje. Tam to bude, řekl ten malý, ještě zle pohlédl na oba muže, tisknoucí se k sobě, a překročil hromadu věcí mezi dveřmi. Vedle v pokoji, kde se už kupila na zemi hromada věcí mezi dveřmi, se přidal k prohlížení jednotlivých knih. Brali nacvičenými rutinnovými pohyby jednu knížku za druhou, prohledli a hodili na zem. Poté, když nic neobjevili, začali prohledávat nábytek. Manželé zdrceně hleděli na tu spoušť, stále nemožouce uvěřit, že je to pravda. Nemohli pochopit, co a proč se to děje. Žili přece normálně jako ostatní, do ničeho se nepletli. Oba ještě pamatovali na ten strach tenkrát za války. Ale to byli mladí, ani pořádně nevěděli, co se mohlo stát. Ale přesto to byla lekce. Na další hrdinství už nikdy neměli chuť. Ostatně proč. Byli sami, od té doby co se před léty zabil syn na motorce, život pro ně ztratil smysl. A tak žili obyčejným životem, jako mnoho miliónů jiných. Samozřejmě se jim moc věcí nelíbilo, ale snažili se žít, jako by se jich to netýkalo. Sami stejné nic nezmožou. A po padesátce už chce člověk mít jen klid. A co syn? Zeptal se náhle ostrým hlasem ten malý. No, teď stojíte a nevíte co říct, co? pokračoval zlým hlasem. Žena se znovu rozplakala. Ale vždyť... chtěla něco říci. Dopisy! vykřikl ten malý. Dejte sem jeho dopisy! Dopisy? Jako by špatně slyšela, opakovala vzlykající žena. Na co vám budou? Slyšeli jste, dejte sem jeho dopisy! Okamžitě! Kde je máte? křičel ten malý. Hned to bude, řekla žena, nechápajíc, k čemu někomu mohou být dopisy pět let mrtvého syna. Dopisy, jediné, které kdy měla, byly z vojny. Pak se to stalo. Podávala tomu malému dopisy. Tady je máte, ale na co vám... Držte hubu, přerušil ji ostře. To je naše věc. Otočil se k tomu druhému a zamával svazečkem dopisů v ruce. Tak tady to bude, řekl a začal pročítat první dopis. Po chvíli zrudl, začal vzrušeně nahlížet i do těch ostatních. No tohle si odskáčete, vykřikl celý brunátný. Znevažování úředního výkonu, to vás bude stát draho, a začal zběsile tlouci ženu svazkem dopisů po hlavě. Manžel ji objal a nastavil policistovi záda. Co se to proboha jen děje, takhle se tenkrát nechovalo ani to gestapo, pomyslel si v přívalu ran. Tady by něco mohlo být, ozval se druhý policista, nevšímaje si běsnění velitele. Převaloval sedačku, pod jejíž čalounění něco zapadlo. Šššškkrrrrt, utrl spodní látku... a na zem vypadly dva knoflíky a jedna tužka. Nic. Vtom se ozval muž, hlídající dveře. Oba policisté k němu šli. Něco si rychle povídali, potom si ten malý

vzal do ruky vysílačku a polohlasem cosi vysvětloval do přístroje. Jo, rozkaz, jsem na to, ukončil hlasitě hovor a vrátil přístroj kolegovi. Pak na sebe kývli, beze slova se otočili... a byli pryč. Manželé, nechápajíc, co se stalo, chvíli tiše hleděli na zavřené dveře. Pak se žena hlasitě rozplakala a zhroutil se na hromadu věcí. No neplač, už je to pryč, už jsou pryč, konejšil ji manžel, udiveně se rozhlížeje po pokoji. Snad se mi to jen zdá, řekl si a štípl se do tváře. Nezdálo. Kalné ráno nahlíželo do oken a osvětlovalo neuvěřitelný nepořádek v pokoji, v jehož středu ležela štkající žena. □

Ilja Čičvák

Prečo sa strana doma bála (jedného románu)

Keď som sa na prelome roku 1963 ako mladý nádejny spisovateľ na Slovensku odvážil ponúknuť väčšinu svojho románu na schválenie Slovenskému literárnemu fondu — aby som dostal podporu nielen na dokončenie románu, ale aby som tým umožnil aj jeho knižné vydanie — ešte som nevedel, ako sa onen nádejny krok skončí. A kam ma môže priviesť.

Krok sa skončil neúspešne.

Čo sa len strana mohla báť? Čo len tak nalakalo komunistickú cenzúru, že mladému, sotva 24-ročnému autorovi postavila prekážku prv, ako sa autor mohol na svojej spisovateľskej dráhe rozbehnúť?

Námetom románu bol (a aj zostal) pokus mladého slovenského junáka o ideálnu spoločnosť. Pravda, autor "prehliadol" fakt, že komunisti už od roku 1948 hlásali, že ideálnu spoločnosť nielenže "vybojovali", ale že ju dokonca aj "vylepšili", ako o tom snivali už starí Gréci, a ktorých citát si autor dovolil uviesť hneď za titulom románu. Žeby to mala byť provokácia?

Ale aj história môže provokovať. Ved' starý Platón už okolo roku 380 pred našim letopočtom snival ústami Sokratovými, i jeho diskutérov, na prechádzkach v parku o takej spoločnosti, keď, ku koncu, Sokrates zapochyboval a riekol: "Ideálna spoločnosť, o ktorej snívame, myslím, neexistuje nikde na zemi. Jej vidina však možno existuje niekde v oblakoch pre toho, kto ju chce vidieť, a nielen vidieť, ale ju aj realizovať v sebe samom."

Čo pre starogréckeho Platóna bolo podstatné, nebol onen fakt, že takato "ideálna spoločnosť" nebude mŕtva, akedý vôbec existovať, ale idea, že

snaha o vidinu takejto spoločnosti sa človeka nielen zmocní, ale že si ju človek bude môcť aj precítiť vo svojom srdci, že sa mu oná myšlienka o ideálnej spoločnosti stane čímisi osobným, časťou seba samého. Jeho šťastím.

Stari Gréci myšlienku ideálnej spoločnosti zhmotnili vo forme mesta. Preto mladý autor v románe si nazval svoju Bratislavu *Starým mestom*, akými si stelesnením toho, čo malo odrážať antipól onoho idealizmu, ktorí komunisti práve hlásali.

Stari Gréci dokonca šli tak ďaleko, že v priamom slova zmysle vyžadovali založiť si "v sebe mesto", priamy preklad významu výrazu pre pocit šťastia. Byť šťastným u Grékov znamenalo byť dobrým občanom vo svojom srdci, "mať v ňom mesto".

Pocit šťastia dostal však v románe inú, romantickjšiu podobu, lebo román je založený na romantickom príbehu, a pojem osobného šťastia je v dnešnom poňatí prijateľnejší v analógii slnka, ako v ideológii mesta. (Keď sme šťastní, citíme, že nám na našej oblohe svieti slnko. Keď sme nešťastní, slnka na oblohe niet. Hľadať šťastie, teda, analogicky znamená vedieť si to svoje slnko vyvolať na svoju oblohu.) Román teda dostal pomenovanie "Vyvolávanie slnka".

Komunistom sa však myšlienka *individualismu* nijako nepozdávala. A nielenže sa im nepozdávala. Komunisti sa o nej myšlienky priamo báli. Báli sa, že chápanie spoločnosti ako triedy sa potiera, a odmietli vidieť fakt, ktorý román forsíroval — že cez osobné šťastie individuálne možno dospieť k šťastiu spoločenskému. Analogicky — tam, kde niet šťastia spoločenského, tam niet ani šťastia pre jedinca. A to bol prípad slovenský i český.

Naviac, mladý autor si na demonštrovanie hľadania osobného šťastia vytvoril postavu slovenského mládenca od slovenskej matky a americkeho otca (vojaka Eisenhowerovej armády, ktorá odpočívala pod Prahou a čakala, kým ju neprídu oslobodiť Rusi). Ba, čo horšie — mladý junák je študent, a partaj dobre vedela, čo za revolučnú vlnu vie takáto 'študač' vytvoriť, keď si za príklad zvolí Američana, študenta a boháča na myšlienky slobody, čo neprichádzajú z Moskvy, ale priamo od brehov Pacifiku.

Strana už mala dosyta skúsenosti s Američanmi, "čo sa votreli do tyla národa ako špióni CIC" (prípady mládenčovho otca), a ktorí "mali vplyv na iných", ktorých strana pozatvárala a povešala.

A nielen to. Románom sa hemží politická apátia slovenského národa, jeho nezáujem, s plejádou ľudských trosiek — obetí politiky. Strana si obľagovala všetko, čo jej neprichádzalo vhod, a označovala čestných ľudí svojim menom — "nepriatelia republiky", "zapredanci Západu", a i otvorene sa postavila proti Židom.

Nebolo preto strane vhod vidieť v románe vzťah človeka k človeku na takej strokotanej úrovni, že už ani syn s otcom si nemohli pozrieť priamo do očí, syn upodozrievajúc si otca, čo vari všetko ostatné, čo vytváralo čerň na poli jasna a chápania ľudí. Keď si napríklad, James konfrontuje otca, konfrontuje aj život v okolí seba. Oná čerň, však, vďaka strane, sa vopchala i medzi otca a syna, keď už ani syn nemohol veriť vlastnému otcovi, keď sa ho pýta, vyzvedajúc o otcovej vine, či nevine, za ktorú si otec 'odsedel' dvanásť rokov za mrežami, a práve sa vrátil: "Otec, ty si Zid, že ťa zavreli?"

Bolo príliš pohodlné zatvárať nepohodlných. Strana naučila ľudí myslieť šablonoite vymedzila im medze, v rámci ktorých dovolila ľuďom a ľudskému mysleniu sa pohybovať.

A nielen to. Strana sa nerada videla v zrkadle, ktoré mu román "Vyvolávanie slnka" ponúkal. Zráčila sa z neho dvojitvárnosť, škodoradosť z podielania sa na moci, zneužívanie moci v osobný prospech, ignorácia ľudských práv, sladkosť života na výsluní moci, podporovanie životného štýlu, ktorý strana sama oficiálne potierala, atď. A to bol rok 1967-68 ešte prídaleko. V románe stále chýbala priama konfrontácia ľudu s predstaviteľmi moci, či otvorená manifestácia ľudu za svoje práva, či pozadie pádu mocipánov na vrcholci moci.

Končil sa iba rok 1963, ktorý bol rokom "po rebéliách" zjazdu slovenských spisovateľov. Strana už vtedy tušila, že na obzore sa rodil ďalší rebel. A strana rebelov nepotrebovala, najmä nie takého, ktorý sa tlačil do literatúry, a cez ňu — do svedomia národa. Rebelov tam už aj tak mala do sýtosti.

Nuž, namiesto do literatúry, uviedla ma strana — na čiernu listinu.

Po rokoch "odpočinku", a bez radosti akýchkoľvek cenzorov, ktorých i autor, i román prežili, román konečne vyšiel. Na Západe. Vydala ho Spoločnosť priateľov slovenskej literatúry (založenej v Kanade) a predáva sa slobodne po celom svete. Aj medzi Čechmi, aj medzi Slovákmi.

Na milé prekvapenie, o román prejavili záujem i také inštitúcie ako Harvardova univerzita v Spojených štátoch a Oxford vo Veľkej Británii.

Iba súdruhovia doma naďalej ostali mlčať.

Im sme román poslali bez ich požiadania.

Pozn. red.:

Román "Vyvolávanie slnka" si môžete objednať za US\$10 na adrese SPSL, Box 3219, Stn. D, Ottawa, Ont. K1P 6H7, Canada.

AIDÁCI

Coby lokálni patriot bych Vás rád upozornil na to, že Nietzsche chytnul syfla nikoliv v jakémsi Janové, ale u nás v Basileji.

Stejnou chorobu s obdobnými následky měl i jistý Uljanov, škoda, že jméno oné curyšské servírky upadlo v zapomnění.

C. Sekanina, Švýcarsko

Předplatné pod stromček

Víme, že jako noví uprchlíci jsme mohli požádat o zaslání zdarma, ale radši jsme počkali, a teď si dáváme předplatné časopisu pod stromček.

Jen chci ještě dodat, co mne na časopisu zaujalo. Zcela jsem tam postrádal inzeráty typu balíčky do Československa a noviny odtamtud — nepůsobí to na mne důvěryhodně. A dál tam schází celostránkové rozborly na téma "Co by se stalo, kdyby..." Nejsm proti historii, ale dnes už máme trochu jiné starosti.

Michal Málek, USA

Trochu více tolerance

Reaguji tímto na zdrcující kritiku pana Škutiny, týkající se hrůzoslátniny autostopáře Svobody (viz Západ č. 6/85). Nevím, jestli jste ji četl, já jo, a považuji ji za svěží dílko stojící za přečtení. Nikdo mne k tomu nenutil a po přečtení jsem ji neodložil na smetišť jako vy, pane Škutino. Podle mého názoru, kniha má definitivně hlavu i patu. Není sice veledilem filozofickým, ale po přečtení dvou Škutinových knížek (Prezidentův vězeň a Martina), bych dílo pana Svobody považoval za filozoficky původnější. Pan Škutina by měl být trochu více tolerantnější. Vkus spotřebitele nakonec rozhodne.

Michal Princ, Kanada

Antonin
Bartůnek

Colour TV
Hi-Fi
Sales, Service
144 Kennedy Rd. S.
Brampton, Ont. L6W 3G4
(416) 453-8817

HITACHI

JVC

Prodej Sales

Audio — Video — Service

Multikulturalismus je naše záruka

“Rovnost příležitostí je nejen základní zásadou naší společnosti, je také příčinou naší ekonomické prosperity.”

Otto Jelínek

Federální ministr multikulturalismu Otto Jelínek bude hostitelem konference na téma **Multikulturalismus a ekonomie**, pořádané v Torontě ve dnech 11. a 12. dubna 1986.

Konference bude mít tato témata:

- * Multikulturalismus a dlouhodobý ekonomický rozvoj Kanady.
- * Multikulturalismus a příležitosti v zahraničním obchodu.
- * Multikulturalismus a rozvoj domácího obchodu: turistický ruch a pohostinství, komunikace a technologie, rozvoj menších podniků, investiční příležitosti.

- * Úspěchy ve využívání multikulturálních zdrojů.
- * Rozšiřování kontaktů: inzerce vašich služeb.

Konference se zúčastní zástupci vlády, obchodu a společností, zabývajících se rozšiřováním informací a služeb.

Kanadský ministerský předseda Brian Mulroney promluví na závěrečném banketu.

Tato konference je příležitostí také pro vás. Staňte se součástí kanadského ekonomického rozvoje!

Pro další informace o konferenci napište na adresu:
Multiculturalism and Business Conference
c/o Minister of State, Multiculturalism
Ottawa, Ontario K1A 0M5

Supported by major trade and industry organizations, and
ethnocultural business and professional associations.

MULTICULTURALISM CANADA

Minister of State
Multiculturalism
Hon. Otto Jelínek

Le ministre d'État au
Multiculturalisme
L'honorable Otto Jelínek

Translation supplied by Západ.